

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

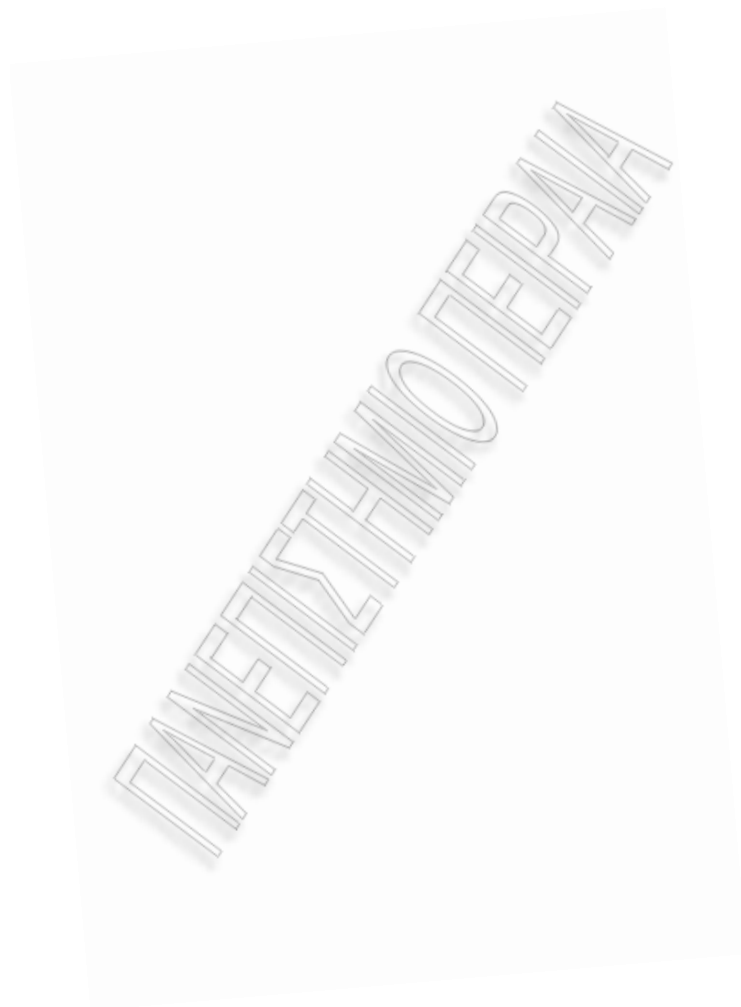
Επιβλέπων Καθηγητής : Ευρυβιάδης Μάριος

Επιμέλεια Εργασίας: Αρίογλου Μαρία (ΜΘ/08003)

Τίτλος Μεταπτυχιακής Εργασίας : «Ήπια Ισχύς: Η περίπτωση της Τουρκίας»

Αθήνα 2011

Στην ιερή μνήμη της μητέρας μου, Σιβάρτ
και στη θεία μου Αλίσ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	σελ. 4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 5
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	σελ. 7
<u>ΚΕΦ 1. Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ</u>	σελ. 10
1. Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΑΚΡ	σελ. 10
2. ΤΟ ΑΚΡ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ	σελ. 16
3. ΚΙΝΗΜΑ ΓΚΙΟΥΛΕΝ	σελ. 22
<u>ΚΕΦ. 2 Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ</u>	σελ. 25
1. ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΝΤΑΒΟΥΤΟΓΛΟΥ	σελ. 25
2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΕΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	σελ. 31
3. ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	σελ. 38
4. Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΕΙΡΩΝ ΣΤΟΝ ΑΡΑΒΙΚΟ ΚΟΣΜΟ	σελ. 41
5. ΕΥΡΩΠΗ	σελ. 42
6. ΚΑΥΚΑΣΟΣ	σελ. 46
7. ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	σελ. 51
8. ΙΡΑΚ	σελ. 55
9. ΣΥΡΙΑ	σελ. 57
10. ΙΡΑΝ	σελ. 59
11. ΙΣΡΑΗΛ	σελ. 62
<u>ΚΕΦ.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</u>	σελ. 64
1. Η ΕΥΘΡΑΥΣΤΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΗΠΙΑΣ ΙΣΧΥΟΣ	σελ. 64
2. ΕΠΙΛΟΓΟΣ	σελ. 68
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 76

Ευχαριστίες

Θεωρώ υποχρέωσή μου να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα της διπλωματικής μου εργασίας, Καθηγητή Μάριο Ευρυβιάδη, που μου εμπιστεύθηκε την εκπόνηση της συγκεκριμένης μελέτης, για τις επιστημονικές του συμβουλές καθώς και την εν γένει υποστήριξη του.

ΓΑΛΕΡΙΣΤΗΜΟ ΓΕΡΑΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι ευρύτατα διαδεδομένη η άποψη, ότι τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα με την ανάληψη της εξουσίας από το κόμμα της Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης, έχουν λάβει χώρα σημαντικές αλλαγές στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας. Υποστηρίζεται, καταρχήν ότι, το κέντρο βάρους της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας μετατοπίζεται σταθερά προς την Ασία και την Αφρική ενώ παράλληλα η κύρια στρατηγική της, αφορά στην ανάδειξή της ως ήπια δύναμη σε περιφερειακό ή και διεθνές επίπεδο.

Αυτή η μεταστροφή στην εξωτερική πολιτική αποδίδεται, αφενός στη διαδικασία εξευρωπαϊσμού της Τουρκίας, στην επιδίωξη ισχυροποίησης της θέσης της εν όψει του τουρκικού στόχου ένταξης στην Ε.Ε και εν γένει στην αναβάθμισή της απέναντι στη Δύση. Ωστόσο, υποστηρίζεται ότι, αφετέρου αυτή η μεταστροφή αποτελεί απόδειξη του ότι η Τουρκία δεν είναι πλέον, όπως άλλοτε, σταθερά προσανατολισμένη στη Δύση και επιδιώκει εναλλακτικά συμμαχίες με χώρες στην ανατολή και στο νότο της.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός ότι η Τουρκία έρχεται, ολοένα και συχνότερα, σε αντίθεση με δυτικές, και ειδικότερα, αμερικανικές επιλογές. Αρχιτέκτονας της νέας εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας είναι ο καθηγητής Α. Νταβούτογλου, ο οποίος έχει διατυπώσει ως απαραίτητες τις παρακάτω αρχές κατά την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής. 1. Ισορροπία μεταξύ δημοκρατίας και ασφάλειας. 2. Πολιτική μηδενικών προβλημάτων απέναντι στις γειτονικές χώρες. 3. Ανάπτυξη σχέσεων με όλες τις χώρες που θα αναδείξουν την Τουρκία περιφερειακή δύναμη. 4. Αποφυγή αποκλειστικών συμμαχιών. 5. Ρυθμική διπλωματία.

Η ήπια ισχύς είναι η ικανότητα να πετύχεις τους στόχους σου μέσα από την έλξη σε αντίθεση με τον εξαναγκασμό. Αφορά στην θετική εικόνα που προβάλλει μια χώρα μέσα από την κουλτούρα, τις πολιτικές της ιδέες, την εξωτερική της πολιτική, τον πολιτισμό της, το οικονομικό και κοινωνικό της επίπεδο, ώστε άλλοι λαοί να θελήσουν να ακολουθήσουν το παράδειγμα ανάπτυξής της ή να δεχθούν αποφάσεις και να συμφωνήσουν σε πολιτικές που σε άλλη περίπτωση θα απέρριπταν.

Η Τουρκία επιδιώκει να εμφανισθεί ως η χώρα που υποστηρίζει τη δημοκρατία, την ελευθερία και τα ανθρώπινα δικαιώματα στον αραβικό κόσμο, για να αναδυθεί ως σημαντική περιφερειακή δύναμη.

Η ακολουθούμενη εξωτερική πολιτική παρουσιάζει, λοιπόν, στοιχεία αλλαγής τόσο στην ρητορική της όσο και στο περιεχόμενό της. Η εργασία αυτή θα προσπαθήσει να απαντήσει εάν η αλλαγή αυτή οφείλεται: 1) στην μουσουλμανική ταυτότητα του κόμματος AKP 2) εάν οι νέες αρχές της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής αφορούν στο περιεχόμενό της ή έχουν κυρίως ρητορική ή συγκυριακή χρησιμότητα 3) αν η ήπια ισχύ αφορά στην ουσία της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής ή συνιστά μέσο για την υλοποίηση νεο-οθωμανικών σχεδίων που στοχεύουν στην ανάδειξη της Τουρκίας ως ηγεμονικής δύναμης.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εξωτερική πολιτική επί των ημερών του ιδρυτή του τουρκικού κράτους, ήταν εσωστρεφής. Χαρακτηριστικά, ένα από τα δόγματα του Κεμάλ Ατατούρκ στην εξωτερική πολιτική, ήταν η αποχή από την ανάμειξη στις υποθέσεις της Μέσης Ανατολής¹.

Η Τουρκία, όπως αναφέρει ο Ι. Τσεμ, ήταν αναγκασμένη να κόψει κάθε δεσμό με το οθωμανικό παρελθόν της για να μπορέσει να δημιουργήσει κράτος-έθνος, όπως απαιτούσε ακριβώς η τότε νέα τάξη πραγμάτων. Επί Ψυχρού Πολέμου, η πρωτοκαθεδρία της Ατλαντικής Συμμαχίας και στη συνέχεια τα αναμενόμενα οφέλη από μελλοντική ένταξη στην Ευρώπη, είχαν ως αποτέλεσμα η τουρκική εξωτερική πολιτική να είναι μονομερής και στραμμένη ολοκληρωτικά στη Δύση².

Μέχρι και το τέλος του ψυχρού πολέμου, τα ασφυκτικά πλαίσια που δημιουργεί ο διπολισμός περιορίζουν το πεδίο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής. Οι ΗΠΑ καθορίζουν τις κατευθυντήριες γραμμές της εξωτερικής πολιτικής των νατοϊκών χωρών. Η Τουρκία θεωρείται από τον αραβικό κόσμο ως ο «χωροφύλακας της Δύσης».

Χωρίς αμφιβολία, οι ΗΠΑ αποτελούν την μοναδική υπερδύναμη (λόγω του μεγέθους ισχύος τους σε στρατιωτικό επίπεδο). Αν και υπερτερούν σε μια σειρά από τομείς (εκπαιδευτικό, τεχνολογικό,) λαμβάνει χώρα μια αργή διάβρωση της ισχύος τους (εκκινώντας από τον οικονομικό τομέα). Αυτό δεν σημαίνει ότι οι ΗΠΑ δεν θα είναι για πάρα πολύ καιρό ακόμη η πλανητική υπερδύναμη. Συνεπάγεται, όμως, την μείωση της μονομέρειας στην άσκηση της εξωτερικής τους πολιτικής και την ολοένα μεγαλύτερη συμπερίληψη των θέσεων ισχυρών κρατών στη λήψη κυρίαρχων γεωστρατηγικών και γεωοικονομικών αποφάσεων. Οι χώρες είναι πλέον πιο ελεύθερες στις εξωτερικές τους σχέσεις είτε σε διεθνές ή σε περιφερειακό επίπεδο.

Με το τέλος του ψυχρού πολέμου και την ανάδυση νέων κρατών, η Τουρκία έπρεπε να επανεκτιμήσει την σχέση της με τον υπόλοιπο κόσμο. Καταρχήν, ήρθε

---

¹ **Andrew Mango**, "Turkey, The Challenge of a New Role", The Washington Papers, 1994, σελ.113.

² **Taspinar Omer**, "The three Strategic Visions of Turkey", Center on the United States and Europe at Brookings US-Europe Analysis Series Number 50, March 8, 2011, σελ. 3.

αντιμέτωπη με το ξέσπασμα εθνοτικών κρίσεων στον Καύκασο, τα Βαλκάνια και την Μέση Ανατολή, το ακανθώδες θέμα του ενεργειακού παιγνίου, την εισβολή στο Ιράκ και την κλιμάκωση του πολέμου απέναντι στην ισλαμική τρομοκρατία, γεγονότα που επέβαλαν την ανάγκη να εξετασθεί εκ νέου η εξωτερική της πολιτική, για να ανταποκριθεί ρεαλιστικά στις νέες προκλήσεις σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Η παρατεταμένη αστάθεια και η παραπομπή της ολοκλήρωσης της διαδικασίας της ένταξής της στην Ε.Ε. στις ελληνικές καλένδες, επέβαλε ενεργητικότερη πολιτική απέναντι στον Καύκασο, την Κεντρική Ασία, τη Ρωσία και την Μέση Ανατολή. Επέβαλε την αναθεώρηση των σχέσεων με την Ανατολή, η οποία συνοδεύθηκε από ενίσχυση του εθνικισμού και του ισλαμικού στοιχείου της τουρκικής ταυτότητας καθώς και από μια ολοένα διογκούμενη απογοήτευση απέναντι στην Δύση. Οι, ΗΠΑ, ειδικότερα θεωρήθηκε ότι, επιδιώκουν, στο θέμα των Κούρδων του Ιράκ, πολιτική που θέτει ζήτημα ασφαλείας για την ίδια την ακεραιότητα της χώρας.

Ο κόσμος έχει αλλάξει και η Τουρκία έχει πια τη δυνατότητα αλλά και τη δύναμη να ορίσει τα εθνικά της συμφέροντα με μεγαλύτερη ανεξαρτησία και στη συνέχεια να ασκήσει εξωτερική πολιτική με μεγαλύτερη αυτονομία σε σύγκριση με το παρελθόν³. Έχει, σήμερα, μεγαλύτερη ευελιξία στην προώθηση των εθνικών της συμφερόντων. Η Τουρκία αναπτύσσει, είτε σε πραγματική είτε σε ρητορική βάση, νέες στρατηγικές επιλογές, όπως «η πολιτική της μηδενικής ανάπτυξης προβλημάτων» και της «μέγιστης δυνατής συνεργασίας».

Η Τουρκία επιδιώκει η σφαίρα επιρροής της να εξαπλωθεί και να συμπεριλάβει τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Κεντρικής Ασίας. Στην πραγματικότητα, η Τουρκία επιδιώκει να εξελιχθεί σε περιφερειακή ηγεμονική δύναμη στην περιοχή του Καυκάσου, της Κεντρικής Ασίας και της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, ενισχύοντας τη διάσταση της ήπιας ισχύος στην άσκηση της εξωτερικής της, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν προτίθεται να χρησιμοποιεί την σκληρή ισχύ της για την επίτευξη των στρατηγικών της στόχων. Η άνοδος της ήπιας ισχύος χρησιμοποιείται, επίσης, με σκοπό να ενισχύσει τη διαπραγματευτική της θέση σε ό,τι αφορά την ευρωπαϊκή της πορεία.

---

³ **Paula Sandrin**, "Turkish Foreign Policy after the end of Cold War", LSE Contemporary Turkish Studies 2nd Doctoral Dissertation Conference on May 1st, 2009, σελ.2.

Ο Joseph Nye στο βιβλίο του «Ήπια Ισχύς: Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική», αναπτύσσει την άυλη ισχύ, την ήπια ισχύ, την έλξη που δύναται να ασκήσει η εικόνα ενός κράτους στην εποχή της παγκοσμιοποίησης της πληροφορίας. Αυτή περιλαμβάνει την θετική εικόνα που προβάλλει μια χώρα μέσα από την κουλτούρα, τις πολιτικές της ιδέες, την εξωτερική της πολιτική, τον πολιτισμό της (κινηματογράφος, έκδοση βιβλίων, αθλητικές επιδόσεις), το νομικό της σύστημα, το οικονομικό και κοινωνικό της επίπεδο (υγεία, εκπαίδευση) η οποία μπορεί να ασκήσει τέτοια επιρροή σε άλλους λαούς, με αποτέλεσμα να δεχθούν αποφάσεις και να συμφωνήσουν σε πολιτικές που σε άλλη περίπτωση θα απέρριπταν.

Η άσκηση σκληρής ισχύος ή η δυνατότητα άσκησής της έχει και θα συνεχίσει να έχει κορυφαίο ρόλο στη ρύθμιση των διεθνών σχέσεων. Πολλά πράγματα όμως μπορούν να γίνουν μέσα από την άσκηση της ήπιας ισχύος. Τα αποτελέσματά της δεν είναι ορατά και μετρήσιμα⁴. Δεν είναι και πάντοτε άμεσα. Με την ήπια ισχύ, όμως, μπορεί να διαμορφωθεί μια περιρρέουσα ατμόσφαιρα που θα επιτρέψει να πετύχει ένα κράτος με λιγότερη αντίσταση και αναμφισβήτητα μικρότερο κόστος τους στόχους του. Η ήπια ισχύ δεν λειτουργεί διαζευκτικά ως προς την σκληρή ισχύ. Είναι συμπληρωματική ως προς την δυνατότητα μιας χώρας να προωθήσει τα συμφέροντά της μέσα από την επιρροή. Στην περίπτωση της *hardpower* τα μέσα είναι εξαναγκασμός, δωροδοκία, απειλή ενώ στην περίπτωση της *softpower* το μέσο είναι η έλξη που μπορεί να ασκήσει ένα κράτος ώστε οικειοθελώς να πετύχει τους στόχους του. Η δύναμη του να διαμορφώνει τις επιθυμίες των άλλων ώστε να ταυτισθούν με τις δικές του.

Η περίπτωση της τρομοκρατικής επίθεσης 11/9 και ο πόλεμος της Αμερικής σε Ιράκ και Αφγανιστάν απέδειξε, ότι αποκλειστικά με τη χρήση σκληρής ισχύος δεν μπορείς να πετύχεις τις επιδιώξεις σου.

---

⁴ **Joseph S. Nye Jr.**, “ Ήπια Ισχύς, Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική”, Αθήνα, : Εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ.43.

ΚΕΦ 1. Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

1. Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΑΚΡ

Η συντριπτική πλειονότητα των Τούρκων είναι Σουνίτες. Η μη-σουνιτική της μειονότητα περιλαμβάνει τους Αλεβίτες που αποτελούν σημαντικό παράγοντα στην κοινωνική και πολιτική ζωή της Τουρκίας. Ο αριθμός τους υπολογίζεται γύρω στα 10 εκατομμύρια. Ο περισσότεροι Αλεβίτες είναι τουρκικής εθνικότητας, ενώ οι περισσότεροι Άραβες της χώρας είναι Αλεβίτες και ενδεχομένως το ένα τρίτο των Κούρδων της Τουρκίας.

Για τον κεμαλισμό η τουρκική ταυτότητα εκτείνεται στα όρια του τουρκικού κράτους. Οι ρίζες της τουρκικής εθνικότητας εκτός συνόρων, στον Καύκασο, τα Βαλκάνια, την Κεντρική Ασία, ή πιο μακριά στην Ανατολή δεν έχουν σημασία. Ο ρυθμιστικός παράγοντας της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, είναι η διασφάλιση της ασφάλειας του κράτους από εσωτερικές ή εξωτερικές απειλές.

Η προσπάθεια του Α.Κεμάλ να μεταμορφώσει την Τουρκία σε σύγχρονη, δυτική χώρα, έχοντας εκδιώξει τη θρησκεία πλήρως από την δημόσια σφαίρα και την κρατική δομή, συνιστούσε ένα πολιτικό και κοινωνικό εγχείρημα που πρέσβευε η στρατιωτική και γραφειοκρατική ελίτ της χώρας. Αυτή η άνωθεν επιβολή δυτικοποίησης ποτέ δεν διαχύθηκε ως όραμα προς τα κάτω. Η θρησκεία ως η κύρια ταυτότητα της οθωμανικής αυτοκρατορίας που κατέρρεε απέναντι στην κοσμική Δύση, αντιπροσώπευε την παράδοση, τον συντηρητισμό και τον σκοταδισμό. Η Τουρκία θα έπρεπε να μεταμορφωθεί σε χώρα κοσμική, μοντέρνα, φωτισμένη όπως ακριβώς ήταν οι νικήτριες χώρες της οθωμανικής αυτοκρατορίας⁵. Ο κεμαλισμός ως εθνική ιδεολογία απέρριπτε, επίσης, τον πολυεθνικό κοσμοπολιτισμό της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Όχι μόνο απουσιάζει η ανεκτικότητα απέναντι στις μειονότητες που επιδείκνυαν οι οθωμανικές ελίτ, αλλά η ίδια η σύσταση του τουρκικού κράτους στηρίχθηκε εκ των πραγμάτων σε εθνοκαθάρσεις και στην αρμενική γενοκτονία.

Η κρατική μηχανή θα φρόντιζε να επιβάλλει το σχέδιο και να ακυρώσει οποιαδήποτε αντιτιθέμενη ενέργεια. Οι περισσότερες μεταρρυθμίσεις που

⁵ Philip Gordon and Omar Taspinar, «Winning Turkey: How America Can Revive a Fading Partnership», Washington Brookings D.C.: Institute Press, 2008, σελ.13.

προωθήθηκαν αφορούσαν στα αστικά κέντρα και μέχρι τη δεκαετία του 1950 ο κύριος όγκος του τουρκικού πληθυσμού στην επαρχία ήταν απομονωμένος, ακολουθώντας παραδοσιακές πρακτικές. Έτσι, είχαμε το μοντέρνο κέντρο, την κοσμική Τουρκία και μια δεύτερη Τουρκία στην περιφέρεια που ήταν αγροτική, θρησκευτική και παραδοσιακή.

Η θρησκεία ελεγχόταν από το κράτος μέσω του Συμβουλίου των Θρησκευτικών Υποθέσεων. Στην επαρχία, ωστόσο, ήταν βαθιά ριζωμένη στην κοινωνία και παρέμεινε εκτός κρατικού ελέγχου παρά την απαγόρευση των θρησκευτικών εντολών που θεσπίστηκε το 1925⁶. Ο εξοβελισμός της θρησκείας από την πολιτική ζωή και η προσπάθεια περιορισμού της στην ιδιωτική σφαίρα, είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση θρησκευτικών δικτύων και αδελφοτήτων όπως το κίνημα Naksibendi και Nurculuk. Το ισλάμ, όπως έχει σημειωθεί, παρέμεινε η «κρυφή ταυτότητα του κεμαλικού κράτους».

Είναι γνωστό ότι ο στρατός στην προσπάθεια να διαφυλάξει τον έλεγχο της πολιτικής εξουσίας από ενδεχόμενη ισλαμοποίηση εξαιτίας του αριστερού και ακροδεξιού εξτρεμισμού στην δεκαετία του 1970, και κυρίως της ανάγκης να καμφθούν η αριστερή ιδεολογία και ο κομμουνισμός, οδηγήθηκε στη λήψη μέτρων που στην πραγματικότητα ευνόησαν την άνοδο του πολιτικού ισλάμ, όπως επιβολή απαγορεύσεων είτε σε κόμματα ή πολιτικούς. Ο στρατός προσπάθησε να συνθέσει ισλαμικά στοιχεία με τον τουρκικό εθνικισμό με σκοπό να εξασθενίσει την επίδραση της αριστερής ιδεολογίας αφενός, αφετέρου την ισλαμική επιρροή από το Πακιστάν και τον αραβικό κόσμο καθώς και να αντιμετωπίσει τον εξτρεμισμό του Ιράν. Εν τέλει, η ενδυνάμωση του ρόλου της θρησκείας στο εκπαιδευτικό σύστημα είχε ως αποτέλεσμα την επέκταση της επιρροής των ισλαμιστών και συνακόλουθα την εξασθένιση της σημασίας του κοσμικού πυλώνα του κράτους.

Τη δεκαετία του 1950, ο Α. Μεντερές (Δημοκρατικό κόμμα) «νομιμοποίησε εκ νέου το Ισλάμ και τις παραδοσιακές αγροτικές αξίες».⁷ Τα μέτρα εκδημοκρατισμού και φιλελευθεροποίησης (και στον οικονομικό τομέα) που

---

⁶ Angel Rabasa, & Stephen F. Larrabee, «The Rise of Political Islam in Turkey», Rand, National Defense Research Institute, 2008, σελ.34.

⁷ ibid, σελ.36

εισήγαγε, είχαν ως αποτέλεσμα την ανάδυση στην πολιτική αρένα θρησκευτικών ομάδων που δρούσαν στο περιθώριο ή είχαν αποκλεισθεί. Το σύνταγμα του 1961 επέκτεινε τις συλλογικές ελευθερίες, με αποτέλεσμα την εξάπλωση των θρησκευτικών οργανώσεων.

Η οικονομική και πολιτική πρακτική του Τουργκούτ Οζάλ ενίσχυσε τους θρησκευτικούς κύκλους⁸. Η μείωση του κρατικού ελέγχου επί της οικονομίας και η σταδιακή φιλελευθεροποίηση σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο, δημιούργησε μια νέα τάξη επιχειρηματιών στις επαρχιακές πόλεις της Ανατολίας, την λεγόμενη «Ανατολίτικη Μπουρζουαζία» με ισλαμική ταυτότητα. Οι εν λόγω μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρηματίες δημιούργησαν τα δικά τους επιχειρηματικά δίκτυα και αμφισβήτησαν την πρωτοκαθεδρία των μεγάλων βιομηχανικών συγκροτημάτων της Κωνσταντινούπολης. Η υποστήριξη τους προς το ΑΚΡ ήταν καθοριστικής σημασίας καθώς το βοήθησαν να υποβαθμίσει το ισλαμικό παρελθόν, να υιοθετήσει προφίλ φιλικό προς τη Δύση, και να προβληθεί ως δημοκρατικό συντηρητικό κόμμα με φιλελεύθερες οικονομικές αρχές⁹. Επίσης, πρόβαλε ως προτεραιότητα την υποστήριξη των μειονοτικών δικαιωμάτων των Κούρδων και των μη-Μουσουλμάνων.

Η νομοθεσία, επί Οζάλ, άλλαξε για τα κοινωφελή ιδρύματα (βακούφια) με αποτέλεσμα να μπορούν να ασκούν οικονομικές δραστηριότητες και να αγοράζουν γη, χωρίς να υποχρεούνται στην καταβολή φορολογίας. Σε ό,τι αφορά τις εξωτερικές σχέσεις, τα ανοίγματα προς τις αραβικές χώρες και τις ισλαμικές δημοκρατίες του Κόλπου, όχι μόνο έγιναν δεκτά αλλά και προωθήθηκαν από το κεμαλικό κατεστημένο με σκοπό την ανάπτυξη οικονομικών σχέσεων με τις εν λόγω εύρωστες πετρελαϊκά χώρες. Την περίοδο αυτή, ο σημερινός πρόεδρος της Τουρκίας εργάστηκε για περίπου 8 χρόνια ως οικονομολόγος στην Ισλαμική Αναπτυξιακή Τράπεζα, στην Τζέντα της Σαουδικής Αραβίας¹⁰.

⁸ **Angel Rabasa, & Stephen F. Larrabee**, «The Rise of Political Islam in Turkey», Rand, National Defense Research Institute, 2008, σελ. 15.

⁹ **Philip Gordon and Omar Taspinar**, «Winning Turkey: How America Can Revive a Fading Partnership», Washington Brookings D.C.: Institute Press, 2008, σελ.20.

¹⁰ **N. Raptopoulos**, «Rediscovering its Arab neighbours? The AKP imprint on Turkish Foreign Policy in the Middle East», Les Cahiers du RMES, no 1, 2004, σελ.5.

Μετέπειτα, οι θρησκευτικές δυνάμεις κατάφεραν να συγκροτήσουν το δικό τους πολιτικό κόμμα το κόμμα της Εθνικής Τάξης με επικεφαλής τον Ν. Ερμπακάν, μέντορα του σημερινού πρωθυπουργού. Η πορεία του ήταν βραχύβια καθώς το 1971 τέθηκε εκτός νόμου μετά από πραξικόπημα. Πρέσβευαν ότι η επιχειρούμενη δυτικοποίηση από το κεμαλικό καθεστώς ήταν ιστορικό λάθος. Επιθυμούσαν να βάλουν την Τουρκία σε ισλαμική τροχιά καθώς θεωρούσαν ότι η ταυτότητα και το μέλλον της Τουρκίας συνδεόταν άρρηκτα με τον μουσουλμανικό κόσμο. Ο Ερμπακάν επεδίωκε να δημιουργήσει Ισλαμική συμμαχία με μουσουλμανικές χώρες όπως η Λιβύη, το Ιράν, η Ινδονησία και η Μαλαισία, με στόχο να εγκαταλείψει η Τουρκία τον δυτικό συνασπισμό.

Στη συνέχεια, ο Ν. Ερμπακάν ίδρυσε το κόμμα Εθνικής Σωτηρίας, με σύνθημα «Και πάλι μια Μεγάλη Τουρκία», προτείνοντας ως λύση για την Τουρκία την επιστροφή στα ισλαμικά διδάγματα και στον μουσουλμανικό τρόπο ζωής. Υποστήριζε ότι η βιομηχανική πολιτική που θα στηριζόταν στα κεφάλαια της Ανατολίας, θα δημιουργούσε μια ισχυρή Τουρκία, που θα έστρεφε την πλάτη της στη Δύση και θα γινόταν ο ηγέτης του μουσουλμανικού κόσμου. Για το λόγο αυτό, πρότεινε τη δημιουργία Μουσουλμανικής Κοινής Αγοράς, με το ισλαμικό ντινάρ ως κοινό νόμισμα και την ανάπτυξη Μουσουλμανικής Αμυντικής Συμμαχίας¹¹. Μετά το πραξικόπημα του 1980, το κόμμα της Εθνικής Σωτηρίας εμφανίστηκε με νέο όνομα, ως κόμμα της Ευημερίας (ιδρύθηκε το 1983), το οποίο και εμφορείτο από την ίδια αντι-δυτική ιδεολογία, τη διακοπή των σχέσεων με τη Δύση και την ενσωμάτωση στον μουσουλμανικό κόσμο.

Στις 28 Ιουνίου 1996, ο Ερμπακάν ανέλαβε πρωθυπουργός στην κυβέρνηση συνασπισμού με το κόμμα του Ορθού Δρόμου της Τανσού Τσιλέρ¹². Στις 28 Φεβρουαρίου 1997, επενέβη ο στρατός, όχι μέσω πραξικοπήματος, αλλά μέσα από αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας -που έπρεπε να υλοποιήσει ο πρωθυπουργός- σχετικά με την προστασία του κοσμικού χαρακτήρα του κράτους. Η συνεδρίαση αυτή έχει χαρακτηριστεί ως μεταμοντέρνο πραξικόπημα καθώς οδήγησε τον Ερμπακάν σε

¹¹ Angel Rabasa, & Stephen F. Larrabee, «The Rise of Political Islam in Turkey», Rand, National Defense Research Institute, 2008, σελ.41.

¹²«Τουρκία: Πέθανε ο πρώην πρωθυπουργός Νετζμετίν Ερμπακάν» <http://www.agelioforos.gr/default.asp?//> 27/12/11

παραίτηση¹³. Η σημαντικότερη επίδραση του μεταμοντέρνου πραξικοπήματος ήταν ότι, οι Ισλαμιστές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η πολιτική τους επιτυχία εξαρτιόταν από την αποφυγή σύγκρουσης με το κεμαλικό πυλώνα και την υποβάθμιση του ισλαμικού προσανατολισμού. Οι εσωτερικές ζυμώσεις στο θέμα αυτό επέφεραν ρήγμα μεταξύ των δύο ομάδων, των παραδοσιακών (Gelenekciler) και των ανανεωτικών (Yenilikciler) με επικεφαλής τον δήμαρχο της Κωνσταντινούπολης Ρ.Τ.Ερντογάν και Α.Γκιούλ.

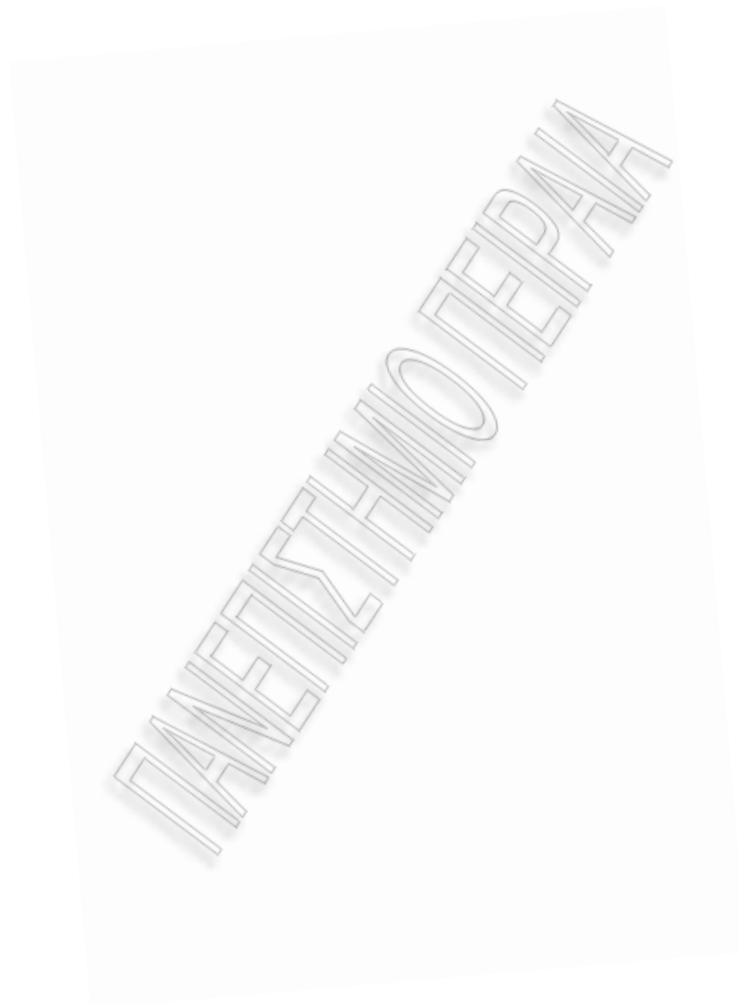
Το νέο κόμμα που συνέστησαν οι ανανεωτές, ήταν φιλικό προς τη Δύση. Ο Τ. Ερντογάν δήλωσε ότι το κόμμα δεν επρόκειτο να γίνει ισλαμικό, και ότι τα μέλη του κόμματος θα ήταν απλά «Μουσουλμάνοι Δημοκράτες». Το κόμμα της Αρετής ήταν, επίσης, δεκτικό σε συνεργασία με το κοσμικό πυλώνα. Εμφανίσθηκε ως συντηρητικό δημοκρατικό κόμμα, που σέβεται το σύνταγμα, τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Στην Ευρώπη, επίσης, είδαν έναν σημαντικό σύμμαχο για να αντιμετωπίσουν τη χειραγωγή από το κεμαλικό κράτος και συγκεκριμένα από το στρατό. Οι δυτικές αξιώσεις για περισσότερη πολιτική ελευθερία, ανοχή και δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις δημιουργούσαν τις προϋποθέσεις για την πολιτική επιβίωση και ανάπτυξή τους.

Ο πληθυσμός στις φτωχές, αγροτικές περιοχές της περιφέρειας είναι περισσότερο παραδοσιακός και προσκολλημένος στη θρησκεία. Η μετανάστευση μεγάλων τμημάτων αυτού του πληθυσμού στα αστικά κέντρα έχει σημαντικές πολιτικές και κοινωνικές επιδράσεις. Ήταν ο καταλυτικός παράγοντας για τις εκλογικές επιτυχίες των ισλαμικών κομμάτων. Ειδικότερα, η εκλογική επιτυχία του ΑΚΡ, όπως και των προηγούμενων ισλαμικών κομμάτων, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη δράση των ισλαμικών φιλανθρωπικών ιδρυμάτων (vakiflar) που εκτείνεται τόσο στις αστικές περιοχές όσο και στην επαρχία. Είναι πολύ σημαντική η προσφορά τους στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών καθώς η παρουσία του κράτους σε αυτόν τον τομέα είναι ελλιπής και αναποτελεσματική. Προσφέρουν ανακούφιση και λύσεις στα καθημερινά προβλήματα επιβίωσης στους φτωχούς και στους μετανάστες των

---

¹³ Philip Gordon and Omar Taspinar, «Winning Turkey: How America Can Revive a Fading Partnership», Washington Brookings D.C.: Institute Press, 2008, σελ.42.

πόλεων. Παρέχουν υγειονομική περίθαλψη, διανέμουν τρόφιμα, χορηγίες στους φοιτητές, βελτιώνουν τις υποδομές των πλέον υποβαθμισμένων αστικών περιοχών¹⁴.

---

¹⁴ **Philip Gordon and Omar Taspinar**, «Winning Turkey: How America Can Revive a Fading Partnership», Washington Brookings D.C.: Institute Press , 2008, σελ.21.

2. ΤΟ ΑΚΡ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

Ο Ερντογάν από την αρχή της ίδρυσης του ΑΚΡ, κατέστησε το θέμα της ένταξης στην Ευρώπη βασικό σημείο του προγράμματος του¹⁵. Ωστόσο, οι αντίπαλοι του υποστηρίζουν ότι πρόκειται για τακτική επιλογή και όχι ιδεολογική στρατηγική επιλογή. Και προς επίρρωση των ισχυρισμών τους, παραθέτουν δηλώσεις του Α.Γκιουλ περί του τέλους της ρεπουμπλικανικής περιόδου και τις δηλώσεις του Ερντογάν στις εκλογές του 1996 ότι η δημοκρατία δεν είναι σκοπός αλλά το μέσο καθώς και τις δηλώσεις του ότι κατά τη θητεία του ως δήμαρχος, ήταν υπηρέτης της σαρίας και ιμάμης της Κωνσταντινούπολης.

Η ισχυροποίηση της Τουρκίας ως soft power στον ισλαμικό κόσμο εδραιώνει πολιτικά το κόμμα του ΑΚΡ. Η εξωτερική της πολιτική δεν έχει πια τον μονολιθικό χαρακτήρα του παρελθόντος σε ό,τι αφορά τη χάραξη και την εφαρμογή της στρατηγικής της. Δεν αποτελεί πια αποκλειστική υπόθεση της ελίτ, η οποία ήταν κατά κύριο λόγο μορφωμένη στη Δύση. Οι μεταρρυθμίσεις που έλαβαν χώρα και επέφεραν ένα βαθμό δημοκρατικοποίησης του τουρκικού κράτους, είχαν ως αποτέλεσμα να ανοίξει το πεδίο της εξωτερικής πολιτικής και να δεχθεί εισροές από άλλους δρώντες. Η κοινή γνώμη, τα οικονομικά συμφέροντα, οι ΜΚΟ (π.χ.η Ομοσπονδία Συνεταιρισμών Καυκάσου, οι Φίλοι της Αμπχαζίας και οι Τουρκο-Γεωργιανοί που υποστηρίζουν μια πιο ενεργητική πολιτική στον Καύκασο και τη Μαύρη Θάλασσα), τα ΜΜΕ, καθώς και επιχειρηματικές ενώσεις, ασκούν επίδραση στη διαμόρφωσή της¹⁶.

Η πρόοδος στον οικονομικό τομέα είναι από τις πλέον σημαντικές επιτυχίες επί διακυβέρνησης του ΑΚΡ. Η επιτυχία της Τουρκίας στην αντιμετώπιση των δημοσιονομικών της προβλημάτων, η τιθάσευση του πληθωρισμού, και κυρίως η εισροή επενδυτικών κεφαλαίων από κοινού με τον εξαγωγικό της προσανατολισμό, είχαν ως αποτέλεσμα την ανάδυση νέων επιχειρηματιών. Η επέκταση σε νέες αγορές για τη διάθεση των προϊόντων ή την ανάληψη επιχειρηματικών σχεδίων, είχε ως αποτέλεσμα οι νέοι αυτοί επιχειρηματίες να εκφράζουν θέσεις για την εξωτερική

¹⁵ Philip Gordon and Omar Taspinar, «Winning Turkey: How America Can Revive a Fading Partnership», Washington Brookings D.C.: Institute Press, 2008, σελ.43.

¹⁶ Ελένη Φωτίου, «Η Τουρκία μπορεί να παίξει το ρόλο της περιφερειακής δύναμης;» Διεθνές Κέντρο Μελετών Ευξείνου Πόντου, www.4politix.com, 27/3/2009.

πολιτική, οι οποίες λαμβάνονται υπόψη στο σχεδιασμό και στην χάραξή της. Ο οικονομικός παράγοντας κατέστη σημαντική συνιστώσα στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής, καθώς η Τουρκία σημείωνε ολοένα και μεγαλύτερη οικονομική πρόοδο, αφενός επιχειρώντας να ισχυροποιήσει την παρουσία της στις υπάρχουσες αγορές, αφετέρου αναζητώντας νέες αγορές για την οικονομική της επέκταση.

Οι επιχειρηματίες που πρόσκεινται στο ΑΚΡ αντιπροσωπεύονται στην MUSIAD – την Ένωση Ανεξάρτητων Βιομηχάνων και Επιχειρηματιών η οποία ιδρύθηκε το 1990 σε αντιδιαστολή με την TUSIAD – την Ένωση Τούρκων Βιομηχάνων και Επιχειρηματιών. Οι συντηρητικοί επιχειρηματίες της Ανατολίας της Τουρκίας και του εξωτερικού εκπροσωπούνται στον Σύνδεσμο των Επιχειρηματιών και των Βιομηχάνων της Τουρκίας (ιδρύθηκε το 2005). Θεωρείται ως ο τέταρτος πυλώνας του Κινήματος Gulen ενώ οι τρεις πρώτοι είναι η εκπαίδευση, τα μίντια και οι δραστηριότητες του διαθρησκευτικού συλλόγου¹⁷.

Το πολιτικό σύστημα στην Τουρκία μεταβάλλεται καθώς ο ρόλος του στρατού έχει πλέον εξασθενήσει στη ρύθμιση των πολιτικών πραγμάτων. Η επιτυχία στην αποτροπή των πραξικοπημάτων το 2003 και 2004 και οι παραπομπές στην δικαιοσύνη των εμπλεκόμενων στην υπόθεση Ergenekon, είναι αποφασιστικής σημασίας γεγονότα προς την κατεύθυνση εδραίωσης του πολιτικού συστήματος εις βάρος του στρατού.

Εξίσου, σημαντική είναι η διαφορετική προσπάθεια προσέγγισης του κουρδικού ζητήματος, καθώς αποπειράται το κυβερνών κόμμα να το διαχειρισθεί μακριά από όρους ασφαλείας, προτάσσοντας την κοινή μουσουλμανική ταυτότητα.

Σύμφωνα με έρευνα του Τουρκικού Ιδρύματος Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών (TESEV), το 2006 παρατηρήθηκε αξιοσημείωτη άνοδος της μουσουλμανικής ταυτότητας ως κύριο στοιχείο της τουρκικής ταυτότητας (ποσοστό 44,6). Η έρευνα περιελάμβανε 1,500 συνεντεύξεις σε 23 επαρχίες της χώρας. Η απάντηση «πολίτης της τουρκικής δημοκρατίας» συγκέντρωσε ποσοστό 29,9. Η έρευνα επίσης αποτύπωσε την αντίθεση των Τούρκων στην επιβολή του νόμου της

---

¹⁷ **Angel Rabasa, & Stephen F. Larrabee**, «The Rise of Political Islam in Turkey», Rand, National Defense Research Institute, 2008, σελ.53.

σαρία σε ποσοστό 76% . Το ποσοστό που επιθυμεί θεοκρατικό κράτος ανέρχεται στο 9% στο σύνολο του πληθυσμού ενώ στους υποστηρικτές του ΑΚΡ είναι το 14%¹⁸.

Η εμφάνιση του ισλαμισμού ως ρεύμα στην πολιτική ζωή έλαβε χώρα, όπως σημειώθηκε, με τον Νετσεμτίν Ερμπακάν, που ίδρυσε τον Ιανουάριο του 1970 το κίνημα Milli Gorus. Οι δε συνεχείς εκλογικές νίκες του ΑΚΡ επιβεβαιώνουν την αυξανόμενη δύναμη του ισλαμισμού. Τον Νοέμβριο του 2002 κέρδισε 34% (αξίζει να σημειωθεί ότι είχε κάνει την πρώτη του εμφάνιση μόλις τον Αύγουστο του 2001) τον Ιούλιο του 2007 46,6% , ενώ στις πρόσφατες εκλογές του 2011 σημείωσε πρωτοφανή νίκη με ποσοστό 50%.

Με την ανακοίνωση των πρόσφατων εκλογικών αποτελεσμάτων, ο Τ.Ερντογάν δήλωσε ότι "η Γάζα, η Παλαιστίνη και η Ιερουσαλήμ νίκησαν επίσης" επιθυμώντας για μία ακόμα φορά να τονίσει τον σταθερό προσανατολισμό της εξωτερικής του πολιτικής προς τον μουσουλμανικό κόσμο καθώς και την ιδιαίτερη συμπάθειά του για την παλαιστινιακή υπόθεση. "Πιστέψτε με, το Σεράγεβο κέρδισε σήμερα την ίδια νίκη με την Κωνσταντινούπολη, η Βηρυτός κέρδισε το ίδιο όπως η Σμύρνη, η Δαμασκός, όπως η Άγκυρα, η Ραμάλα, η Ναμπλούς, η Τζενίν, η Δυτική Όχθη, η Ιερουσαλήμ, κέρδισαν το ίδιο όπως το Ντιγιαρμπακίρ της Τουρκίας" υπογράμμισε ο Ερντογάν προϋδεάζοντας για την ενίσχυση της πολυδιάστατης παρουσίας της Τουρκίας στη διεθνή πολιτική σκηνή¹⁹.

Ο Τ. Ερντογάν θεωρείται χαρισματικός ηγέτης –αρκετές φορές δε έχει χαρακτηριστεί ως λαοπλάνος- ενώ είναι γεγονός ότι έχει πετύχει σημαντική οικονομική ανάκαμψη στη χώρα και έχει ακολουθήσει ενεργητική εξωτερική πολιτική σε πολλά επίπεδα, ικανοποιώντας αφενός τους εθνικιστικούς αφετέρου τους θρησκευόμενους κύκλους στην Τουρκία. Είναι πλέον γεγονός ότι είναι ο απόλυτος κυρίαρχος του παιχνιδιού ενώ έχει κατορθώσει να συγκρίνεται στην Τουρκία με τον ίδιο τον Κεμάλ. Με στόχο την προσέλκυση ψηφοφόρων από το κεμαλικό στρατόπεδο, ορισμένοι διακρίνουν στο δωδεκαετές όραμα του 2023 –χρονιά που συμπληρώνονται 100 χρόνια από την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας- την

---

¹⁸ibid,σελ.23.

¹⁹ **Κωνσταντίνος Παπανικολάου**, "Τουρκικές Βουλευτικές Εκλογές- Το προφίλ της Διακυβέρνησης του Ερντογάν", [http:// www.ekem.gr/index.php/](http://www.ekem.gr/index.php/), 15/6/11

πρόθεση του κ. Ερντογάν να γίνει ο νέος «Γκαζί». Ο τίτλος αποδίδεται στον Ατατούρκ και σημαίνει πολεμιστής για την ισλαμική πίστη.

Ορισμένοι υποστηρίζουν, επίσης, ότι η εικόνα του μάλλον αρχίζει να προσομοιάζει με εκείνη του Χ. Μουμπάρακ (στην προ Ταχρίρ εποχή), του Χάφεζ Άσαντ και άλλων αυταρχικών ηγετών της Μ. Ανατολής, καθώς προτάσσουν τα κενά δημοκρατίας στο εσωτερικό, τις επιθέσεις στον Τύπο, την έλλειψη σεβασμού στα δικαιώματα των γυναικών και των παιδιών, αλλά και τα μεγαλεπήβολα σχέδιά του για κατασκευή μιας δεύτερης Άγκυρας, μια νέας διώρυγας βορείως του Βοσπόρου και μιας δεύτερης Κωνσταντινούπολης, που πολλοί τα χαρακτηρίζουν ως φαραωνικά.

Πολλοί υποστηρίζουν, επίσης, ότι υπάρχει κρυφή ατζέντα που τελεί εν κρυπτώ από το ΑΚΡ και σχετίζεται με την ισλαμική παράδοση και την κουλτούρα του. Σε αυτές τις τελευταίες εκλογές, αίσθηση προκάλεσε η παρέμβαση του διεθνούς έγκριτου οικονομικού περιοδικού ECONOMIST που έκανε έκκληση στους Τούρκους ψηφοφόρους να στηρίζουν την αντιπολίτευση, εάν πράγματι πιστεύουν στη δημοκρατία και «να ψηφίσουν κατά του αυταρχισμού», όπως χαρακτηριστικά έγραψε στο κύριο άρθρό του αναφορικά με την άσκηση της εξουσίας του Τ. Ερντογάν. Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι η απάντηση του Τ. Ερντογάν, ο οποίος έκανε λόγο για «διεθνείς συμμορίες», υποκινούμενες από εβραϊκό δάκτυλο. Ο «Εκόνομιστ» απάντησε με νέο άρθρό του, στο οποίο περιγράφει τα θετικά και αρνητικά σημεία της διακυβέρνησης του ΑΚΡ, για παράδειγμα τα μέτρα υπέρ των γυναικών και κατά των εγκλημάτων τιμής, αλλά και τον υπερσυντηρητισμό στην τουρκική ενδοχώρα και την «όλο και πιο εμφανή ροπή του κ. Ερντογάν προς τον αυταρχισμό». «Μας κατηγορήσε ότι ενεργούμε σε συνεννόηση με διεθνείς συμμορίες. Αυτό ίσως του αποφέρει ψήφους, αλλά μάλλον δεν θα ευνοήσει την αξιοπιστία του στη Δύση», απαντά ο «Εκόνομιστ».

Ο αρχηγός του Λαϊκού Ρεπουμπλικανικού Κόμματος (CHP) της αντιπολίτευσης, υιοθέτησε το άρθρο, παρά την αρνητική στάση της τουρκικής γνώμης που εξέλαβε αυτό το γεγονός ως ωμή παρέμβαση στα πολιτικά πράγματα και παρατήρησε ευχαριστημένος ότι «η διεθνής κοινότητα κατάλαβε επιτέλους την πραγματική φύση τους ΑΚΡ».

Ο Τ.Ερντογάν δέχθηκε βολές και από άλλα έγκυρα ΜΜΕ λόγω της ιδιαίτερης κινητικότητάς του στον αραβικό κόσμο και της υποστήριξής του στο παλαιστινιακό

ζήτημα και ιδιαίτερα στη Χαμάς. Η «Wall Street Journal» τον παρομοίαζε, λόγω της διένεξης του Τούρκου πρωθυπουργού με το Ισραήλ, με τον πρώην πρόεδρο της Μαλαισίας, Μαχαθίρ Μοχάμεντ, γνωστό «αντισημίτη». Οι δε «New York Times», αναφέρονται με μεγάλη καχυποψία στη δραστηριότητα του κινήματος του Φετουλά Γκιουλέν, μιάμη, ιδεολόγου του Ισλάμ και μέντορα του Τούρκου πρωθυπουργού, ο οποίος έχει στήσει στις ΗΠΑ ένα καταπληκτικό οικονομικό-πολιτισμικό δίκτυο, με διεθνείς διασυνδέσεις και τεράστιες οικονομικές απολαβές, ενίοτε εις βάρος του αμερικανικού Δημοσίου, όπως αφήνουν να εννοηθεί οι «Times».

Ως καθοριστικά στοιχεία για την άνετη επικράτηση του Τ.Ερντογάν για τρίτη συνεχή φορά, οι δημοσκοπήσεις καταγράφουν την εντυπωσιακή οικονομική ανάπτυξη –πρωτοφανή για την τουρκική ιστορία- την πολιτική σταθερότητα που έχει επιτρέψει την οικονομική αυτή ανάπτυξη, αλλά και την τουρκική εξωτερική πολιτική, η οποία υπό την ηγεσία των Ερντογάν και Νταβούτογλου κινείται πλησίον των προσδοκιών και των αντιλήψεων του εκλογικού σώματος. Οι αποστάσεις από την πολιτική του κόμματος LİKÖUD στο Ισραήλ, αλλά και η πολιτική των μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες, καθώς και η προβολή της Τουρκίας ως προτύπου για την μεταξέλιξη των εξεγερμένων αραβικών κοινωνιών, είναι ιδιαίτερα δημοφιλείς στην κοινή γνώμη.

Η πρακτική του ΑΚΡ να τοποθετεί αποφοίτους των θρησκευτικών σχολείων (İmam-Hatip) σε κυβερνητικές θέσεις και κρατικές εταιρείες σε όλα τα επίπεδα της διοίκησης, θεωρείται από τους επικριτές ως το μέσο για την μακροπρόθεσμη μεταβολή του κοσμικού χαρακτήρα του κράτους. Η απόφαση της κυβέρνησης την άνοιξη του 2004 να θεσπίσει νομοθεσία με σκοπό να παρέχεται ευκολότερη πρόσβαση στα πανεπιστήμια καθώς και επαγγελματικές ευκαιρίες, προκάλεσε την μίμνιν των υποστηρικτών του κοσμικού χαρακτήρα του κράτους²⁰. Υποστηρίζουν ότι υπάρχει σχέδιο ισλαμοποίησης του εκπαιδευτικού συστήματος και του δικαστικού σώματος²¹. Και αναφέρουν ως απόδειξη τις διευκολύνσεις στους αποφοίτους των

²⁰ Angel Rabasa, & Stephen F. Larrabee, «The Rise of Political Islam in Turkey», Rand, National Defense Research Institute, 2008, σελ.19.

²¹ Chubin Shahram, David Aaron, Abdulaziz Sager, Shai Feldman, “Middle East Perspectives Conference Proceedings” from Gstaad, Switzerland, prepared for the RAND 2008, σελ.8.

θησκευτικών σχολείων για εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και τη μείωση του ορίου ηλικίας της υποχρεωτικής αποχώρησης των δημοσίων υπαλλήλων.

Αναφερόμενος στο Religious Affairs Directorate, ο υπουργός επικρατείας Faruk Celik, είπε ότι έχει μοιράσει δωρεάν έως τώρα 500,000 κοράνια ενώ ο στόχος μέχρι το τέλος του έτους ήταν 1 εκατ. Ο φετινός προϋπολογισμός θα αυξανόταν κατά 19,94% , δηλ. στα 3.18 δις το 2011²².

Ίσως την καταλληλότερη απάντηση για την μεταβολή της φύσης του κράτους και της κοινωνίας προς ένα καθαρά ισλαμικό μοντέλο, την έχει δώσει ο Serif Mardian, ένας από τους πλέον σημαντικούς ακαδημαϊκούς στην Οθωμανική και Τουρκική Ιστορία. «Οι ηγέτες του AKP δεν είναι θεωρητικοί του Ισλάμ. Δεν ενδιαφέρονται στην ιδεολογία. Αυτό που τους ενδιαφέρει, είναι η προαγωγή του «καθημερινού Ισλάμ»: φόροι στο αλκοόλ ή το να παραβλέπουν ότι κάποιος στο σχολείο διανέμει υλικό για τον εορτασμό των γενεθλίων του Προφήτη. Δεν υφίσταται θέμα για το εάν το κράτος επιβάλλει ισλαμική ατζέντα, αλλά οι αυθόρμητες ενέργειες από χαμηλόβαθμους υπαλλήλους που πιστεύουν ότι αυτό είναι μέρος της αποστολής τους. Είναι ένα δυναμικό φαινόμενο με πιθανότητες που δεν δύναται να προβλεφθούν.»

---

²² "Turkey has become a donor country", <http://www.todayszaman.com/news-226884-turkey-has-become-a-donor-country.html> September 12, 2011.

3. ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΓΚΙΟΥΛΕΝ

Το κίνημα Gulen έχει τις ρίζες του στο κίνημα Nurculuk του Said Nursi (1873-960), ο οποίος είναι γνωστός ως ο συγγραφέας του Risale-I Nur, «το Μήνυμα του Φωτός». Ο συγγραφέας σχολιάζει το κοράνι και υποστηρίζει ότι ο ιερός πόλεμος (jihad) του σπαθιού έλαβε τέλος και ότι τώρα διανύουμε την εποχή του ιερού πολέμου της λέξης, εννοώντας μια αιτιολογημένη προσπάθεια συμφιλίωσης της επιστήμης και του ορθολογισμού με το Ισλάμ. Ο Nursi υπερασπίστηκε τα δικαιώματα των Αρμενίων και των Ελλήνων της Τουρκίας και έστησε γέφυρες επικοινωνίας με τους επικεφαλής των χριστιανικών δογμάτων²³.

Ο Fethullah Gulen αναβίωσε το κίνημα Nur ως το «τουρκικό ισλάμ». Επικεντρώθηκε στη δημόσια σφαίρα –σε αντίθεση με τον Nursi που τόνιζε την αναγκαιότητα της ατομικής αλλαγής- και στη δημιουργία ισλαμικών δικτύων. Το κίνημα Gulen διακηρύσσει την αρμονία μεταξύ του Ισλάμ, της Χριστιανισμού και του Ιουδαϊσμού και προάγει μέσα από διάφορα φόρα το διαθρησκευτικό διάλογο.

Υπάρχει ένα εκτεταμένο δίκτυο δραστήριων οργανισμών για την εξάπλωση των στόχων του κινήματος. Μεταξύ άλλων είναι το Πανεπιστήμιο Fatih της Κωνσταντινούπολης και ένα εκτεταμένο δίκτυο σχολείων, νοσοκομείων, φιλανθρωπικών οργανώσεων, ΜΜΕ όπως η εφημερίδα Zaman και η αγγλική της έκδοση Today's Zaman, οι τηλεοπτικοί σταθμοί Samanyolu και Mehtar, και το δορυφορικό αγγλόφωνο κανάλι Ebru στις ΗΠΑ, το εβδομαδιαίο περιοδικό Aksiyon, η τράπεζα Bank Asya (δηλ. Ασία δηλωτικό της εκτεταμένης παρουσίας του κινήματος στις Ασιατικές χώρες) και η ασφαλιστική εταιρεία, Isik Sigorta.

Η Ένωση Δημοσιογράφων και Συγγραφέων (Gazeteciler ve Yazarlar Vakfi-GYV), που εντάσσεται στο κίνημα Gulen, χορηγεί διάφορα φόρα, όπως την Ευρασιατική Πλατφόρμα Διαλόγου, που συγκεντρώνει αντιπροσώπους από την Τουρκία και 12 χώρες από την πρώην Σοβιετική Ένωση και την Ασία. Κεντρική θέση στους σχεδιασμούς του κινήματος κατέχει η Ευρασία, λόγω των ιστορικών και πολιτισμικών δεσμών με τους τουρκόφωνους πληθυσμούς της Κεντρικής Ασίας (όπου λειτουργεί μεγάλο αριθμό σχολείων) αλλά και της Ρωσίας. Καθοριστικό ρόλο

²³ Angel Rabasa, & Stephen F. Larrabee, «The Rise of Political Islam in Turkey», Rand, National Defense Research Institute, 2008, σελ.15.

για την παραπάνω γεωγραφική εστίαση έχουν οι επιχειρηματίες που υποστηρίζουν το κίνημα και τα σχετικά οικονομικά συμφέροντά τους²⁴. Επίσης, οργανώνουν την Διαπολιτισμική Πλατφόρμα Διαλόγου, που έχει οργανώσει αβρααμικές συναντήσεις στην Τουρκία, τη Ρωσία, τη Γεωργία, την Γερμανία και τη Σουηδία.

Οι κεμαλιστές αντιμετωπίζουν το κίνημα με καχυποψία καθώς πιστεύουν ότι υπάρχει κρυφή ισλαμική ατζέντα. Σε ομιλίες κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, ο Gulen προτρέπει τους υποστηρικτές του να εργασθούν σιωπηρά και μεθοδικά μέχρι να έρθει η κατάλληλη ώρα ώστε να αλλάξουν το σύστημα. Οι υποστηρικτές του διατείνονται ότι ο σκοπός του ήταν να προστατεύσει τους οπαδούς του από εις βάρος τους διακρίσεις λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων.

Το κίνημα υποστήριξε τον Τ. Οζάλ στη δεκαετία του 1980, αλλά ποτέ τον Ερμπακάν. Μετά την απομάκρυνση του Ερμπακάν, το κίνημα μέσω των ΜΜΕ που ελέγχει, υποστήριξε τους εκσυγχρονιστές του κόμματος που είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του ΑΚΡ²⁵. Σύμφωνα με ορισμένους τούρκους αναλυτές, ένα σημαντικό μέρος της εκλογικής βάσης του ΑΚΡ αποτελείται από τους υποστηρικτές του κινήματος. Κατά πολλούς, η συμβολή του στην επιτυχία του Ερντογάν ήταν καθοριστική.

Ο Γκιουλέν παραπέμφθηκε σε δίκη με την κατηγορία της συννομασίας με σκοπό την αλλαγή του κοσμικού χαρακτήρα του τουρκικού κράτους και από το 1999 ζει στις ΗΠΑ. Αν και αθώθηκε το 2006, δεν επέστρεψε στην Τουρκία καθώς η επιστροφή του θα δημιουργούσε πολιτικό θέμα.

Η χρήση soft power στρατηγικής στην εξωτερική πολιτική δίνει τη δυνατότητα επίτευξης πολιτικών στόχων μέσα από την έλξη της κουλτούρας, των αξιών και της φήμης που περιβάλλει μια χώρα. Το θρησκευτικό στοιχείο και οι πολιτιστικοί δεσμοί με τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Ευρασίας, μπορούν να λειτουργήσουν θετικά και να καταστήσουν την Τουρκία πόλο έλξης. Έτσι, η Τουρκία μπορεί να αποτελέσει χώρα πρότυπο που λειτουργεί με κοινοβουλευτικές διαδικασίες και συνδυάζει ένα ήπιο μοντέλο ισλαμισμού.

---

²⁴ Angel Rabasa, & Stephen F. Larrabee, «The Rise of Political Islam in Turkey», Rand, National Defense Research Institute, 2008, σελ.17.

²⁵ ibid, σελ.18

Έτσι, η Τουρκία αναμένεται από πολλούς στη Δύση να λειτουργήσει προς όφελος των δυτικών συμφερόντων. Θεωρείται ότι υπάρχει μεγάλη προοπτική το μοντέλο της Δημοκρατίας με ήπιο θρησκευτικό χαρακτήρα να έχει θετική επίδραση σε όλη την Μέση Ανατολή και να την μεταμορφώσει με την εξαγωγή ενός μοντέλου ήπιου ισλαμισμού.

Είναι γνωστό ότι το ΑΚΡ συνεργάζεται με το θρησκευτικό κίνημα του Fethullah Gulen, ο οποίος ζει εξόριστος στην Αμερική μετά την καταδίκη του από την τουρκική δικαιοσύνη. Οι οπαδοί του κινήματος θεωρούν το ΑΚΡ ως το μέσο για την επίτευξη των πολιτικών τους στόχων. Από τη δική του πλευρά το ΑΚΡ έχει ωφεληθεί εκλογικά από την υποστήριξη του κινήματος λόγω του εκτεταμένου δικτύου που έχει δομηθεί εδώ και δεκαετίες. Παράλληλα, τα μέλη του κατέχουν σημαντικές θέσεις σε θέσεις κλειδιά στον κρατικό μηχανισμό. Εγείρονται ερωτηματικά κατά πόσο αυτή η συνεργασία προάγει ένα μοντέλο ήπιου ισλαμισμού που θα συνυπάρχει με ένα κοσμικό και δημοκρατικό κράτος. Για πολλούς τίθεται σοβαρό θέμα ενδεχόμενης ριζοσπαστικοποίησης του θρησκευτικού στοιχείου στην Τουρκία.

ΚΕΦ. 2. Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

1. ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΝΤΑΒΟΥΤΟΓΛΟΥ

Η πολιτική που ακολουθεί ο Α.Νταβούτογλου, έχει χαρακτηριστεί ως (νέο) οθωμανική έχοντας ως κύριο υπόβαθρο τη θρησκεία. Θα πρέπει εδώ να διευκρινίσουμε ότι ο οθωμανισμός ως πολιτική κίνηση στην Οθωμανική αυτοκρατορία δεν είχε σχέση με την απόδοση έμφασης στην ισλαμική θρησκεία. Αντίθετα, είχε ως σκοπό την ανάδειξη της πολυπολιτισμικότητας και της πολυεθνικότητας με στόχο την πολιτική θεραπεία του μεγάλου ασθενούς.

Όταν ο Ι. Τσεμ δήλωνε ότι, είναι αναγκαίο για την Τουρκία να βελτιώσει τους δεσμούς της με τις περιφερειακές χώρες, να επεκτείνει τα συμφέροντά της σε μακρινές περιοχές εκμεταλλευόμενη την παρακαταθήκη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, αναφερόταν σε ένα πολιτικό σχέδιο χωρίς να είναι η θρησκεία το πρωτεύον και καθοριστικό στοιχείο, όπως στην περίπτωση του Νταβούτογλου. Η κεντρική θέση που καταλαμβάνει το Ισλάμ στην κοσμοθεωρία του Νταβούτογλου απουσιάζει εδώ παντελώς. Κανένας ιδεολογικός ή πολιτικός παράγων δεν προβάλλεται προνομιακά ²⁶.

Ωστόσο, το νεο-οθωμανικό όραμα του Νταβούτογλου είναι πιο κοντά στο αντίστοιχο του Τ. Οζάλ καθώς η Τουρκία συμπληρώνει τη σχέση της με τη Δύση με μια ισότιμη στην Ανατολή, όπου ανακαλύπτει εκ νέου την αυτοκρατορική της κληρονομιά από τα Βαλκάνια μέχρι τη Βόρεια Αφρική. Ο μοντέρνος ή νεο-οθωμανισμός χρησιμοποιήθηκε για να χαρακτηρίσει την εξωτερική πολιτική του Τουργκούτ Οζάλ, ως πρωθυπουργού και προέδρου, καθώς εστίαζε στην ανακάλυψη των ιστορικών δεσμών της Τουρκίας με τις γειτονικές της χώρες που κάποτε αποτελούσαν τμήμα της πολυεθνικής οθωμανικής αυτοκρατορίας, και αναδύονταν ως νεοσύστατα κράτη με το τέλος του ψυχρού πολέμου. Η Τουρκία θα έπρεπε να τοποθετηθεί στην εξωτερική της πολιτική απέναντι στα κράτη που κάποτε αποτελούσαν τμήμα ή σφαίρα επιρροής της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

²⁶ **Heinz Kramer**, "AKP's "new" foreign policy between vision and pragmatism", Research Division EU External Division, Stiftung Wissenschaft and Politik German Institute for International and Security Affairs, Working Paper FG 2, SWP Berlin, June 1, 2010, σελ.6.

Στον Αχμέτ Νταβούτογλου έχει αποδοθεί ο χαρακτηρισμός ο νεο-οθωμανός Κίσιγγκερ. Ένα είναι βέβαιο ότι ο Α. Νταβούτογλου τόσο από τη θέση του επικεφαλής συμβούλου παρά τω πρωθυπουργώ από το 2002 όσο και από τη θέση του ως υπουργού εξωτερικών από το 2009, είναι ο ιθύνων νους για την μεταμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας.

Η πολιτική της Τουρκίας, σύμφωνα με τον Νταβούτογλου, πρέπει να διέπεται από 5 αρχές²⁷. 1. Ισορροπία μεταξύ δημοκρατίας και ασφάλειας. Η Τουρκία για να μπορέσει να προάγει την εικόνα της ως πολιτικό μοντέλο προς υιοθέτηση από τις χώρες του μουσουλμανικού κόσμου, πρέπει σε πρώτη φάση να είναι σε θέση να απολαμβάνει η ίδια εσωτερική σταθερότητα. Αυτό απαιτεί να διαχειρισθεί με επιτυχία τα πολιτικά και κοινωνικά της προβλήματα και να γεφυρώσει τα χάσματα που υπάρχουν γύρω από τα θέματα αυτά. Και παράλληλα να διατηρήσει το κοσμικό χαρακτήρα του κράτους σε μια ως επί το πλείστον μουσουλμανική κοινωνία που διατυπώνει εκ νέου την μουσουλμανική ταυτότητα στο δημόσιο χώρο με περίσσεια αυτοπεποίθηση και δυναμισμό. Μια ταυτότητα που είχε καταπιεσθεί επί κεμαλισμού στην προσπάθεια για μίμηση του δυτικού τρόπου ζωής. 2. Προτείνει την πολιτική μηδενικών προβλημάτων απέναντι στους γείτονες της. Η προαγωγή καλών σχέσεων γειτονίας, η αντικατάσταση της διαφωνίας με την συνεργασία, η ανακάλυψη καινοτόμων μηχανισμών και καναλιών επικοινωνίας για την επίλυση των υπαρχουσών διαφορών ή συγκρουσιακών θεμάτων, θα εξασθενίσουν τις απειλές που δέχεται η Τουρκία από τις γειτονικές της χώρες. 3. Η ανάπτυξη σχέσεων με τις γειτονικές της χώρες καθώς και με εκείνες όπου η Τουρκία οφείλει να δραστηριοποιηθεί ώστε να αναδειχθεί ως περιφερειακή δύναμη. Η οπτική της γωνία ξεφεύγει, επομένως, από τις διμερείς σχέσεις και αποκτά περιφερειακή άποψη. 4. Η πολιτική της οφείλει να έχει πολυδιάστατο χαρακτήρα, δηλ. θα πρέπει να αποφεύγει τις αποκλειστικές συμμαχίες. Είναι προς το συμφέρον της να κρατά ίσες αποστάσεις και να καλλιεργεί καλές σχέσεις με όλους. Η ιστορία εξάλλου έχει αποδείξει ότι η Τουρκία γνωρίζει καλά αυτόν τον ρόλο (ίσες αποστάσεις στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στον πόλεμο Ιράκ-Ιράν). 5. Ο όρος Ρυθμική διπλωματία αφορά κατά κύριο λόγο την άσκηση διπλωματικών προσπαθειών με αξιοσημείωτη πυκνότητα σε διμερές και πολυμερές επίπεδο.

---

²⁷ ibid

Ο Νταβούτογλου διαπιστώνει μια πολλαπλή γεωγραφική ταυτότητα –η Τουρκία είναι μια χώρα ταυτόχρονα της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής, των Βαλκανίων, του Καυκάσου, της Κεντρικής Ασίας, της Κασπίας, της Μεσογείου, του Κόλπου και της Μαύρης θάλασσας. Η πολυδιάστατη αυτή γεωγραφική ταυτότητα συνοδεύεται από ιστορική και πολιτισμική παρακαταθήκη. Τα δεδομένα αυτά, σύμφωνα με τον Α. Νταβούτογλου, έχουν ως αποτέλεσμα, η Τουρκία να προορίζεται να διαδραματίσει ρόλο περιφερειακής καθώς και παγκόσμιας δύναμης μέσα από την άσκηση πολυδιάστατης και ενεργητικής εξωτερικής πολιτικής, με βασικό εργαλείο την άσκηση ήπιας ισχύος. Κατέχει εξάλλου κομβική θέση σε περιφερειακό επίπεδο και σημαντική γεωστρατηγική θέση στο ενεργειακό χάρτη.

Το στρατηγικό βάθος είναι γεωγραφικό, ιστορικό και πολιτισμικό. Σε συνδυασμό με το γεγονός ότι, οι εσωτερικοί, περιφερειακοί και παγκόσμιοι παράγοντες αλληλεπιδρούν, συνεπάγεται ότι η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας δεν πρέπει να περιορίζεται σε διμερείς σχέσεις αλλά να έχει ολιστική προσέγγιση απέναντι στις διεθνείς σχέσεις. Τότε μόνο η Τουρκία ως κεντρική χώρα της Ευρασίας – Αφρικής, θα αναδειχθεί σε ηγεμονική δύναμη και θα παράσχει ασφάλεια και σταθερότητα στην ευρύτερη περιφέρειά της.

Ο Νταβούτογλου οραματίζεται η Μέση Ανατολή να μετατρέπεται σε ένα σύστημα παρόμοιο με την Κοινοπολιτεία με την Τουρκία στο επίκεντρο²⁸. Προτείνει την πολιτική μηδενικών προβλημάτων, την προαγωγή καλών σχέσεων γειτονίας, την αντικατάσταση της διαφωνίας με την συνεργασία, την ανακάλυψη καινοτόμων μηχανισμών και καναλιών επικοινωνίας για την επίλυση των περιφερειακών συγκρούσεων, την ενθάρρυνση θετικών αλλαγών στην περιοχή της Τουρκίας και την οικοδόμηση διαπολιτισμικών γεφυρών διαλόγου και κατανόησης.

Εφόσον η Τουρκία είναι ο νόμιμος διάδοχος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, θα πρέπει να ενεργήσει με υπευθυνότητα με στόχο τη διατήρηση της περιφερειακής ειρήνης και σταθερότητας, ρόλος που ταυτόχρονα εξυπηρετεί τις προσπάθειες της Δύσης στη διαχείριση του ζητήματος της ασφάλειας σε αυτή τη ζωτική για τα συμφέροντά της περιοχή. Παράλληλα, αποδεικνύεται, κατά τους τούρκους ιθύνοντες, πόσο κρίσιμη για τα συμφέροντα της ίδιας της Δύσης είναι η στρατηγική συμμαχία

²⁸ **Suhnaz Yilmaz and Ziya Öniş**, “Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey during the AKP Era”, *Turkish Studies* vol. 10, No. 1, March 7–24, 2009, σελ. 12.

της με την Τουρκία. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφέρουμε την ευρέως διαδεδομένη θέση ότι η Τουρκία θα μπορούσε να συνεισφέρει στην περιφερειακή σταθερότητα στις κρίσιμες από πλευρά ασφάλειας περιοχές και ιδιαίτερα στη Μέση Ανατολή με την εξαγωγή δυτικών θεσμών και προτύπων.

Η σύσταση της σφαίρας επιρροής της Τουρκίας συμπίπτει γεωγραφικά με την οθωμανική περιοχή κυριαρχίας, όπου η σύγχρονη Τουρκία καλλιεργεί συστηματικά οικονομικές σχέσεις (εμπόριο, επενδύσεις) τις πολιτιστικές σχέσεις (αξιοποιώντας προς όφελος της υπαρκτούς ή μη ιστορικούς και γλωσσικούς δεσμούς). Η οθωμανική παρακαταθήκη, ωστόσο, δεν είναι τόσο ισχυρή ούτε ευπρόσδεκτη πάντα, όπως αξιώνει ο Α. Νταβούτογλου.

Ο Νταβούτογλου υποστηρίζει ότι ο ισλαμικός κόσμος θα πρέπει να έχει ισχυρότερο και ενεργότερο ρόλο στο διεθνές σύστημα, και αυτό μπορεί να γίνει πραγματικότητα εάν η Τουρκία έχει την πολιτική πρωτοκαθεδρία στην σχέση του ισλαμικού κόσμου με τη Δύση²⁹. Η πεποίθηση αυτή, δηλ. ότι το Ισλάμ μπορεί να αποτελέσει το συνεκτικό στοιχείο για τη δημιουργία μιας ομάδας κρατών που θα δρα ως μπλοκ στις διεθνείς σχέσεις, έχει αναχθεί σε μια από τις βασικές αρχές για την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής Τουρκίας. Καλλιεργούνται συστηματικά οι σχέσεις με μουσουλμανικές χώρες και παράλληλα καταβάλλονται προσπάθειες να υπάρξει συναισθηματική εγγύτητα με αυτούς τους λαούς. Παράλληλα, η Τουρκία προσπαθεί να περάσει το μήνυμα ότι αποτελεί τον καλύτερο εκπρόσωπο στη διεθνή σκηνή των ανησυχιών αυτών των λαών καθώς και τον πιο αξιόπιστο σύμμαχο τους.

Ο κύριος σκοπός του είναι να αποδείξει ότι, η Τουρκία, ως κληρονόμος των ιστορικών και πολιτισμικών σχέσεων που αναπτύχθηκαν επί Οθωμανικής αυτοκρατορίας, δικαιούται να προασπίσει την διαρραγείσα ενότητα του ισλαμικού κόσμου και να αναλάβει ηγεμονικό ρόλο. Η πολιτισμική ταυτότητα με κύρια βάση το θρησκευτικό στοιχείο χρησιμοποιείται για να νομιμοποιήσει τον πολιτικό στόχο της Τουρκίας για την άσκηση ηγεμονικού ρόλου.

Η ως τώρα στρατηγική σχέση της Τουρκίας με τη Δύση αναβαθμίζεται καθώς αλλάζει περιεχόμενο. Η Τουρκία δεν αποτελεί απλά ανάχωμα για την ρωσική επιρροή, αποτελεί έναν πολύτιμο εταίρο, αναντικατάστατο σύμμαχο για τη Δύση, που

---

²⁹ **Αχμέτ Νταβούτογλου**, «Το στρατηγικό βάθος – Η διεθνής θέση της Τουρκίας», Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, σελ.839.

προωθεί το ήπιο πολιτικό ισλαμικό μοντέλο -παράδειγμα προς μίμηση από τις άλλες μουσουλμανικές χώρες- και έχει τη δυνατότητα να εξασθενήσει τους ανταγωνισμούς της Δύσης και της Ανατολής.

Ειδικότερα, το Ισλάμ στην Τουρκία είναι πιο μετριοπαθές και πλουραλιστικό σε σύγκριση με τις μουσουλμανικές χώρες της Μέσης Ανατολής, καθώς υπάρχει το εγχείρημα συγκερασμού του Ισλάμ με τον δυτικό εκσυγχρονισμό ξεκινάει στα τέλη της οθωμανικής περιόδου. Επίσης, η άνοδος του πολιτικού ισλάμ στην Τουρκία προέρχεται από εσωτερικούς παράγοντες -όπως ο κοινωνικοοικονομικός μετασχηματισμός της Τουρκίας που είχε ως αποτέλεσμα την επιδίωξη πολιτικής εκπροσώπησης από νέες δυνάμεις- και όχι σε εξωγενείς επιδράσεις.

Ο Νταβούτογλου ωστόσο, όπως και ο Χάντιγκτον, θεωρεί εκ των πραγμάτων συγκρουσιακή τη σχέση Δύσης και Ισλάμ. Προβαίνει σε επιλεκτική ανάγνωση της ιστορίας και αντίληψης της γεωγραφίας για να υποστηρίξει την γεωπολιτική και πολιτισμική πρωτοκαθεδρία της Τουρκίας στο ευρύτερο περιβάλλον της. Θεωρεί ότι η Τουρκία αναβαθμίζεται στρατηγικά στον μουσουλμανικό κόσμο από την συμμαχική της σχέση με τη Δύση και την ενσωμάτωσή της στους Δυτικούς στρατιωτικούς, οικονομικούς και πολιτικούς θεσμούς ενώ παράλληλα η εμπλοκή της στον μουσουλμανικό κόσμο, της προσδίδει μεγαλύτερο στρατηγικό βάρος στους σχεδιασμούς των Δυτικών για έλεγχο των μουσουλμανικών χωρών.

Η Δύση και ο ισλαμικός κόσμος διακρίνονται από αγεφύρωτο χάσμα, το οποίο ο Νταβούτογλου υποστηρίζει με μεγαλύτερη ένταση σε σύγκριση με τον Χάντιγκτον. Οι φιλοσοφικές και πολιτικές παραδόσεις που αναπτύχθηκαν στη Δύση και στο Ισλάμ είναι, σύμφωνα με τον Νταβούτογλου, ασύμπτωτες και ασυμβίβαστες. Η διάκριση κοσμικής και θρησκευτικής εξουσίας είναι κομβικό γεγονός στη Δύση ενώ στον ισλαμικό κόσμο δεν υφίσταται αυτός ο διχασμός, καθώς το tawhid, η μοναδικότητα του θεού, έχει ως αποτέλεσμα την ενότητα όλων των πλευρών της ζωής.

Ο Νταβούτογλου υποστηρίζει ότι οι μουσουλμανικές κοινωνίες ιστορικά δεν έχουν αποδεχθεί την νομιμοποίηση της κρατικής εξουσίας όπως προκύπτει από τους δυτικούς θεσμούς, καθώς απουσιάζει σε αυτούς το θεολογικό, ηθικό και

νομιμοποιητικό στοιχείο³⁰. Παρόμοια, βλέπει διαφορές ανάμεσα στο δυτικό οικονομικό μοντέλο και το ισλαμικό. Στο πρώτο η κατανομή των πόρων γίνεται με βάση τη μέγιστη αποτελεσματικότητα ενώ στο δεύτερο ο πρωταρχικός στόχος είναι η εξασφάλιση της κοινωνικής σταθερότητας και δικαιοσύνης. Επίσης, οι κοινωνικοοικονομικοί ταξικοί διαχωρισμοί που απαντώνται στη Δύση, δεν έχουν θέση στο ισλαμικό κόσμο.

Πρεσβεύει ότι η ισλαμική κοσμοθεωρία είναι εναλλακτική στη Δυτική, και όχι συμπληρωματική³¹. Και αυτό είναι ένα στοιχείο στο οποίο πρέπει να εστιάσουμε καθώς εκφράζει απαισιοδοξία για την δυνατότητα υιοθέτησης δυτικών θεσμών από τις μουσουλμανικές κοινωνίες.

ΓΑΛΕΡΙΣΤΗΜΟ ΓΕΡΑΝ

---

³⁰ **Αχμέτ Νταβούτογλου**, «Εναλλακτικές κοσμοθεωρίες. Η επίδραση της Ισλαμικής κοσμοθεωρίας και της Δυτικής κοσμοθεωρίας στην πολιτική θεωρία», Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2011, σελ.283.

³¹ *ibid*, σελ. 410.

2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΕΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Μεγάλο είναι το ενδιαφέρον των αναλυτών ως προς τον κυρίαρχο στρατηγικό προσανατολισμό και το περιεχόμενο της εξωτερικής πολιτικής κατά τη διακυβέρνηση του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης. Τα κύρια ερωτήματα που τίθενται είναι κατά πόσο εφαρμόζεται μια νέα εξωτερική πολιτική, τι είδους αλλαγές έχουν συντελεσθεί και, το σημαντικότερο, που στοχεύει να οδηγήσει την Τουρκία.

Διάχυτη είναι η ανησυχία κατά πόσο ο αδιαμφισβήτητος κυρίαρχος -από την ίδρυση της τουρκικής δημοκρατίας- στρατηγικός προσανατολισμός προς τη Δύση, έχει εγκαταλειφθεί. Αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι η Τουρκία έχει διαφοροποιηθεί και έχει αντιταχθεί σε μια σειρά από κρίσιμες αποφάσεις της Δύσης σε κυρίαρχα ζητήματα.

Με την άνοδο του ΑΚΡ στην Τουρκία, έχει ξεκινήσει μια μακρά συζήτηση μεταξύ αναλυτών διεθνών σχέσεων και πολιτικών για το κατά πόσο η νέα εποχή στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, και ειδικότερα υπό την καθοδήγηση του Α. Νταβούτογλου, θα έχει ως αποτέλεσμα την απομάκρυνση της Τουρκίας από τη Δύση και την εστίασή της στην Ανατολή με ενδεχόμενη κατάληξη την εισδοχή της σε ένα δυνητικό μπλοκ ισλαμικών χωρών. Τα βασικά επιχειρήματα όσων ασκούν κριτική στην νέα εξωτερική πολιτική της Τουρκίας υπό το φόβο ότι αυτή θα είναι επιζήμια στα δυτικά συμφέροντα, είναι τα εξής. 1) Η προέλευση του ΑΚΡ από το πολιτικό ισλάμ 2) Η δραστηριοποίηση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στο μουσουλμανικό κόσμο 3) Η διαφοροποίηση της Τουρκίας από σημαντικές αποφάσεις των Δυτικών συμμάχων της και ειδικότερα των ΗΠΑ 3) Η εξασθένηση της κεμαλικής συνιστώσας του κράτους από τις μεταρρυθμίσεις που προωθεί το ΑΚΡ 4) Ο έντονος αντιαμερικανισμός της τουρκικής κοινής γνώμης. Τίθεται δηλ. το ερώτημα κατά πόσο η ισλαμική ιδεολογία του κυβερνώντος κόμματος σε συνδυασμό με την στασιμότητα της τουρκικής ένταξης στην Ε.Ε., καθιστά την ισλαμική ταυτότητα ως την κυρίαρχη συνιστώσα στην άσκηση της εξωτερικής της πολιτικής. Είναι, λοιπόν, και σε ποιο βαθμό ο θρησκευτικός παράγων, κυρίαρχος παράγων στην χάραξη της εξωτερικής πολιτικής.

Η τουρκική εξωτερική πολιτική κατά τη διακυβέρνηση του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης ενσωματώνει το εργαλείο της ήπιας ισχύος στην εξωτερική της πολιτική. Παρατηρούμε ότι στην Μέση Ανατολή, τον Καύκασο, και την Κεντρική Ασία, επιχειρεί, να αναδειχθεί ως ήπια δύναμη. Οι πρωτοβουλίες που έλαβε για την « Πλατφόρμα για τη Σταθερότητα και τη Συνεργασία στον Καύκασο» για τη διαμεσολάβηση μεταξύ Ισραήλ και Συρίας, Αφγανιστάν και Πακιστάν, Ηνωμένων Πολιτειών και Ιράν, η προσέγγιση με την Αρμενία, η σύσφιγξη των σχέσεών της με τη Ρωσία, η ανάμειξή της στο Σουδάν, οι προσπάθειες επίλυσης του κουρδικού θέματος, οι κατηγορίες απέναντι στην Κίνα για διάπραξη γενοκτονίας κατά της μειονότητας του Ουιγούρων, καθώς και η συν-Προεδρία στη Συμμαχία των Πολιτισμών, αποδεικνύουν την στρατηγική της να προβληθεί ως ήπια δύναμη που διαθέτει ισχυρό λόγο, αφενός στην περιφέρειά της, αφετέρου σε διεθνές επίπεδο, λόγω της σπουδαιότητας αυτής της περιοχής (γεωπολιτικής και ενεργειακής).

Προσπαθεί, επίσης, να προβληθεί ως η χώρα που γεφυρώνει τον χριστιανικό και μουσουλμανικό κόσμο. Στο πλαίσιο αυτό, αποδέχθηκε και στήριξε ενεργά την πρόταση της Ισπανίας για τη δημιουργία της Συμμαχίας των Πολιτισμών, με στόχο την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας μέσα από μια διαφορετική προσέγγιση. Είχε προηγηθεί προτροπή του πρώην Γ.Γ. Ηνωμένων Εθνών, Κόφι Ανάν για συμπερίληψη μουσουλμανικής χώρας στην ηγεσία της εν λόγω πρωτοβουλίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Τουρκία αξιοποίησε την ηγετική της θέση, σε μεγαλύτερο βαθμό από την ίδια την Ισπανία και την έχει προβάλει σε μια σειρά από διεθνή φόρα³². Το πιο σημαντικό γεγονός που προέκυψε στα πλαίσια της Συμμαχίας των Πολιτισμών ήταν η ενίσχυση της θετικής εικόνας της Τουρκίας ως χώρας που συνδυάζει την ισλαμική ταυτότητα αλλά και τους στενούς δεσμούς με τη Δύση.

Έχει, επίσης, αναβαθμίσει σημαντικά την εικόνα της και προβάλλεται ως σημαντικός δρών στο υπό διαμόρφωση νέο διεθνές σύστημα. Είναι μια χώρα του NATO καθώς και του Οργανισμού της Ισλαμικής Συνδιάσκεψης. Η Τουρκία διεξήγαγε εκτεταμένη εκστρατεία σε διεθνές επίπεδο για να καταφέρει να εξασφαλίσει θέση στο Συμβούλιο Ασφαλείας την περίοδο 2009/2010. Η Οργάνωση της Ισλαμικής Διάσκεψης διέθετε τούρκο γενικό γραμματέα και τώρα πρόεδρο.

³² **Suhnaz Yilmaz and Ziya Öniş**, "Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey during the AKP Era", *Turkish Studies* vol. 10, No. 1, March 7–24, 2009, σελ. 5.

Πέτυχε να γίνει μέλος της ομάδας G-20, δηλ. στο πιο σημαντικό άτυπο διεθνές φόρουμ συνεννόησης των πλέον κραταιών χωρών στον κόσμο. Έχει δε αποκτήσει την ιδιότητα του παρατηρητή στην Αφρικανική Ένωση.

Εφέτος τον Μάιο στην Κωνσταντινούπολη συγκεντρώθηκαν, στα πλαίσια του ΟΗΕ, οι ηγέτες των 48 Λιγότερων Αναπτυσσόμενων Χωρών και των χωρών δωρητριών για να συζητήσουν το 10ετές αναπτυξιακό πρόγραμμα. Είναι αξιοσημείωτο ότι, αν και υπήρξε χώρα που δεχόταν βοήθεια από διεθνείς οργανισμούς, η Τουρκία έχει πλέον καταστεί τα τελευταία χρόνια χώρα δωρήτρια³³.

Οι εξεγέρσεις στον αραβικό κόσμο προσέφεραν ευκαιρία στην Τουρκία να αυξήσει την ήπια ισχύ της. Η Τουρκία προβάλλεται ως χώρα που συνδυάζει την ισλαμική ταυτότητα με τη δημοκρατία και τον κοσμικό χαρακτήρα του κράτους, που έχει ανοικτή οικονομία και έχει πετύχει τα τελευταία χρόνια σημαντική οικονομική πρόοδο ενώ παράλληλα ακολουθεί αυτόνομη εξωτερική πολιτική.

Το πεδίο της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας είχε αρχίσει να καθίσταται πιο ευρύ και είχαν ξεκινήσει προσπάθειες να αναπτύξει δεσμούς με περιοχές εκτός Δύσης προτού το AKP γίνει κυβέρνηση. Ωστόσο, με το AKP στην εξουσία, η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας επιδεικνύει αξιοσημείωτη ενεργητικότητα και προσπάθεια να παράγει αποτελέσματα σε πολλαπλά πεδία. Είναι πολυδιάστατη και προσπαθεί να επεκτείνει την επιρροή της Τουρκίας σε μια ευρύτατη γεωγραφική περιοχή όπου η Τουρκία έχει ιστορικούς και πολιτισμικούς δεσμούς. Ο σχεδιασμός γίνεται με βάση το Στρατηγικό Βάθος που δίνει έμφαση στην γεωστρατηγική θέση μιας χώρας. Και η Τουρκία διαθέτει αξιοσημείωτη στρατηγική θέση και παράλληλα προσπαθεί να αποκτήσει ερείσματα λόγω οθωμανικού παρελθόντος σε μια περιοχή που ξεκινάει από τα Βαλκάνια, την Κεντρική Ασία, την Μέση Ανατολή και φθάνει ως την Αφρική.

Το στρατηγικό βάθος προκύπτει από μια ιδιαίτερη ανάγνωση της ιστορίας και της κουλτούρας της Τουρκίας. Έχει σαφώς πολιτική στόχευση για το ποια θα πρέπει να είναι η εξωτερική πολιτική της χώρας απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Καταρρίπτει την κεμαλική οπτική της οθωμανικής ιστορίας βάσει της οποίας η σύγχρονη Τουρκία δεν μπορεί να συνδεθεί μαζί της και το μόνο που έχει να

---

³³ "4th United Nations Conference on the Least Developed Countries 9-13 May 2011"
www.un.org/wcm/content/site/ldc/home.

αποκομίσει, είναι αρνητικά διδάγματα. Αντίθετα, το στρατηγικό βάθος εξυψώνει το οθωμανικό παρελθόν με το οποίο η σύγχρονη Τουρκία είναι οργανικά δεμένη. Το κυριότερο, παρέχει το ιδεολογικό στήριγμα για την επέκταση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στη γεωγραφική σφαίρα της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Είναι το ιστορικό και πολιτισμικό βάθος της Τουρκίας που υπαγορεύει τη δραστηριοποίησή της από τον άμεσο περίγυρό της ως την Αφρική.

Η μετατόπιση του κέντρου βάρους της εξωτερικής πολιτικής της στην Ανατολή, συντελείται υπό το κόμμα του ΑΚΡ. Οι απαρχές αυτής της πολιτικής, ωστόσο, απαντώνται στην τουρκική πολιτική σκηνή πολύ νωρίτερα από την άνοδο στην εξουσία του ΑΚΡ. Η προώθηση της διττής ταυτότητας της Τουρκίας ως ευρωπαϊκής και ασιατικής χώρας είχε επίσης χρησιμοποιηθεί από τον Τουργκούτ Οζάλ και τον Μπουλέτ Ετσεβίτ.

Ήδη, ως υπουργός Εξωτερικών ο Ι. Τσεμ, είχε ταχθεί υπέρ μιας πολυδιάστατης εξωτερικής πολιτικής λόγω της ιδιαίτερης ιστορικής και πολιτισμικής κληρονομιάς που διαθέτει ως χώρα η Τουρκία, και είχε ορίσει τους μελλοντικούς άξονες της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, με σκοπό να πάψει η χώρα να είναι χώρα-γέφυρα και διακομεταμιστικό κέντρο, αλλά μια χώρα «τερματικό σταθμό». Ο πρώτος βασικός στόχος είναι η ένταξη στην Ε.Ε. και ο δεύτερος να αποτελέσει αποφασιστικό κέντρο στην περιφέρειά της σε ό,τι αφορά την οικονομία, την κοινωνία και την πολιτική.

Ανέφερε ότι υπάρχουν 26 χώρες με τις οποίες για αιώνες η Τουρκία μοιραζόταν μια κοινή ιστορία, ένα κοινό κράτος, μια κοινή μοίρα. Υπογράμμισε ότι σε αυτήν την απέραντη κοινωνικοπολιτική γεωγραφία, η Τουρκία είχε πολλά να προσφέρει αλλά και να κερδίσει από την νέα «Ευρασιατική Τάξη Πραγμάτων». Η Τουρκία, κατέληγε, λόγω των ιδιαίτερων ιστορικών και πολιτισμικών γνωρισμάτων της και της προνομιακής διπλής ταυτότητας, ευρωπαϊκής και ασιατικής, θα γίνει, δίχως άλλο, το στρατηγικό κέντρο της Ευρασίας.

Η δε αναφορά του στην ιστορική γεωγραφία σημαίνει ότι ήρθε η ώρα για την Τουρκία να ανακαλύψει εκ νέου τους γείτονες της και να εγκαινιάσει μια νέα σχέση μακριά από τα αρνητικά στερεότυπα της τουρκικής κοινωνίας για οπισθοδρόμηση και δυσπιστία σε ό,τι αφορά τον αραβικό κόσμο.

Με το κόμμα της Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης και με ιθύνων νου στην εξωτερική πολιτική τον καθηγητή Αχμέτ Νταβούτογλου, ξεκινάει μια εποχή στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, πολυδιάστατη και δυναμική. Με σύνθημα το «μηδενικά προβλήματα» με τις γειτονικές χώρες, η Τουρκία επιχειρεί να διαχειρισθεί χρόνια προβλήματα και να εξαπλώσει την επιρροή της στην περιφέρειά της. Αυτό που καθιστά το σχέδιο Νταβούτογλου πλοηγό για τη δραστηριοποίηση της Τουρκίας σε περιφερειακό επίπεδο και σε παγκόσμια κλίμακα, (την Μέση Ανατολή, την Κεντρική Ασία, την Ευρώπη, την Αφρική), είναι η αλλαγή που έχει σημειωθεί αφενός σε διεθνές επίπεδο αφετέρου στο άμεσο περίγυρο της χώρας. Είναι η αποδόμηση του μέχρι πρότινος διπολικού συστήματος που ανοίγει νέους ορίζοντες και νέες ευκαιρίες για την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας.

Τη δεκαετία του 1990 ο κεντρικός άξονας στην εξωτερική της πολιτική περιλαμβάνει τις ΗΠΑ και το Ισραήλ. Στην δεκαετία του 90 η Τουρκία αισθάνεται ότι εγκαταλείπεται από τους συμμάχους και ότι είναι πλέον σε θέση, λόγω των συστημικών αλλαγών, να ακολουθήσει μια διαφορετική εξωτερική πολιτική. Το εθνικό συμφέρον ορίζεται εκ νέου και η Τουρκία προσπαθεί να βγει στο διεθνές προσκήνιο ως μια νέα δύναμη. Το θρησκευτικό και πολιτιστικό υπόβαθρο της οθωμανικής αυτοκρατορίας λειτουργεί υποβοηθητικά προς αυτή την κατεύθυνση.

Η εμπέδωση και εμβάθυνση των εν λόγω σχέσεων αφορά στην Μέση Ανατολή, τον Καύκασο, και την Κεντρική Ασία. Διαπιστώνουμε ότι η Τουρκία επιχειρεί να αλλάξει το πολιτικό της προφίλ, να παίξει διαμεσολαβητικό ρόλο σε μια σειρά κρίσεις και τεταμένες καταστάσεις, καθώς και να αναπτύξει εμπορικές και επιχειρηματικές σχέσεις στην άμεση και ευρύτερη περιφέρειά της.

Δεν μπορούμε να δούμε λοιπόν τις αποφάσεις στην εξωτερική πολιτική με βάση το θρησκευτικό του χαρακτήρα, αλλά με βάση την ορθή εκτίμηση για την ανακατανομή ισχύος που είναι σε εξέλιξη αυτή την περίοδο και την ορισμό του εθνικού συμφέροντος εντός αυτού του πλαισίου. Επίσης, κύριο ρόλο στην λήψη αποφάσεων διαδραματίζει ο οικονομικός παράγων.

Στην τουρκική εξωτερική πολιτική υπάρχουν στοιχεία συνέχειας αλλά και στοιχεία αλλαγής. Ο πολυδιάστατος προσανατολισμός της Τουρκίας συνεπάγεται την εγκατάλειψη της στρατηγικής σχέσης της Δύσης ως αποκλειστικού προορισμού της εξωτερικής της πολιτικής. Το νέο διεθνές προφίλ της Τουρκίας συνεπάγεται ότι η

χώρα δεν είναι αποκλειστικά και κατά προτεραιότητα γέφυρα Δύσης και Ανατολής, και το σημαντικότερο ότι δικαιούται να διαφοροποιείται από τις δυτικές επιλογές. Η Τουρκία με το ΑΚΡ δεν εγκαταλείπει τη Δύση, εγκαταλείπει την μονομέρεια της στράτευσης με το Δυτικό μπλοκ.

Η εξωτερική της πολιτική θα πρέπει να κρατά ίσες αποστάσεις απέναντι σε όλους τους δρώντες. Αυτό είδαμε να συμβαίνει στον πόλεμο που ξέσπασε ανάμεσα στην Ρωσία (με την οποία υπάρχουν σημαντικές εμπορικές σχέσεις και κυρίως σχέση ενεργειακής εξάρτησης της Τουρκίας από την Ρωσία) και την Γεωργία (σύμμαχο των ΗΠΑ).

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, ο ευρύτερος χώρος που περιβάλλει την Τουρκία κατέχει κεντρική θέση για το μέλλον της. Το εθνικό συμφέρον της Τουρκίας απαιτεί την πολιτική και οικονομική δραστηριοποίησή της στις χώρες που την περιβάλλουν. Έτσι, η νέα τουρκική πολιτική είναι αυτοκαθοριζόμενη, πιο συμμετοχική, πιο εθνική από άλλες περιόδους, και ταυτόχρονα με έντονη διεθνή παρουσία.

Έχει συστήσει στρατηγικά συμβούλια συνεργασίας με τη Συρία, το Ιράκ, την Ιορδανία, τον Λίβανο και το Συνεργατικό Συμβούλιο του Κόλπου (GCC-Gulf Cooperation Council), και διαθέτει κοινές αγορές με τη Συρία, την Ιορδανία και το Λίβανο. Έχει καταργηθεί η βίζα με τη Συρία, τον Λίβανο και την Ιορδανία, το Ιράκ, τη Λιβύη, την Υεμένη.

Ειδικότερα, με το Συνεργατικό Συμβούλιο του Κόλπου υπέγραψε συνθήκη που περιελάμβανε στρατηγικά, πολιτικά, οικονομικά θέματα καθώς και θέματα ασφαλείας. Ήταν η πρώτη φορά που υπέγραφε το GCC τέτοιου είδους συνθήκη με άλλη χώρα. Το δε Ιράν την εξέλαβε ως κίνηση που αποσκοπούσε να αντισταθμίσει τη δική του επιρροή³⁴.

Ο όγκος των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ Τουρκίας και Αραβικού κόσμου αυξήθηκε από επτά δισεκατομμύρια δολάρια το 2002 σε σχεδόν 40 δισεκατομμύρια δολάρια το 2008. Οι δε προοπτικές για τα επόμενα χρόνια δείχνουν ότι θα ξεπεράσει τα 100 εκατομμύρια δολάρια.

---

³⁴ "Iran: Turkey must not pressure Syria. Turkey plans buffer zone on Syrian soil", www.hurriyetdailynews.com/n.php June 16, 2011.

Κατά την επίσκεψη του στο Κάιρο, ο τούρκος πρωθυπουργός τον Σεπτέμβριο του 2011, συνοδευόταν από 200 τούρκους επιχειρηματίες και, μεταξύ άλλων, ανακοίνωσε την πρόθεση της Τουρκίας να αυξήσει τις επενδύσεις στην Αίγυπτο και να συστήσει συνεργατικό συμβούλιο μεταξύ των δύο χωρών.

Ο προϋπολογισμός της ΤΙΚΑ – Turkish Cooperation and Development Agency, για το 2011 είναι 77.63 εκ. τουρκικές λίρες και φέτος αύξησε σε 26 από 12 τα γραφεία συντονισμού των προγραμμάτων της σε όλο τον κόσμο. Τα γραφεία αυτά παρέχουν βοήθεια στις γειτονικές χώρες καθώς και σε τουρκόφωνους στην οικονομία, το εμπόριο, στην τεχνολογία, καθώς και σε θέματα κοινωνικά και πολιτισμού³⁵.

Σε ό,τι αφορά την Ένωση του Κοινοβουλίου για τους Τούρκους του εξωτερικού, ο προϋπολογισμός θα ανερχόταν φέτος σε 18.66 εκατ. Ο σχεδιασμός για το 2011 περιελάμβανε έρευνες για τους τούρκους του εξωτερικού με λύσεις για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στο κοινωνικό, πολιτιστικό και οικονομικό πεδίο.

---

³⁵ “Turkey: ONE.org/ DATA Report 2011”, <http://one.org/data/en/countries/dac-reporting/turkey/>

3. ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, η κουλτούρα και το θρησκευτικό στοιχείο, αξιοποιούνται στο έπακρο για την ανάδειξη της Τουρκίας ως ήπιας δύναμης. Δόθηκε έμφαση στο θρησκευτικό στοιχείο για την ανάπτυξη στενών σχέσεων με αυταρχικά καθεστώτα, όπως τη Λιβύη, το Ιράν, το Σουδάν, με στόχο την εξυπηρέτηση των οικονομικών συμφερόντων της χώρας και τη δημιουργία ερεισμάτων στις εν λόγω χώρες.

Στην ρητορική του το ΑΚΡ -και αυτό είναι ενδεικτικό για το πώς επιθυμεί να γίνεται αντιληπτό- αν και επιδιώκει την ένταξη στην Ε.Ε. δεν αναφέρεται στην ευρωπαϊκή οικογένεια, ενώ αναφερόμενο στις χώρες της Μέσης Ανατολής, κάνει λόγο για αδελφούς μουσουλμάνους.

Αξίζει να αναφερθεί ότι η Τουρκία αντιτάχθηκε στο διορισμό του πρώην Δανού πρωθυπουργού Ρασμούσεν στη θέση του γενικού γραμματέα του ΝΑΤΟ λόγω του ότι είχε υποστηρίξει την απόφαση δανέζικης εφημερίδας να δημοσιεύσει γελοιογραφίες του Μωάμεθ που οι Μουσουλμάνοι υποστήριζαν ότι ήταν προσβλητικές. Η θέση αυτή προκάλεσε αρνητική εντύπωση καθώς θεωρήθηκε ότι αντιβαίνει τις φιλελεύθερες δημοκρατικές αξίες για ικανοποιήσει τις ευαισθησίες των Μουσουλμάνων.

Επίσης, έχει προσπάθησε να ανατρέψει τα αρνητικά στερεότυπα που έχει ο αραβικός κόσμος απέναντι στην Τουρκία. Πράγματι η αρνητική απόφαση της 1^{ης} Μαρτίου 2003 σε ό,τι αφορά τη διέλευση των αμερικανικών στρατευμάτων καθώς και η στάση της απέναντι στο Παλαιστινιακό ζήτημα. έχει αποδώσει πολύ. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο έχουν οι ισλαμικές ρίζες και τα σχετικά κανάλια επικοινωνίας του κυβερνώντος κόμματος στις μουσουλμανικές οργανώσεις στις αραβικές χώρες.

Στην περίπτωση του πρωθυπουργού διαπιστώνουμε ότι η ρητορική του διακατέχεται από στοιχεία λαϊκισμού και εντυπωσιασμού. Είναι χαρακτηριστικό το επεισόδιο του Νταβός, όπου ο Ερντογάν εξοργισμένος φώναζε ότι το Ισραήλ σίγουρα γνωρίζει πώς να σκοτώνει ανθρώπους. Προσέφερε δε κάλυψη στον δικτάτορα του Σουδάν, Omar al-Bashir, δηλώνοντας ότι οι Μουσουλμάνοι δεν θα διέπρατταν ποτέ γενοκτονία.

Μετά το επεισόδιο του Νταβός, η δημοτικότητα του τούρκου πρωθυπουργού έχει ανέβει κατακόρυφα στον αραβικό κόσμο, κατέχοντας μια ιδιαίτερη θέση στις καρδιές και τον νου των Αράβων. Παρομοιάζεται με ιπότη των μουσουλμάνων που υπερασπίζεται τους Άραβες κατά τις παραβιάσεις των Ισραηλινών. Ο Τ. Ερντογάν σε συνάντηση που είχε με τον πρόεδρο της Παλαιστινιακής Αρχής, Μ. Αμπάς, στις 24 Ιουνίου 2011, δήλωσε ότι ο αγώνας των παλαιστινίων, αποτελεί εθνικό αγώνα της Τουρκίας. Δήλωσε, επίσης, ότι ο «απάνθρωπος και παράνομος αποκλεισμός της Γάζας από το Ισραήλ, πρέπει άμεσα να αρθεί. Παράλληλα, ανήγγειλε την συνάντηση των Παλαιστινίων πρέσβων στις 23-24 Ιουλίου στην Τουρκία. Ο Μ. Αμπάς δήλωσε ότι η Τουρκία είχε πάντοτε μια ιδιαίτερη θέση στις καρδιές τους και ότι πάντοτε η Τουρκία ήταν δίπλα τους στις δύσκολες στιγμές για να τους υποστηρίξουν³⁶.

Το παλαιστινιακό ζήτημα επενδύεται, λοιπόν, νοηματικά ως κορυφαίο ζήτημα σύγκρουσης μέσα από το οποίο ο κόσμος του Ισλάμ οφείλει να αγωνισθεί ενάντια στη χριστιανική Δύση και τους Εβραίους. Δεν είναι λίγες οι φορές που οι δηλώσεις του Τούρκου πρωθυπουργού είναι έντονα φορτισμένες, λειτουργούν μανιχαϊστικά (ο κόσμος της Δύσης- οι χριστιανοί, και ο κόσμος της Ανατολής εμείς- οι Μουσουλμάνοι) απευθυνόμενες στο θυμικό της κοινής γνώμης της Τουρκίας καθώς και του αραβικού κόσμου. Είναι απλουστευτικές και στοχεύουν στο να αναδείξουν σε ιδεολογικό επίπεδο την Τουρκία και προσωπικά τον ίδιο τον πρωθυπουργό ως θεματοφύλακα της υπόθεσης των Παλαιστινίων, δηλ. των Μουσουλμάνων που υφίστανται την καταπίεση των Άπιστων.

Η ρητορική του Ερντογάν στο παλαιστινιακό και τα ανοίγματα προς τον αραβικό κόσμο, σε συνδυασμό με την αντι-αμερικανική στάση της κοινής γνώμης και την απογοήτευση από την στάση των Ευρωπαίων στο θέμα της τουρκικής υποψηφιότητας, εξυπηρετούν επιπλέον τις εκλογικές σκοπιμότητες του ΑΚΡ αφενός, αφετέρου την άνοδο της ήπιας ισχύος της Τουρκίας στον αραβικό κόσμο. Η Τουρκία, εξάλλου, έχει παίξει σημαντικό ρόλο στην συμφιλίωση της Φατάχ και της Χαμάς, φιλοξενώντας τον αρχηγό της Χαμάς Κ. Μασάλ στην Άγκυρα όταν την ίδια ώρα ο Αμπάς βρισκόταν στην Άγκυρα.

Στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, ο σημερινός πρωθυπουργός, που κάποτε είχε καταδικασθεί για την πρόκληση θρησκευτικού μίσους, συνδυάζει

³⁶ www.todayszaman.com, 25/6/2011.

ανάλογα την περίπτωση το εμπόριο, τις εξαγωγές, την κουλτούρα, τη γλώσσα και τον εθνικισμό. Στους δυτικούς κύκλους είναι διάχυτη η πεποίθηση ότι ο ισλαμισμός της Τουρκίας είναι ακίνδυνος και προοδευτικός σε σχέση με το θεοκρατικό μοντέλο του Ιράν.

Ωστόσο, οι ρητορικές υπερβολές και τα ολισθήματα του τούρκου πρωθυπουργού προκαλούν δικαιολογημένα προβληματισμό στη Δύση για την μακροπρόθεσμη πορεία της Τουρκίας. Είναι χαρακτηριστικές οι δηλώσεις του κατά τη διάρκεια τελετής αποδοχής νέου πολεμικού πλοίου την ημέρα της 473ης επετείου της νικηφόρου, για τους Οθωμανούς, ναυμαχίας της Πρέβεζας, όπου εξήγγειλε πρόγραμμα απόκτησης πυρηνικών όπλων και προειδοποίησε με καταβύθιση των δυτικών και ισραηλινών δυνάμεων γύρω από την εξέδρα της γεώτρησης στο "Οικόπεδο 12» της Κύπρου. "Τότε ο στόλος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας νίκησε τον μεγαλύτερο σε μέγεθος στόλο της Δύσης και στέλνει ένα σαφές μήνυμα στο σήμερα. Συνιστώ στη διεθνή κοινότητα να διδαχθεί από το μάθημα της νίκης στην Πρέβεζα. Τα τουρκικά εθνικά συμφέροντα δεν τελειώνουν στις ακτές μας. Ξεκινούν από την Ανατολική Μεσόγειο και τη Διώρυγα του Σουέζ και φθάνουν μέχρι τον Ινδικό Ωκεανό"! Οι ακόλουθοι Άμυνας των χωρών της Δύσης που παρίσταντο στην τελετή ζήτησαν ολόκληρο το απομαγνητοφωνημένο κείμενο για να διαπιστώσουν ότι όντως είχαν ακούσει καλά και ότι όντως ο Ερντογάν είχε εξαπολύσει απειλές εναντίον της Δύσης³⁷.

---

³⁷ "Ο Ερντογάν απειλεί τη Δύση με... ναυμαχία και ο Γκιουλ με πυρηνικά!" <http://www.defence-point.gr/news/?p=18704>, 28/9/11

4. Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΕΙΡΩΝ ΣΤΟΝ ΑΡΑΒΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

Η τουρκική παραγωγή τηλεοπτικών σειρών έχει εξελιχθεί σε βιομηχανία.. Οι τουρκικές σειρές στον αραβικό κόσμο, αφού εκτόπισαν τις μεξικανικές σειρές, έχουν σημειώσει θεαματική επιτυχία. Στις 30 Αυγούστου 2008, 85 εκατομμύρια Άραβες παρακολούθησαν την μεταγλωτισμένη στα αραβικά τουρκική σαπουνόπερα Νουρ. Επίσης, είχαν ως αποτέλεσμα τη θεαματική αύξηση της τουριστικής κίνησης από τις αραβικές χώρες προς την Τουρκία. Οι τουρκικές αερογραμμές έχουν πλέον απευθείας πτήσεις με τις χώρες του κόλπου, χρησιμοποιώντας τους αστέρες των τηλεοπτικών σειρών για τη διαφημιστική τους προώθηση.

Οι τουρκικές σειρές, όπως όλες οι τηλεοπτικές σειρές εν γένει, μεταφέρουν στοιχεία κουλτούρας, και για το λόγο αυτό είναι σημαντικές για την άσκηση ήπιας ισχύος από την πλευρά της Τουρκίας. Η πολιτική πρωτοκαθεδρία που επιθυμεί η Τουρκία στην περιοχή, θα πρέπει να συνοδεύεται και από πολιτιστική ηγεμονία. Καταρχήν, δημιουργούν αίσθημα εγγύτητας μεταξύ του λαού της Τουρκίας και των Αράβων. Οι ανθρώπινες σχέσεις, τα κοινωνικά θέματα, όπως η ανεργία, η φτώχεια, ο πλούτος, παρουσιάζονται από τουρκική σκοπιά. Επηρεάζουν τις αντιλήψεις και τις πολιτικές στάσεις των ανθρώπων. Η επιτυχία τους συμβάλουν στην ενίσχυση του πολιτικού προφίλ της Τουρκίας στον αραβικό κόσμο.

Οι εν λόγω σειρές καταγράφουν μεγάλη επιτυχία, όχι μόνο στις μουσουλμανικές χώρες που προβάλλονται, αλλά και στην Ελλάδα. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην τουρκική σειρά (EZEL) που προβλήθηκε στην Ελλάδα με μεγάλη επιτυχία, υπάρχουν σκηνές στην κατεχόμενη Κύπρο. Στο τέλος του επεισοδίου αναφέρονται στις ευχαριστίες, μεταξύ άλλων η «Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου» και μια σειρά από κυβερνητικά γραφεία.

5. ΕΥΡΩΠΗ

Είναι γεγονός ότι από το 2002 το AKP ξεκίνησε διαδικασία συντηρητικού εκδημοκρατισμού και σχετικής φιλελευθεροποίησης της τουρκικής κοινωνίας και του τουρκικού κράτους. Ο ευρωπαϊκός στόχος επιδιώκεται με ιδιαίτερο ζήλο από το 2002 έως την έναρξη των διαπραγματεύσεων ένταξης τον Οκτώβριο 2005³⁸. Οι θετικές επιδράσεις που προέκυψαν αφορούσαν τόσο στην αξιοσημείωτη οικονομική ανάπτυξη που σημειώθηκε μέσα από την εισροή ξένων επενδύσεων, όσο και στην υιοθέτηση δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων (όπως είναι η κατάργηση της θανατικής ποινής και η αναγνώριση πολιτισμικών και γλωσσικών δικαιωμάτων στους Κούρδους)³⁹.

Το AKP ανέδειξε αρχικά σε κεντρικό άξονα της εξωτερικής του πολιτικής, τις σχέσεις με την Ευρώπη. Είχε υιοθετήσει, όπως αναφέρθηκε, φιλική στάση προς τη Δύση από τη σύστασή του καθώς αυτό εξυπηρετούσε την πολιτική του ανέλιξη. Επίσημα, οι διαπραγματεύσεις για ένταξη στην Ευρώπη ξεκίνησαν το 2005. Αν και στις αρχές της διακυβέρνησης του AKP δόθηκε μεγάλη ώθηση αφενός στον ευρωπαϊκό στόχο, αφετέρου στο εγχείρημα της εσωτερικής αναμόρφωσης, σταδιακά υπήρξε εξασθένηση και στα δύο πεδία. Η διογκούμενη απογοήτευση απέναντι στην Ευρώπη έχει ως αφετηρία την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων τον Ιούνιο του 2004. Η τουρκική υποστήριξη του ευρωπαϊκού στόχου έχει υποχωρήσει και οι δημοσκοπήσεις της κοινής γνώμης στην Τουρκία, καταγράφουν ολοένα και μεγαλύτερη απογοήτευση.

Από την άλλη πλευρά, και η ευρωπαϊκή υποστήριξη για εισδοχή της Τουρκίας στην Ευρώπη έχει μειωθεί αισθητά. Ειδικότερα, στην Γαλλία και στην Γερμανία έχει διαμορφωθεί μέτωπο ενάντια στην τουρκική υποψηφιότητα. Η εναντίωση αυτή οφείλεται στη διαφορά κουλτούρας και θρησκείας, καθώς η Τουρκία θεωρείται πολιτισμικά ξένο σώμα στην Ευρώπη. Επίσης, καθώς οι ευρωπαϊκές κοινωνίες αντιμετωπίζουν σοβαρό εσωτερικό πρόβλημα στην ένταξη των μουσουλμάνων, με αποτέλεσμα να υποστηρίζεται ολοένα και περισσότερο ότι το εγχείρημα της

³⁸ **Şuhnaz Yılmaz and Ziya Öniş**, “Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey during the AKP Era”, *Turkish Studies* vol. 10, No. 1, March 7–24, 2009, σελ. 8.

³⁹ *Ibid*, σελ. 2

πολυπολιτισμικότητας έχει αποτύχει, η προοπτική μεγάλων κυμάτων Μουσουλμάνων μεταναστών στην Ευρώπη προκαλεί αναστάτωση και ερωτηματικά για τη δυνατότητα διατήρησης της κοινωνικής σταθερότητας.

Ειδικότερα, ο Ν. Σαρκοζί έχει υποστηρίξει την απόδοση στην Τουρκία σημαντικού ρόλου σε μια «Μεσογειακή Ένωση που θα συμπεριελάμβανε τη Γαλλία, την Ιταλία, την Ελλάδα, την Πορτογαλία, την Ισπανία, την Μάλτα και την Κύπρο. Ωστόσο, αυτή η ιδέα δεν ήταν ιδιαίτερα ευπρόσδεκτη στην Τουρκία εφόσον θεωρήθηκε ότι υποκαθιστούσε την συμμετοχή στην Ε.Ε.

Όταν ο Γάλλος υπουργός Εξωτερικών, Μισέλ Μπαρνιέ τόνισε ότι η Τουρκία οφείλει να αναγνωρίσει την Γενοκτονία των Αρμενίων, ο Τούρκος πρωθυπουργός Ταγίπ Ερντογάν δήλωσε χαρακτηριστικά ότι δεν γνώριζε ότι, 400.000 νεκροί Αρμένιοι (1,5 εκατομμύριο άνθρωποι σφαγιάστηκαν στην πραγματικότητα) θα μπορούσαν να αποφασίσουν το δημοψήφισμα που οι Γάλλοι θέλουν να κάνουν για την ένταξη της Τουρκίας.

Το κυπριακό ζήτημα παραμένει επίσης, για πολλές ευρωπαϊκές χώρες, σημαντικό εμπόδιο στην έγκριση της τουρκικής συμμετοχής. Προκλητική ήταν, επίσης, η επίσκεψη Ερντογάν στην βόρεια Κύπρο, όπου το 1974 τα στρατεύματα της Τουρκίας, με πρόσχημα το πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου, εισέβαλαν κατέλαβαν το 40% περίπου των εδαφών της Κύπρου.

Στην έκθεση προόδου της Τουρκίας που εγκρίθηκε από την Ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το 2010 επισημαίνονται οι προβληματικές σχέσεις της Τουρκίας με την Ελλάδα και την Κύπρο. Οι ευρωβουλευτές καλούν την Τουρκία να σεβαστεί πλήρως την αρχή της καλής γειτονίας, να άρει την απειλή του casus belli κατά της Ελλάδας καθώς και να σταματήσει τις πτήσεις των μαχητικών αεροσκαφών της πάνω από τα ελληνικά νησιά και τις παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου. Την καλούν, επίσης, να προσυπογράψει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, η οποία αποτελεί κοινοτικό κερτημένο. Καλείται, επίσης, να αποσύρει τα στρατεύματά της από την Κύπρο και να βοηθήσει στις διαπραγματεύσεις για την επίλυση του κυπριακού ζητήματος⁴⁰.

---

⁴⁰ «Εγκρίθηκε η έκθεση προόδου της Τουρκίας για το 2010», www.turkishgreeknews.org/tourkia/ee, 10/3/2011.

Διαπιστώνεται, επίσης, ότι οι συνθήκες της τουρκικής δικαιοσύνης δεν έχουν βελτιωθεί σε σημείο που να εξασφαλίζεται το δικαίωμα σε έγκαιρη και έγκυρη δίκη. Σε ό,τι αφορά την ελευθερία του Τύπου, σημειώνεται ότι υπάρχει επιδείνωση εξαιτίας των συχνών παρεμβάσεων λογοκρισίας και τις συλλήψεις δημοσιογράφων. Παροτρύνεται, επίσης, να κυρώσει το προαιρετικό πρωτόκολλο στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων που εκκρεμεί από το 2005.

Οι ΗΠΑ επιδιώκουν την τουρκική ένταξη στην Ε.Ε. και ευνοούν τον προς ανατολάς προσανατολισμό της Τουρκίας. Το μοντέλο της Τουρκίας για τις αναδυόμενες δημοκρατίες στον Αραβικό κόσμο καθώς και οι προσπάθειες για διάδοσή του, πηγάζει από την ανησυχία των Δυτικών και κυρίως των Αμερικανών, για την ανάληψη της εξουσίας από εξτρεμιστές Μουσουλμάνους που θα έθεταν σε κίνδυνο ζωτικά συμφέροντα για τη Δύση καθώς και την ασφάλεια του Ισραήλ. Η διάδοσή του εν μέσω του ντόμινο των κρίσεων στον αραβικό κόσμο, αναβαθμίζει την σημασία της Τουρκίας για τη Δύση.

Με βάση μια έρευνα που διεξήχθη το 2009, το 64% των ερωτηθέντων από 7 αραβικές χώρες απάντησαν ότι η προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. λειτουργούσε θετικά υπέρ της Τουρκίας ως χώρας μοντέλου για αναμόρφωση για τον αραβικό κόσμο. Σύμφωνα με πρόσφατη δημοσκόπηση το 75% των ανθρώπων στην Μέση Ανατολή έχει θετική εικόνα για την Τουρκία. Ειδικότερα, το 72% των Αιγυπτίων έχουν θετική άποψη για την Τουρκία.

Η ένταξη στην Ε.Ε. εξακολουθεί να αποτελεί πολιτικό στόχο. Η Τουρκία διατείνεται ότι η εισδοχή της στην Ε.Ε. αποτελεί πλεονέκτημα για την ίδια την Ευρώπη καθώς θα αυξήσει την δική της ήπια ισχύ απέναντι στο μουσουλμανικό κόσμο. Παράλληλα, θα έχει ως αποτέλεσμα να ακυρώσει την εικόνα της ως μιας ομάδας χριστιανικών κρατών. Η ένταξη της στην Ευρώπη, λόγω της ιδιαίτερης ιστορικής και πολιτισμικής της ταυτότητα, προβάλλεται ως στοιχείο που θα συνέβαλε στην πολυπολιτισμικότητα και θα έστελνε θετικό μήνυμα συνεργασίας στον μουσουλμανικό κόσμο.

Αξίζει να αναφερθεί ότι σύμφωνα με την ετήσια έρευνα «Transatlantic Trend 2011» του Ινστιτούτου «German Marshall Fund», οι Τούρκοι θεωρούν πιο σημαντικούς τους γείτονές τους στην Μ. Ανατολή σε σύγκριση με τους Ευρωπαίους και τους Αμερικανούς.

Συγκεκριμένα, η έρευνα έδειξε ότι οι Τούρκοι θεωρούν τους Άραβες γείτονές τους σημαντικότερους σε ό,τι αφορά τα οικονομικά τους συμφέροντα (43%) αλλά και για την ασφάλειά τους (42%). Η ένταξη στην ΕΕ συγκεντρώνει 48%, ποσοστό που είναι αυξημένο κατά 10% σε σύγκριση με πέρυσι, αν και η απόκλιση από το 73% που σημειώθηκε το 2004 (χρονιά που διενεργήθηκε η για πρώτη φορά η έρευνα) είναι αισθητά μεγάλη. Το 39% των Τούρκων θεωρεί «ούτε καλή, ούτε κακή» την προοπτική ένταξης στην «ευρωπαϊκή οικογένεια», ενώ παρόμοια είναι τα ποσοστά μεταξύ όσων θεωρούν θετική την ένταξη (26%) και εκείνων που έχουν αρνητική άποψη (29%).

Το υψηλότερο ποσοστό στήριξης της ένταξης της Τουρκίας καταγράφηκε στη Ρουμανία (48%) ενώ Γάλλοι και Γερμανοί, σε ποσοστό 45% και 40% αντίστοιχα, βλέπουν αρνητικά την τουρκική ένταξη. Συνολικά, το 53% των ευρωπαίων πολιτών θεωρεί πιθανή την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. Σε ό,τι αφορά δε τα οφέλη από την τουρκική ένταξη, οι Ευρωπαίοι σε ποσοστό 48% και οι Αμερικανοί σε ποσοστό 54% πιστεύουν ότι η ένταξη της Τουρκίας θα συμβάλλει στην προώθηση της ειρήνης και της σταθερότητας στην Μέση Ανατολή⁴¹.

---

⁴¹ «Πιο σημαντική η Μ. Ανατολή για τους Τούρκους», http://portal.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathbreak_1_17/09/2011_406822//, 17/9/2011.

6. ΚΑΥΚΑΣΟΣ

Η Τουρκία επιχειρεί να αναδυθεί σε ηγεμονική soft power στην περιοχή χρησιμοποιώντας την ύπαρξη πολιτιστικών δεσμών με τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες, γεγονός που αποδεικνύει ότι η Τουρκία θεωρεί ως εξίσου σημαντική με τον δυτικό της προσανατολισμό, την ανάληψη ενεργού ρόλου στον Καύκασο.

Η γλωσσική συγγένεια είναι γεγονός, αλλά δεν είναι σε τέτοιο βαθμό που να προάγει την επικοινωνία. Η Τουρκία άνοιξε πολιτιστικά κέντρα, προσέφερε υποτροφίες για σπουδές στην Τουρκία, προχώρησε στην εκπομπή τηλεοπτικών προγραμμάτων για να ενισχύσει τους πολιτιστικούς δεσμούς. Οι πολιτιστικοί δεσμοί που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν λόγω της γλώσσας ή της θρησκείας, δεν έτυχαν αξιοποίησης στο βαθμό που προσέβλεπαν οι Τούρκοι ιθύνοντες, οι οποίοι είχαν αρχικά μεγαλύτερες προσδοκίες.

Οι πολιτικοί και οικονομικοί δεσμοί που είχαν αναπτυχθεί με τη Ρωσία ως το κέντρο ισχύος του σοβιετικού συστήματος και η πολιτιστική και ιδεολογική επίδραση που σημειώθηκε στις χώρες αυτές, καθιστούν τη Ρωσία σε μεγαλύτερο βαθμό κέντρο αναφοράς από ότι η Τουρκία.

Η Ρωσία εξάλλου θεωρεί τις εν λόγω χώρες στο μαλακό υπογάστριό της ως προκεχωρημένο φυλάκιο και με την τελευταία διακυβέρνηση γίνονται προσπάθειες αναζωογόνησης του ιμπεριαλιστικού της παρελθόντος.

Οι Αζέροι είναι ένας τουρκογενής λαός, χωρίς να έχουν αποτελέσει ποτέ τμήμα της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Οι αξιοσημείωτοι γλωσσικοί και πολιτιστικοί δεσμοί με τους Τούρκους, είναι ο λόγος για την εκδήλωση σημαντικής τουρκικής επιρροής τόσο σήμερα, όσο και στο παρελθόν. Είναι βέβαια σίτες μουσουλμάνοι σε αντίθεση με τους Τούρκους που είναι σουνίτες. Οι Αζέροι διανοούμενοι, σε σημαντικό ποσοστό, υποστήριζαν την παντουρκική ιδεολογία.

Ωστόσο, η υπαγωγή του Αζερμπαϊτζάν στην Σοβιετική Ένωση και ο διπολικός χαρακτήρας του συστήματος αφενός, η προσπάθεια εκσυγχρονισμού και δυτικοποίησης της Τουρκίας από το κεμαλικό καθεστώς αφετέρου, είχαν ως αποτέλεσμα το πάγωμα των επαφών μεταξύ των δύο χωρών.

Η Τουρκία ήταν η πρώτη χώρα που αναγνώρισε διπλωματικά την νεοϊδρυμένη (ανεξαρτητοποιημένη) δημοκρατία. Η δε εκλογή του αρχηγού του Λαϊκού Μετώπου

Αλμπουφάζ Ελτσίμπεη στη θέση του προέδρου το 1992, ήταν κάτι παραπάνω από ευνοϊκή για την Τουρκία, καθώς ο νεοεκλεγείς πρόεδρος δήλωσε ότι θεωρούσε την Τουρκία αδελφή-χώρα και τον Κεμάλ Ατατούρκ ηγέτη-πρότυπο. Εκτός του ότι θεωρούσε τη σύσφιξη των σχέσεων των δύο χωρών ως προτεραιότητα, οραματιζόταν την σύσταση συνομοσπονδιακού κράτους μετά από 20 χρόνια. Είναι χαρακτηριστικό ότι το αζερικό κοινοβούλιο ψήφισε κατά της εισόδου στην τότε νεοσύστατη Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών.

Η πραξικοπηματική ανατροπή του ήταν πλήγμα για την τουρκική πολιτική και ο νέος πρόεδρος, παλαιμάχος κομμουνιστής ηγέτης, Χαϊντάρ Αλίεφ, και φυσικά άνθρωπος της Μόσχας, εγκαταλείπει την φιλοτουρκική πολιτική και εξομαλύνει τις σχέσεις της χώρας με τη Ρωσία και το Ιράν (ο προκάτοχος του είχε θέσει θέμα αλλαγής συνόρων με το Ιράν). Ωστόσο, το Αζερμπαϊτζάν δεν υποβάθμισε τις σχέσεις του με την Τουρκία διότι η χώρα θεωρήθηκε ως το καλύτερο αντίβαρο στην προσπάθεια της Ρωσίας να ηγεμονεύσει τόσο το Αζερμπαϊτζάν όσο και ολόκληρο το Κάυκασο⁴².

Στη δεκαετία του 1990, η τουρκική διπλωματία σε συνεργασία με αμερικανικά ερευνητικά κέντρα, όπως το RAND Corporation και το Heritage Foundation, προσπάθησε να εξαγάγει το κεμαλικό κοσμικό μοντέλο διακυβέρνησης, ως το καταλληλότερο για τον πολιτικό εκσυγχρονισμό της χώρας. Προβλήθηκε ως το πετυχημένο μοντέλο που έχει καταστήσει μια μουσουλμανική χώρα να βαδίζει ανοδικά το δρόμο του εκσυγχρονισμού, του εκδημοκρατισμού και της οικονομικής ανάπτυξης.

Στο επικοινωνιακό τομέα, η Τουρκία έχει άμεση τηλεοπτική σύνδεση με το Αζερμπαϊτζάν, μέσω του τουρκικού δορυφόρου Turksat. Στο εκπαιδευτικό τομέα, η Τουρκία χορήγησε μεγάλο αριθμό υποτροφιών σε Αζέρους φοιτητές για σπουδές στα τουρκικά πανεπιστήμια⁴³. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της συνέχειας που διακρίνει την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, είναι και η χρηματοδότηση της εκπαίδευσης νέων Αζέρων διπλωματών. Δώρισε, επίσης, μεγάλο αριθμό βιβλίων και τυπογραφικής

---

⁴² Μάνος Καραγιάννης, «Η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική στον Καύκασο, Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι, Προκλήσεις και Προοπτικές», Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2006, σελ. 227.

⁴³ ibid, σελ.99

υποδομής, για να βοηθήσει το Αζερμπαϊτζάν να αντικαταστήσει το κυριλλικό αλφάβητο με το λατινικό που χρησιμοποιεί και η ίδια η Τουρκία.

Με την σταθερότητα στην περιοχή του Καυκάσου και την προσπάθεια να αυξήσει την άσκηση της επιρροής της, η Τουρκία καλείται να θέσει σε εφαρμογή μια πραγματικά πολυδιάστατη πολιτική. Αν και στοχεύει στην αύξηση της επιρροής της στην περιοχή, δεν επιθυμεί αλλά και δεν δύναται να ανταγωνισθεί ανοιχτά τη Ρωσία. Οι οικονομικές της σχέσεις έχουν βελτιωθεί σημαντικά ενώ, στο ενεργειακό τομέα, η Τουρκία καταβάλλει προσπάθειες με στόχο την ενεργειακή ανεξάρτησή της.

Αν και διατηρούσε υψηλές προσδοκίες για την άσκηση της επιρροής της στην περιοχή, η πραγματικότητα αποκάλυψε τις περιορισμένες δυνατότητές της σε σχέση με τη ρωσική εμπλοκή. Η Πλατφόρμα για την Σταθερότητα και την Συνεργασία στον Καύκασο που πρότεινε για την επίτευξη περιφερειακής σταθερότητας –χωρίς αμερικανική ή ευρωπαϊκή εμπλοκή- κατόπιν της ρωσικής υποκίνησης της εξέγερσης των Αμπχαζίων και Οσσετών στην Γεωργία, υπήρξε η σχετική επιβεβαίωση καθώς δεν απέδωσε καρπούς⁴⁴.

Είναι δύσκολο να συνδυασθεί η προσπάθεια άμβλυνσης της ρωσικής επιρροής στη Γεωργία, χωρίς παράλληλα να προκαλείται δυσαρέσκεια στην μειονότητα των Αμπχαζίων στο εσωτερικό.

Απέναντι στην Αρμενία η εφαρμογή της πολιτικής των μηδενικών προβλημάτων με στόχο τη βελτίωση των σχέσεων των δύο πλευρών, θα πρέπει να ισορροπήσει απέναντι στην πολιτική υποστήριξη του Αζερμπαϊτζάν στο θέμα του Ναγκόρνο-Καραμπάχ και στην αζέρικη μειονότητα στο εσωτερικό.

Ίσως στην περιοχή του Καυκάσου συντρέχουν όλες εκείνες οι προϋποθέσεις που καθιστούν ιδιαίτερα δυσχερή την εφαρμογή της αρχής του Νταβούτογλου περί μηδενικών προβλημάτων με γειτονικές χώρες. Οι συγκρουσιακές σχέσεις των χωρών συναντούν την εμπλοκή των μεγάλων δυνάμεων στο ενεργειακό παίγνιο.

Η Τουρκία, αν και είχε μεγαλύτερες προσδοκίες για ηγεμονικό ρόλο στην περιοχή που προσέκρουσαν στον παράγοντα Ρωσία, πέτυχε να οικοδομήσει θετική εικόνα στην εν λόγω περιοχή και να καταστήσει σαφές ότι είναι απαραίτητη η δική

---

⁴⁴ *ibid*, σελ. 230.

της συμβολή για την επίτευξη της σταθερότητας στην περιοχή και την διαχείριση των δυσεπίλυτων ζητημάτων.

Η Τουρκία προσπαθεί να εξομαλύνει και να ενισχύσει τις σχέσεις της με την Αρμενία. Ωστόσο, η διπλωματική προσέγγιση με την Αρμενία δεν είχε το προσδοκώμενο αποτέλεσμα λόγω της αντίδρασης του Αζερμπαϊτζάν ενάντια στα ανοίγματα που έκανε η Τουρκία, η οποία και έκλεισε τα σύνορα της με την Αρμενία. Καταλυτικό ρόλο προς την κατεύθυνση αυτή δεν είχε η εθνοτική και πολιτισμική συγγένεια που διακρίνει τις δύο χώρες αλλά το γεγονός ότι το Αζερμπαϊτζάν αποτελεί προς το παρόν τον μοναδικό πάροχο πετρελαίου και αερίου από την Κασπία. Θα πρέπει, επίσης, να λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι άσκησαν έντονες πιέσεις οι εθνικιστικοί κύκλοι της Τουρκίας.

Η Τουρκία αντιμετωπίζει ιδιαίτερη δυσκολία στο να εφαρμόσει την αρχή των μηδενικών προβλημάτων με την Αρμενία, καθώς το Ναγκόρνο-Καραμπάχ εξακολουθεί να είναι αιτία έντασης μεταξύ Αζερμπαϊτζάν και Αρμενίας. Επιπλέον, στις περιοχές των εν λόγω χωρών, σύμφωνα με δημοσιεύματα στο ξένο τύπο, υπάρχουν κοιτάσματα φυσικού αερίου. Σύμφωνα με την εφημερίδα Armenian Times, κατόπιν της ανακοίνωσης του Ερεβάν για επαναλειτουργία του αεροδρομίου του Στεπανακέρτ, που βρίσκεται στον αρμενικό θύλακα του Ναγκόρνο-Καραμπάχ, τις απειλές του Αζερμπαϊτζάν για κατάρριψη πολιτικών αεροσκαφών διαδέχθηκαν οι απειλές της Άγκυρας. Την απειλή, σημείωσε η αρμενική εφημερίδα επικαλούμενη το Azerbaijani Press Agency, εκτόξευσε ο Πρέσβης της Τουρκίας στο Αζερμπαϊτζάν, Hulusi Kilic⁴⁵.

Στενός σύμμαχος της Αρμενίας είναι η Ρωσία, η οποία έχει, ωστόσο, βελτιώσει τις σχέσεις της με το Μπακού λόγω των συμφερόντων της στον ενεργειακό τομέα. Το δε Ιράν με το 30% του πληθυσμού του να είναι τουρκογενής διατηρεί καλύτερες σχέσεις με την Αρμενία που έχει χριστιανικό πληθυσμό, από ότι με την Τουρκία, με την οποία παραδοσιακά υπάρχει έλλειψη εμπιστοσύνης. Το Ιράν θεωρεί ότι υποσκάπτεται ιδεολογικά από την προβολή ήπιας πολιτικής και θρησκευτικής ισχύος της Τουρκίας στην ευρύτερη Μέση Ανατολή. Είναι χαρακτηριστική η στάση

⁴⁵ «Hurriyet: Ο Ερντογάν ζητά από την Αρμενία να ζητήσει συγγνώμη!»
<http://gdailynews.wordpress.com/2011/07/28/hurriyet/>, 29/7/2011.

του Ιράν στην περίπτωση της Συρίας. Οι ηγεμονικές της βλέψεις προσκρούουν στο άξονα Ρωσίας-Αρμενίας-Ιράν.

ΓΑΛΕΡΙΣΤΗΜΟ ΠΕΡΑΙΑ

7. ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Με εξαίρεση τη δεκαετία του 50, η Τουρκία απείχε από τις υποθέσεις της Μέσης Ανατολής. Η παθητικότητα έχει, τώρα, δώσει τη θέση της στην ενεργητική ανάμειξη, με αποτέλεσμα η Τουρκία να έχει καταστεί σημαντικός διπλωματικός παράγοντας στην περιοχή.

Η αποστολή στρατιωτικού σώματος για να συμμετάσχει στην ειρηνευτική δύναμη των Η.Ε. το 2006 στο Λίβανο, έφερε σε σύγκρουση τον Τ. Ερντογάν με τον τότε Πρόεδρο Σεζέρ. Ο πρόεδρος της Τουρκίας υποστήριζε την πάγια θέση των κεμαλιστών για αποφυγή εμπλοκής στην Μέση Ανατολή ενώ αντίθετα ο πρωθυπουργός και ο τότε υπουργός Εξωτερικών Α. Γκιουλ, πρόβαλαν ως αναγκαία την συμμετοχή της Τουρκίας στις εξελίξεις στην περιφέρειά της, ώστε να προστατευθούν εθνικά συμφέροντα.

Όπως έχει γραφεί επανειλημμένα, η Τουρκία αποτελεί χώρα μοντέλο για τις χώρες με μουσουλμανικό πληθυσμό και σύμμαχο στρατηγικής σημασίας στην περιοχή για τις ΗΠΑ, μετά τον πόλεμο με το Αφγανιστάν και το Ιράκ. Το κεντρικό σημείο της ήπιας ισχύος που προάγει η Τουρκία είναι η προώθηση του ήπιου ισλαμικού μοντέλου. Στοχεύει στην εξαγωγή του μοντέλου και σε άλλες μουσουλμανικές χώρες. Μια χώρα μπορεί να πετύχει τα επιθυμητά για αυτήν αποτελέσματα, εάν, όπως σημειώνει ο J. Nye, κατορθώσει να καταστεί ελκυστική. Και ο καλύτερος τρόπος για αυτό είναι, οι άλλες χώρες να θέλουν να ακολουθήσουν το παράδειγμά της, να θαυμάζουν τις αξίες της ή να επιθυμούν να φθάσουν στο δικό της επίπεδο ευημερίας.

Η Τουρκία θα μπορούσε να καταστεί «πηγή έμπνευσης» για τις χώρες της Μέσης Ανατολής, είχε δηλώσει ο Τ.Ερντογάν επειδή έχει αποδείξει ότι το Ισλάμ και η δημοκρατία μπορούν να συνυπάρξουν αρμονικά. Και είναι αλήθεια ότι τα τελευταία χρόνια η Τουρκία έχει καταφέρει να επηρεάσει τον αραβικό κόσμο μέσω των επιχειρηματικών της ανοιγμάτων, της κουλτούρας της και πάνω από όλα ως πολιτικό πρότυπο. Η Τουρκία επιχειρεί να μεταδώσει το μήνυμα ότι οι λαοί της περιοχής μπορούν να συγκροτήσουν μοντέρνα, δημοκρατικά και ανεξάρτητα κράτη.

Η εναντίωση στο Ισραήλ εξυπηρετεί επίσης στο να αποδείξει ότι, παρά την συμμαχία της με τις ΗΠΑ, δύναται να ακολουθήσει ανεξάρτητη πολιτική. Όπως

σημειώνει ο Nye, είναι εξίσου σημαντικό να ελκύεις όπως και να επιβάλλεις την αλλαγή μέσα από απειλές ή και τη χρήση στρατιωτικών ή οικονομικών όπλων.

Έτσι, οι πρόσφατες ταραχές στις χώρες της Μέσης Ανατολής έχουν ανοίξει νέες ευκαιρίες για την Τουρκία στην περιοχή⁴⁶. Η Τουρκία υποστήριξε εξ αρχής τις διαδηλώσεις για δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις στην Αίγυπτο, κερδίζοντας τη θετική στάση της αντιπολίτευσης όσο και της κοινής γνώμης σε άλλες μουσουλμανικές χώρες, όταν Ευρώπη και ΗΠΑ κρατούσαν επιφυλακτική στάση.

Ο πρόεδρος της Τουρκίας επισκέφθηκε την Αίγυπτο αμέσως μόλις ο Χ. Μουμπάρακ ανετράπη για να προσφέρει, όπως υποστήριξε χαρακτηριστικά, τη βοήθεια και την εμπειρία της Τουρκίας στους κυβερνητικούς εκπροσώπους, στους ηγέτες της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και της Αιγυπτιακής νεολαίας. Ενδεικτικό της ήπιας ισχύος που ασκεί η Τουρκία στην Αίγυπτο, είναι η θερμή υποδοχή που επεφύλαξαν οι διαδηλωτές της πλατείας Ταχρίρ στον τούρκο πρωθυπουργό, ο οποίος, μεταξύ άλλων, απεύθυνε συμβουλές στην αιγυπτιακή ηγεσία.

Η Τουρκία επιδιώκει να εμφανισθεί ως η χώρα που υποστηρίζει τη δημοκρατία, την ελευθερία και τα ανθρώπινα δικαιώματα στον αραβικό κόσμο, για να αναδυθεί ως σημαντική περιφερειακή δύναμη. Στη περίπτωση της Λιβύης αποδείχθηκε είτε ο καιροσκοπισμός και η διγλωσσία της Τουρκίας είτε απλά ότι σχεδιάζει την εξωτερική πολιτική της με απόλυτα ρεαλιστικούς όρους. Μετά την αρχική θέση του πρωθυπουργού ότι «δεν έχουμε καμία δουλειά στη Λιβύη και η όποια επέμβαση θα είναι αντιπαραγωγική», αλλά και τις καιροσκοπικές αντιδράσεις της στη λήψη απόφασης στο ΝΑΤΟ σχετικά με την ανάληψη της ευθύνης διεξαγωγής της όλης επιχείρησης, και ειδικότερα την σφοδρή αντίδραση κατά της Γαλλίας και του αρχικού παραγκωνισμού της από τη διαχείριση της κρίσης στη Λιβύη, αποδείχθηκε ότι, η Τουρκία κωλυσιεργούσε καθώς θεωρούσε αρχικά βιώσιμο το καθεστώς Καντάφι και ενδιαφερόταν να προστατεύσει τα σημαντικά οικονομικά της συμφέροντα στην χώρα (τούρκοι επιχειρηματίες είχαν αναλάβει κατασκευαστικά έργα ενώ παράλληλα εργάζονταν χιλιάδες τούρκοι εργάτες στη Λιβύη).

Όταν, λοιπόν, κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι θα επικρατούσαν οι αντάρτες, απέστειλε στην περιοχή για την εφαρμογή του εμπάργκο όπλων αναλογικά μεγάλη

---

⁴⁶ **Stephen F. Larrabee**, «The Turkish Chimera», Rand, National Defense Research Institute, March 23, 2011.

ναυτική δύναμη, με σκοπό να επιδείξει την ισχύ ως μεγάλη ναυτική δύναμη. Τέτοιου είδους αποστολές καθώς και στρατιωτικές αποστολές με ανθρωπιστικό περιεχόμενο, που αποδεικνύουν την δυνατότητα άσκησης σκληρής ισχύος, προκαλούν θαυμασμό και ενισχύουν την ήπια ισχύ μιας χώρας.

Η Τουρκία ακολουθεί αυτόνομη εξωτερική πολιτική και δραστηριοποιείται διπλωματικά διαφοροποιούμενη σε βασικές επιλογές των ΗΠΑ και της Ευρώπης. Η Τουρκία θέλει να εκμεταλλευθεί τις οικονομικές αναπτυξιακές δυνατότητες μέσα από την εύρεση νέων αγορών, να αυξήσει τις δυνατότητες επιρροής της και να αποκτήσει έρεισμα στις διεθνείς διαπραγματεύσεις για την επίλυση των κρίσεων.

Την επαύριον της ισραηλινής επιδρομής στο στολίσκο της ελευθερίας, στο αραβικό τύπο εμφανίζονται δύο διαφορετικές απόψεις σε ό,τι αφορά την αυξανόμενη περιφερειακή επιρροή της Τουρκίας. Από την μία πλευρά, υπάρχει δυσπιστία απέναντι στην Τουρκία και τις προθέσεις της καθώς υποστηρίζεται ότι η Τουρκία εκμεταλλεύεται τον αγώνα των Παλαιστίνων για να εδραιώσει την πολιτική της επιρροής, προσπαθώντας να καταλάβει τη θέση της Αιγύπτου ως χώρας κλειδί στον Αραβικό κόσμο. Από την άλλη πλευρά, η εμπλοκή της Τουρκίας στο παλαιστινιακό ζήτημα είναι ευπρόσδεκτη από τη στιγμή που λειτουργεί αντίρροπα και εξισορροπεί την ιρανική παρέμβαση και τις βλέψεις της στην περιοχή.

Παρά τις προσπάθειες των ΗΠΑ να μην προχωρήσει η Παλαιστινιακή Αρχή σε υποβολή αιτήματος για αναγνώριση της Παλαιστίνης ως ανεξάρτητου κράτους από τον ΟΗΕ, τις προειδοποιήσεις για άσκηση βέτο καθώς και την παρότρυνση προς την τουρκική πλευρά για βελτίωση των σχέσεων της με το Ισραήλ, αυτή την περίοδο (Σεπτέμβριος 2011), ο τούρκος πρωθυπουργός, κατά την επίσκεψή του στο Καίρο, σε ομιλία του στην εναρκτήρια σύνοδο των υπουργών εξωτερικών των Αραβικών χωρών, υπογράμμισε ότι η διεθνής αναγνώριση του κράτους είναι τώρα υποχρέωση και όχι επιλογή⁴⁷.

Τόνισε, επίσης, ότι η Τουρκία στέκει αλληλέγγυα με όσους αγωνίζονται για πολιτική αλλαγή στον αραβικό κόσμο. «Η ελευθερία, η δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να είναι ένα κοινό σύνθημα για το μέλλον των λαών μας. Τα δίκαια αιτήματα των λαών μας δεν μπορούν να καταπνιγούν με τη βία και το αίμα»,

⁴⁷ http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=23907&Itemid=52//, 13/9/2011

ανέφερε στην ομιλία του, η οποία είχε τηλεοπτική κάλυψη με εκατομμύρια τηλεθεατές στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, και διεκόπη αρκετές φορές από τα θερμά χειροκροτήματα του ακροατηρίου. Αξίζει να σημειωθεί ότι χιλιάδες Αιγύπτιοι του επεφύλαξαν θερμή υποδοχή κατά την άφιξή του στο αεροδρόμιο.

Το Κάιρο ήταν ο πρώτος σταθμός της περιοδείας του τούρκου πρωθυπουργού στις χώρες της αραβικής άνοιξης με στόχο να αυξηθεί η επιρροή της Τουρκίας στην Μέση Ανατολή και να πληγεί ο άλλοτε σύμμαχος της Τουρκίας, το Ισραήλ, που έχει συνάψει συμφωνία για εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου με την Κύπρο. «Το Ισραήλ θα εξέλθει της απομόνωσης όταν ενεργεί ως λογικό, υπεύθυνο, σοβαρό και κανονικό κράτος», ανέφερε χαρακτηριστικά.

Αξίζει να σημειωθεί ότι λίγες μέρες προτού πραγματοποιήσει την επίσκεψή του στο Κάιρο ο τούρκος πρωθυπουργός, είχε σημειωθεί στην Ισραηλινή πρεσβεία εισβολή από διαδηλωτές.

Στο δεύτερο σταθμό της περιοδείας του, την Τυνησία, ο τούρκος πρωθυπουργός έγινε δεκτός, μεταξύ άλλων, από τον επικεφαλής της ισλαμιστικής παράταξης Ενάχτα, που θεωρείται φαβορί εν όψει των εκλογών της 23^{ης} Οκτωβρίου και λέει ότι εμπνέεται από το τουρκικό παράδειγμα⁴⁸.

Η επίσκεψη Ερντογάν στην Τρίπολη, πραγματοποιήθηκε μια ημέρα μετά την επίσκεψη του γάλλου προέδρου Ν.Σαρκοζί και του βρετανού πρωθυπουργού Ν.Κάμερον, με στόχο την ενίσχυση της επιρροής της Τουρκίας. Στο αεροδρόμιο ο τούρκος πρωθυπουργός έγινε δεκτός από τον επικεφαλής του Εθνικού Μεταβατικού Συμβουλίου Μ. Αμπντελτζαλίλ και τον δεύτερο σε ιεραρχία, Μ.Τζιμπρίλ⁴⁹. Ο πρωθυπουργός της Τουρκίας, κατά την τελευταία στάση της περιοδείας του στην Λιβύη, έκανε την προσευχή της Παρασκευής μαζί με τον κόσμο στην πλατεία των Ηρώων και απευθυνόμενος προς τον Σύριο ηγέτη Άσαντ είπε : “Σήμερα είμαι μαζί σας. Αυτοί που καταπιέζουν τον λαό της Συρίας δεν θα μπορέσουν να επιβιώσουν. Διότι δεν γίνεται με καταπίεση. Πλέον οι περίοδοι της απολυταρχίας τελειώνουν. Τα

⁴⁸ «Στην **Τυνησία**, δεύτερο σταθμό της περιοδείας του, έφτασε ο **Ερντογάν**», www.tovima.gr/world/article/?aid=419729, 15/9/2011.

⁴⁹ «Στην **Τρίπολη** ο Ρετζέπ Ταγίπ **Ερντογάν**», www.kathimerini.gr/4dcgi/.../2011_406680, 16/9/2011.

απολυταρχικά καθεστώτα φεύγουν. Πλέον έρχεται η λαϊκή εξουσία. Και εγώ σας συγχαίρω για τον αγώνα σας. Και εύχομαι για έλεος για όλους τους μάρτυρες μας».

ΓΑΛΕΡΙΣΤΗΜΟ ΠΕΡΑΙΑ

8. ΙΡΑΚ

Οι Κούρδοι αποτελούν το ένα πέμπτο του πληθυσμού στην Τουρκία. Η κοινωνική ένταξή τους αποτελεί ταυτόχρονα κορυφαίο εσωτερικό πρόβλημα. Παράλληλα, το κουρδικό ζήτημα είναι το κορυφαίο πρόβλημα ασφάλειας που αντιμετωπίζει η Τουρκία⁵⁰. Η στάση των Αμερικανών στον κουρδικό ζήτημα καθώς και η πολιτική τους στην Μέση Ανατολή, έχουν προκαλέσει πικρία και αντιαμερικανικά αισθήματα στην τουρκική κοινή γνώμη και σε πολιτικούς κύκλους τόσο του ΑΚΡ όσο και των κεμαλιστών.

Την 11^η Σεπτεμβρίου ακολούθησε ο πόλεμος των ΗΠΑ κατά του Ιράκ που είχε ως στόχο να επιβεβαιώσει την ηγεμονική τους θέση στην νέα μεταψυχροπολεμική εποχή και να σχεδιάσει την νέα παγκόσμια τάξη με βάση τα αμερικανικά και εν συνεχεία τα δυτικά συμφέροντα. Στο πλαίσιο αυτό έπρεπε να πληγούν τα ακραία ριζοσπαστικά ισλαμικά στοιχεία.

Η διασφάλιση της ακεραιότητας, της σταθερότητας και της ανεξαρτησίας του Ιράκ, αποτελεί κορυφαία προτεραιότητα της εξωτερικής πολιτικής της Άγκυρας. Αρχικά, οι αμφίσημες θέσεις των ΗΠΑ για την επικράτεια του Ιράκ και ο κίνδυνος δημιουργίας ανεξάρτητου κουρδικού κράτους, προκάλεσαν κλυδωνισμούς στις αμερικανοτουρκικές σχέσεις. Ενδεχόμενη αποσταθεροποίηση του Ιράκ ή ανεξαρτητοποίηση της περιοχής των Ιρακινών Κούρδων θα έθετε πρόβλημα ασφάλειας του τουρκικού κράτους⁵¹. Γεγονός είναι, ότι δημιουργήθηκε αυτόνομη κουρδική περιοχή νοτιώς της Τουρκίας, η οποία απολαμβάνει δυτικής προστασίας.

Η άρνηση της τουρκικής εθνοσυνέλευσης τον Μάρτιο του 2003 ως προς την υποστήριξη της αμερικανικής εισβολής, συγκαταλέγεται ως το πρώτο σοβαρό επεισόδιο διατάραξης των αμερικανοτουρκικών σχέσεων. Αποτελεί σημείο καμπής για την σχέση της Τουρκίας με τη Δύση καθώς και για την εικόνα της προς τον Αραβικό κόσμο.

⁵⁰ **N. Raptopoulos**, «Rediscovering its Arab neighbours? The AKP imprint on Turkish Foreign Policy in the Middle East», Les Cahiers du RMES, no 1, 2004, σελ.13.

⁵¹ **Stephen F. Larrabee**, «Troubled partnership : U.S.–Turkish relations in an era of global geopolitical change», Rand, National Defense Research Institute, September 15, 2010, σελ 5.

Παρά την έντονη αντίδραση της τουρκικής κοινής γνώμης απέναντι στην «δυτική» επίθεση σε μουσουλμανική χώρα, η άρνηση συμπόρευσης με τις αμερικανικές επιλογές εδράζεται στην εκτίμηση για το εθνικό συμφέρον ασφαλείας της χώρας. Η εμπλοκή της Τουρκίας στο Ιράκ με στόχο την αποτροπή διαμελισμού της χώρας που θα είχε ως αποτέλεσμα την ανάδυση κουρδικού κράτους, αποδεικνύει ότι, για την Τουρκία θα προέκυπτε μια μείζονα απειλή για την ασφάλεια και την συνοχή της.

Παράλληλα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι την άρνηση διέλευσης των αμερικανικών στρατευμάτων –που σημειωτέον η απόφαση ελήφθη με διαφορά μιας ψήφου- ακολούθησε η παροχή διευκολύνσεων για την μεταφορά προμηθειών στα αμερικανικά στρατεύματα του Ιράκ και κατόπιν του Αφγανιστάν. Στις αρχές του 2008 οι σχέσεις ΗΠΑ και Τουρκίας βελτιώθηκαν σημαντικά σε ό,τι αφορά το κουρδικό ζήτημα, λόγω της παροχής πληροφοριών και της υποστήριξης στις στρατιωτικές ενέργειες των Τούρκων εναντίον του PKK στο Ιράκ.

Το εθνικό συμφέρον της ασφάλειας και της διασφάλισης της ακεραιότητας αποτελεί τη βάση της συνεννόησης και της συνεργασίας με τη Συρία, σε ό,τι αφορά το Ιράκ⁵². Διαπιστώσαμε ότι στο Ιράκ δραστηριοποιήθηκε τόσο σε πολιτικό επίπεδο όσο και σε οικονομικό επίπεδο, με σκοπό να προωθήσει την συνεργασία μεταξύ των αντικρουόμενων ομάδων καθώς και να συνάψει συνεργατική σχέση με την ιρακινή αυτόνομη περιοχή των Κούρδων, με κύριο σκοπό την αποτροπή ανάδυσης τέτοιων συνθηκών που θα ευνοούσαν τον αγώνα του PKK στο εσωτερικό της Τουρκίας και θα έθεταν σε απειλή την ασφάλεια και την συνοχή της. Και αυτή η προσέγγιση ευνόησε και το εσωτερικό της Τουρκίας, καθώς η επιβαρυνόμενη οικονομικά και κοινωνικά νοτιοανατολική της πλευρά, ωφελήθηκε από την ενίσχυση του διασυνοριακού εμπορίου.

Είναι, πάντως, γεγονός, ότι ο πόλεμος του Ιράκ και η αυτονόμηση των Κούρδων στο βόρειο τμήμα, αναζωπύρωσε τον κουρδικό εθνικισμό και ενθάρρυνε τις ελπίδες για τη δημιουργία αυτόνομου κουρδικού κράτους.

---

⁵² **Shahram Chubin, David Aaron, Abdulaziz Sager, Shai Feldman**, “Middle East Perspectives Conference Proceedings” from Gstaad, Switzerland, prepared for the RAND Center for Middle East Public Policy, 2008, σελ.8.

9. ΣΥΡΙΑ

Η Τουρκία εφάρμοσε την πολιτική μηδενικών προβλημάτων απέναντι στην Συρία, μια χώρα με την οποία οι σχέσεις της χαρακτηρίζονταν από ιδιαίτερη ένταση καθώς η Συρία έπληττε την Τουρκία παρέχοντας υποστήριξη στους Κούρδους αντάρτες ενώ η Τουρκία εκμεταλλευόταν την δυνατότητα της να ελέγξει τη ροή νερού του Τίγρη και του Ευφράτη. Η Τουρκία επεδίωξε να βελτιώσει τις σχέσεις της με τη Συρία με αποτέλεσμα να οικοδομήσει θετικές πολιτικές και οικονομικές σχέσεις (όπως η κατάργηση βίζας και συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου).

Η Τουρκία αντιμετώπιζε για περίπου μια δεκαετία ζήτημα ασφάλειας απέναντι στη Συρία. Η διογκούμενη ένταση εκείνης της περιόδου λίγο έλλειψε να καταλήξει σε στρατιωτική σύγκρουση το 1998 εξαιτίας της υποστήριξης της Συρίας προς το PKK. Το κλίμα μεταξύ των δύο χωρών άλλαξε από τότε άρδην. Η Τουρκία διαμεσολάβησε με επιτυχία στις ειρηνευτικές συνομιλίες με το Ισραήλ το 2008, βοηθώντας αφενός την Συρία να αποτινάξει την ταμπέλα του κράτους παρία, αφετέρου με την στρατηγική μηδενικών προβλημάτων με τις γειτονικές χώρες και το ρόλο του διαμεσολαβητή, οικοδόμησε την εικόνα της ως χώρα που διαθέτει και χρησιμοποιεί soft power με σκοπό την σταθερότητα και την ειρήνευση της Μέσης Ανατολής.

Επιπλέον, διαμεσολάβησε για να βελτιώσει τις σχέσεις Συρίας και Ιράκ, το οποίο κατηγορούσε την Συρία ότι βρισκόταν πίσω από βομβιστικές επιθέσεις στο έδαφός του. Στις αρχές του 2004 ο πρόεδρος της Συρίας Αλ-Άσαντ επισκέφθηκε την Άγκυρα εγκαινιάζοντας μια νέα εποχή στις τουρκο-συριακές σχέσεις. Τουρκία και Συρία είχαν τότε θεσμοθετήσει τις τακτικές επαφές τους μέσω του Στρατηγικού Συνεργατικού Συμβουλίου⁵³.

Ωστόσο, η εποχή των αδελφικών σχέσεων με το καθεστώς του Μπασάρ-Αλ-Άσαντ αποτελεί μια οριστικά παρελθόν. Η εξέγερση στη Συρία ενδεχομένως να προκαλέσει εξάπλωση της βίας και στο τουρκικό έδαφος σε περίπτωση που το PKK εκμεταλλευθεί τη συγκυρία.

⁵³ N. Raptopoulos, «Rediscovering its Arab neighbours? The AKP imprint on Turkish Foreign Policy in the Middle East», Les Cahiers du RMES, no 1, 2004, σελ.7.

Η συριακή τηλεόραση κατηγορεί ανοιχτά την Τουρκία ότι εφοδιάζει την οργάνωση Αδελφοί Μουσουλμάνοι με όπλα ενώ παράλληλα προσφέρει το έδαφός της στους διαφωνούντες για την οργάνωση της εξέγερσης.⁵⁴

Η Τουρκία έχει πλέον διακόψει το διάλογο και εξετάζει την περίπτωση επιβολής κυρώσεων σε συνεργασία με τις ΗΠΑ, υπογράμμισε ο τούρκος πρωθυπουργός, μετά τις συνομιλίες που είχε με τον αμερικανό πρόεδρο, στο περιθώριο της γενικής συνέλευσης του ΟΗΕ, τον Σεπτέμβριο 2011. Ο Ρ.Τ.Ερντογάν σημείωσε ότι «η χώρα του δεν έχει εμπιστοσύνη πλέον στη συριακή κυβέρνηση, την οποία κατηγόρησε για δυσφήμιση της Τουρκίας»⁵⁵.

Ο τούρκος πρωθυπουργός πρόσθεσε, επίσης, ότι θα επισκεφθεί σύντομα τους καταυλισμούς στην τουρκική επαρχία Χατάι, όπου φιλοξενούνται από τον Απρίλιο του 2010 περίπου 7.000 Σύριοι πρόσφυγες και, ενδεχομένως, λιποτάκτες του συριακού στρατού⁵⁶.

Θα πρέπει, ωστόσο, να έχουμε υπόψη ότι η Συρία αποτελεί σύμμαχο του Ιράν, το οποίο εκλαμβάνει τη διατήρηση του συριακού καθεστώτος εκ των ων ουκ άνευ για τη σταθερότητα του καθεστώτος της Τεχεράνης. Σύμφωνα με άρθρο της λιβανέζικης εφημερίδας Al-Akhbar (που πρόσκειται στη Χεζμπολάχ) το Ιράν έχει προειδοποιήσει την Τουρκία ότι ενδεχόμενη χρήση του εδάφους της ως βάσης για την λήψη στρατιωτικών μέτρων εναντίον της Συρίας, θα είχε ως αποτέλεσμα το βομβαρδισμό των βάσεων των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ στην Τουρκία.

Η κλιμάκωση και η εξέλιξη της κρίσης σε στρατιωτικό επίπεδο έχει σοβαρές πιθανότητες, αν και δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για το ποια τροπή θα έχουν τα πράγματα.. Ωστόσο, μόνο βέβαιο είναι ότι, το Ιράν σε περίπτωση πτώσης του καθεστώτος στη Συρία, θα έχει δεχθεί σοβαρό πλήγμα στην ισχύ του ως περιφερειακή δύναμη. Ήδη, στο παλαιστινιακό ζήτημα, η Τουρκία έχει αυξήσει την επιρροή της και έχει επισκιάσει το Ιράν.

---

⁵⁴ "Turkey plans buffer zone on Syrian soil", <http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=turkey-plans-buffer-zone-on-syrian-soil-//>, 6/5/11

⁵⁵ "After Assad's Speech Obama calls Erdogan to discuss Syria", www.memri.org, 21/6/11

⁵⁶ «Τουρκία: Ανοίγει «μέτωπο» με τη Συρία», <http://www.ert.gr/index.php/eidiseis/diethni/kosmos/>, 23/9/11

10. IPAN

Η πύκνωση των διπλωματικών επαφών μεταξύ Ιράν και Τουρκίας, η ενεργειακή συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών, καθώς και η υποστήριξη που προσφέρει η Άγκυρα στην Τεχεράνη για το πυρηνικό της πρόγραμμα, καθιστά τις τουρκοϊρανικές σχέσεις, επίμαχο θέμα μεταξύ ΗΠΑ και Τουρκίας⁵⁷.

Η συνεργασία στον ενεργειακό τομέα ξεκίνησε το 1996 επί Ερμπακάν και έγινε ολοένα και έντονη επί Ερντογάν. Η απόφαση για την κατασκευή δύο διαφορετικών αγωγών για την μεταφορά φυσικού αερίου από το Ιράν και το Τουρκμενιστάν στην Ευρώπη τον Ιούλιο του 2007, προκάλεσε έντονες αμερικανικές επικρίσεις.

Η ρητορική του Ερντογάν για δύο μέτρα και δύο σταθμά σε ό,τι αφορά το πυρηνικό status quo από την πλευρά της Δύσης, η κριτική του για διαφορετική μεταχείριση του Ισραήλ από τη Δύση στο ζήτημα αυτό, η διπλωματική κινητοποίηση της Τουρκίας υπέρ του Ιράν ως αντίβαρο στην αμερικανικές επιλογές εναντίον του καθεστώτος της Τεχεράνης καθώς και η εναντίωσή της στις καταδικαστικές αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας, έχουν ως αποτέλεσμα τη διαφοροποίηση ΗΠΑ και Τουρκίας σε ένα ζήτημα υψηλής σπουδαιότητας και για τις δύο χώρες.

Για την Τουρκία, έχει πολύ μεγάλη σημασία να αποδώσει καρπούς, η διαμεσολάβησή της μεταξύ Ιράν και Δύσης σε ό,τι αφορά το θέμα του πυρηνικού προγράμματος. Με στόχο τη βελτίωση των σχέσεων των δύο πλευρών, έχει οργανώσει σειρά συναντήσεων όπως του Υπατου Εκπροσώπου της Ε.Ε. Χαβιέ Σολάνα και του επικεφαλής του Ιρανικού πυρηνικού προγράμματος, Αλί Λαριανί ενώ παράλληλα προσέφερε το έδαφος της για ανταλλαγή πυρηνικού υλικού μεταξύ Ιράν και διεθνούς κοινότητας.

Παρά την αποτυχία σημείωσης προόδου, αφενός λόγω της σκληρής αμερικανικής αντιμετώπισης του ιρανικού καθεστώτος, αφετέρου λόγω της ακαμψίας της Τεχεράνης να θέσει το πυρηνικό της πρόγραμμα υπό τον έλεγχο της ΙΑΕΑ, η Τουρκία εξακολουθεί να καταβάλλει συντονισμένες ενέργειες στο πλαίσιο της στρατηγικής της για μηδενικά προβλήματα με γειτονικές χώρες με στόχο τη

---

⁵⁷ "The Iran-Turkey-Brazil Nuclear Agreement: In the Iranian Perception, A New World Order by Iran", <http://www.memri.org/report/>, 17/5/10.

σταθερότητα στην περιοχή. Η Τουρκία αντιτίθεται σθεναρά στην επιβολή διπλωματικών κυρώσεων ενάντια στο Ιράν, υποστηρίζοντας το δικαίωμα του για χρήση πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς και παράλληλα κάνει έκκληση για μια ελεύθερη από πυρηνικά Μέση Ανατολή, φωτογραφίζοντας το Ισραήλ. Η αρνητική ψήφος της Τουρκίας κατά την ψηφοφορία στο Συμβούλιο Ασφαλείας με θέμα την επιβολή αυστηρότερων κυρώσεων εναντίον του Ιράν, εξόργισε την Αμερικανική πλευρά.

Βέβαια, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι τόσο η επιβολή κυρώσεων και η ενδεχόμενη λήψη στρατιωτικών μέτρων, όσο και η ανάδειξη του Ιράν ως πυρηνικής δύναμης, είναι άκρως επιζήμιες εξελίξεις για την Τουρκία, καθώς θα ανέτρεπε την ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή. Επομένως, στην πραγματικότητα στο σημείο αυτό υπάρχει ταύτιση με τις αμερικανικές επιδιώξεις για σταθερότητα στην περιοχή.

Εξάλλου, το Ιράν είναι η χώρα που *de facto* έρχεται αντίθετη με τα νέο-οθωμανικά σχέδια της χώρας⁵⁸. Η θετική προσέγγιση στο θέμα της πυρηνικής ενέργειας του Ιράν, λαμβάνει χώρα από την πλευρά της Τουρκίας με στόχο να είναι σε θέση να ελέγξει τις εξελίξεις υπό την επίγνωση του ενδεχόμενου κινδύνου κατά της ασφάλειας και των συμφερόντων της, σε περίπτωση που το Ιράν εξελιχθεί σε πυρηνική δύναμη.

Η στάση της Τουρκίας προέρχεται από τον πραγματισμό με τον οποίο αντιμετωπίζει τις σχέσεις της με το Ιράν. Αν και οι σχέσεις των δύο χωρών διέπονται από έναν *de facto* ανταγωνισμό για την άσκηση ηγεμονίας στην περιοχή, υπάρχουν πεδία όπου υφίστανται συγκλίνοντα συμφέροντα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι θα μπορούσε να αναπτυχθεί σχέση με ιδιαίτερο στρατηγικό βάθος μεταξύ των δύο χωρών.

Στο πρόσφατο παρελθόν η Τουρκία διεξήγαγε στρατιωτικές επιχειρήσεις στο έδαφος του Ιράν ενάντια στους Κούρδους αντάρτες, εκτοξεύοντας κατηγορίες κατά του Ιράν για παροχή διευκολύνσεων προς τους Κούρδους. Ωστόσο, η αποσταθεροποίηση της περιοχής με την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ και ο κίνδυνος διαμελισμού της χώρας, είχαν ως αποτέλεσμα την προσέγγιση των δύο χωρών. Ας μην ξεχνάμε ότι και το ίδιο το Ιράν αντιμετώπισε πρόβλημα με τις

---

⁵⁸ **Andrew Mango**, "Turkey, The Challenge of a New Role", *The Washington Papers*, 1994, σελ.116.

ενέργειες των Κούρδων του ΡΕΙΑΚ –του κόμματος της Ελευθερίας του Πακιστάν. Το 2008 οι δύο χώρες υπέγραψαν μνημόνιο συνεργασίας στο θέμα της ασφάλειας με αντικείμενο μεταξύ άλλων την ανταλλαγή πληροφοριών σε ό,τι αφορά τη δράση των Κούρδων.

Οι οικονομικές σχέσεις των δύο χωρών έχουν επίσης βελτιωθεί με κύριο πεδίο τον ενεργειακό τομέα. Θα πρέπει, επίσης, να σημειώσουμε ότι ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού του Ιράν έχει τουρκογενή προέλευση ενώ ένας σημαντικός αριθμός των κυβερνώντων της στο παρελθόν ήταν τουρκικής καταγωγής. Η ανάπτυξη στενών σχέσεων με την Τουρκία μέσω οικονομικής και πολιτισμικής διασύνδεσης ενδεχομένως να έχει αποσταθεροποιητικά αποτελέσματα ανάμεσα στην περιφέρεια της χώρας με την κεντρική εξουσία.

Η ενεργειακή συνεργασία των δύο χωρών είναι ένα ακόμη ζήτημα που προκάλεσε την έντονη αμερικανική δυσαρέσκεια. Ωστόσο, η Τουρκία επέλεξε την κατανάλωση ιρανικού φυσικού αερίου και σήμερα το Ιράν είναι ο δεύτερος σημαντικότερος, μετά τη Ρωσία, πάροχος φυσικού αερίου. Και παρά την αμερικανική εναντίωση, τάσσεται υπέρ της παροχής ιρανικού φυσικού αερίου προς την Ευρώπη μέσω του αγωγού Ναμπούκο.

Το Ιράν κατηγορείται από τις χώρες του κόλπου ότι κρύβεται πίσω από τις διαμαρτυρίες των Σιιτών στο Μπαχρέιν που ζητούν την εκδίωξη του σημερινού καθεστώτος και παράλληλα ενθαρρύνει τις διαμαρτυρίες των Σιιτών στη Σαουδική Αραβία. Αξιωματούχοι της Σαουδικής Αραβίας κατηγορούν το Ιράν για εμπλοκή στις εσωτερικές υποθέσεις της Σαουδικής Αραβίας με σκοπό την αποσταθεροποίηση των σουνιτικών καθεστώτων και την εξάπλωση της αναταραχής σε όλες τις χώρες του κόλπου.

Η απόφαση του Συμβουλίου της Συνεργασίας του Κόλπου (10 Μαΐου 2011) να συμπεριλάβουν την Ιορδανία και το Μαρόκο στις τάξεις τους, θεωρείται ότι δημιουργεί μια νέα σουνιτική συμμαχία κατά του Ιράν ενώ παράλληλα ενδυναμώνει σε στρατιωτικό επίπεδο τις χώρες του κόλπου απέναντι στο Ιράν⁵⁹.

---

⁵⁹ “Addition of Jordan and Morocco to Gulf Cooperation Council- A new Sunni –Arab Alignment against Iran”, www.memri.org, 19/6/2011.

11. ΙΣΡΑΗΛ

Την επαύριον της εκλογικής νίκης της Χαμάς στις Παλαιστινιακές εκλογές τον Ιανουάριο του 2006, η Τουρκία υπό την διακυβέρνηση του ΑΚΡ δέχθηκε στο έδαφος της τον ηγέτη της Χαμάς, παρέχοντάς του σημαντική διεθνή υποστήριξη όταν οι χώρες της Δύσης ή της Μέσης Ανατολής που διατηρούσαν στενές σχέσεις με τη Δύση, ήταν αρνητικές στο να έχουν οποιαδήποτε διπλωματική επαφή με τη Χαμάς⁶⁰.

Η τουρκική πολιτική ηγεσία έχει αναδείξει την υποστήριξη της προς τον αγώνα των Παλαιστινίων σε κορυφαίο ζήτημα στην άσκηση της εξωτερικής της πολιτικής. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι επιθυμεί να ενισχύσει την ήπια ισχύ της και εν συνέχεια να αναδειχθεί σε ήπια δύναμη στην περιοχή.

Η δυναμική προβολή των θέσεων των Παλαιστινίων επισκιάζει την θέση του Ιράν στο ζήτημα αυτό. Και αυτή είναι μια παράμετρος που αναβαθμίζει το status quo της Τουρκίας απέναντι στη Δύση και καθιστά, συνάμα με την αδιαμφισβήτητη γεωγραφική και ενεργειακή στρατηγική της θέση, την ολοένα και μεγαλύτερη αυτονομία της εξωτερικής της πολιτικής, ανεκτή, στους Δυτικούς κύκλους.

Μετά την αιματηρή επίθεση των Ισραηλινών εναντίον του τουρκικού πλοίου Μαβί Μαρμαρά, που έγινε στα τέλη του Μαΐου του 2010 και από την οποία έχασαν τη ζωή τους εννέα Τούρκοι, η αιγυπτιακή εφημερίδα al-Mustaqbal είχε αναφέρει σε δημοσίευμα της ότι ο Τούρκος πρωθυπουργός σκέφτεται να μεταβεί ο ίδιος στη Γάζα, για να σπάσει τον αποκλεισμό που έχει επιβληθεί, στα πλαίσια της κλιμάκωσης της διαμάχης μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ λόγω της επιδρομής εναντίον του στόλου της Ελευθερίας για την άρση του αποκλεισμού της Γάζας.

Ο Ερντογάν χρησιμοποιεί σκληρή γλώσσα στις επικρίσεις του απέναντι στο Ισραήλ, αποκαλώντας κρατική τρομοκρατία την ισραηλινή πολιτική στη Δυτική Όχθη και την Γάζα.⁶¹ Στο σημείο αυτό εναρμονίζεται με την κοινή γνώμη της χώρας του και των χωρών της Μέσης Ανατολής. Το Ισραήλ είναι για την Τουρκία η πιο εχθρική χώρα, σύμφωνα με έρευνα, που πραγματοποίησε το Ίδρυμα Οικονομικών και

⁶⁰ «Το παρασκήνιο της κρυφής επίσκεψης στην Άγκυρα του πολιτικού ηγέτη της Χαμάς το 2006 και ο ρόλος του Ισραήλ», www.infognomonpolitics.gr, 7/5/2001.

⁶¹ **Angel Rabasa, & Stephen F. Larrabee**, «The Rise of Political Islam in Turkey», Rand, National Defense Research Institute, 2008, σελ.88.

Κοινωνικών Μελετών Τουρκίας (TESEV), σχετικά με την τουρκική εξωτερική πολιτική, κατά το διάστημα 6-14 Δεκεμβρίου 2010, σε δείγμα 1.000 ατόμων.

Ειδικότερα, την πρώτη θέση στη λίστα των εχθρικών χωρών έναντι της Τουρκίας, έδωσαν στο Ισραήλ 40 στους 100 ερωτηθέντες. Έπονται οι ΗΠΑ με ποσοστό 33%, η Ελλάδα με 16%, η Γαλλία με 8%, το Ιράκ με 7%, η Αρμενία, η Ρωσία, η Γερμανία και το Ιράν με 4% για κάθε μία. Οι φιλικές προς την Τουρκία χώρες έχουν ως εξής: Ιράν (13%), Αζερμπαϊτζάν (10%), ΗΠΑ (10%), Πακιστάν (9%), Συρία (8%), Γερμανία (7%). Το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνει με 23%, η επιλογή «καμία χώρα δεν είναι φιλική».

Στην ερώτηση ποιά είναι η μεγαλύτερη απειλή που δέχεται η Τουρκία δόθηκαν οι απαντήσεις: PKK/τρομοκρατία 14%, ΗΠΑ 12%, διεθνής τρομοκρατία 11%, Ισραήλ 10%. Το 65% των ερωτηθέντων βρίσκει θετική την εξωτερική πολιτική που ακολουθεί η Άγκυρα. Ως προς τις σχέσεις με τις ΗΠΑ, 27% θεωρούν τις σχέσεις φιλικές, 52% μη φιλικές και 17% ούτε φιλικές, ούτε μη φιλικές.

Σε ό,τι αφορά το Μεσανατολικό, οι απαντήσεις που δόθηκαν στην ερώτηση για το ποιος εμποδίζει την ειρήνη και τη σταθερότητα στην περιοχή έχουν ως εξής: Ισραήλ (23%), ΗΠΑ (12%), τρομοκρατία (7%), η αδυναμία των χωρών να ενώσουν τη φωνή τους (4%).

Τέλος, στην ερώτηση, αν η Τουρκία μπορεί να γίνει πολιτικό, οικονομικό και πολιτισμικό μοντέλο για τη Μέση Ανατολή, οι θετικές απαντήσεις ήταν αντίστοιχα, 72%, 80% και 82%.

ΚΕΦ. 3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

1. Η ΕΥΘΡΑΥΣΤΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΗΠΙΑΣ ΙΣΧΥΟΣ

Η αστάθεια που προέκυψε από τις επαναστάσεις στον αραβικό κόσμο και οι εκτιμήσεις για τα συμφέροντα της Τουρκίας, αφενός δυσχεραίνουν την πολιτική μηδενικών προβλημάτων αφετέρου ακυρώνουν την εικόνα που προσπαθεί να προβάλει η Τουρκία ως χώρας που υποστηρίζει τη δημοκρατία, την ελευθερία και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Απέναντι στην Ελλάδα και στην Αρμενία η αρχή των μηδενικών προβλημάτων στις σχέσεις της Τουρκίας με τις γειτονικές χώρες, αίρεται. Η Τουρκία διατηρεί αμετάβλητες τις διεκδικήσεις της εις βάρος της εθνικής ακεραιότητας της Ελλάδας και επιδιώκει ανατροπή του status quo στο Αιγαίο. Η δε επίσκεψη του Τούρκου πρωθυπουργού στην κατεχόμενη Κύπρο προκάλεσε αρνητικές εντυπώσεις. Ο γάλλος πρόεδρος, Ν. Σαρκοζί, καταδίκασε τη συμπεριφορά της Τουρκίας και τις δηλώσεις του τούρκου πρωθυπουργού⁶².

Η Τουρκία επιδιώκει την ανάδειξη της σε περιφερειακή ηγεμονική δύναμη και η ήπια ισχύ που αναπτύσσει, ουδόλως, σημαίνει ότι έθεσε σε δεύτερη μοίρα την άσκηση της σκληρής ισχύος κατά την επιδίωξη των πρωταρχικών της στόχων.

Μετά την συμφωνία Ισραήλ-Κύπρου για την εκμετάλλευση της ΑΟΖ της Κύπρου και τη διαρροή της έκθεσης του ΟΗΕ για το Mavi Marmara, (και αφότου το Ισραήλ δεν εκπλήρωσε τα αιτήματα της Τουρκίας, η οποία ζητούσε να ζητήσει συγγνώμη για τη θανάσιμη επιδρομή των ειδικών δυνάμεων στο στόλο της Ελευθερίας με προορισμό τη Γάζα, την καταβολή αποζημιώσεων για τα θύματα και τις ζημιές και τρίτον την άρση του εμπάργκο εναντίον της Γάζας) ακολούθησε σκλήρυνση της στάσης της Τουρκίας κατά του Ισραήλ. Ο Α. Νταβούτογλου δήλωσε την αναστολή όλων των στρατιωτικών συμφωνιών και την υποβάθμιση των διπλωματικών σχέσεων στο επίπεδο β' γραμματέα. Πάγωσαν επίσης οι εμπορικές σχέσεις και η συνεργασία στον τομέα της πολεμικής βιομηχανίας⁶³.

⁶² «Ν.Σαρκοζί: Προσβλητική για την ΕΕ η συμπεριφορά Ερντογάν» <http://infognomonpolitics.blogspot.com/2011/07/>, 27/7/2011

⁶³ «Σκληρές κυρώσεις της Τουρκίας σε βάρος του Ισραήλ», <http://www.turkishgreeknews.org/tourkia-sklires-kyroseis-tis-tourkias-se-baros-tou-israil-6761.html> , 8/9/2011

Ως επίδειξη της αποφασιστικότητας της Τουρκίας, για άσκηση ηγεμονικού ρόλου στην περιοχή, αποτελεί η απόφαση της για ενίσχυση του τουρκικού στόλου στην Ανατολική Μεσόγειο και η ανάληψη κάθε μέτρου που κρίνει αναγκαίο για την εξασφάλιση της ελεύθερης ναυσιπλοΐας. « Η Ανατολική Μεσόγειος δεν μας είναι ξένη. Οι βάσεις Ακσάζ (Μαρμαρίδας) και Αλεξανδρέττας είναι σημεία που έχουν τη δυνατότητα και το δικαίωμα να επιβλέπουν. Τα πλοία μας στο εξής θα εμφανίζονται πολύ συχνά στα ύδατα αυτά». Η εφημερίδα σαμπάχ (6-9-2011) υποστήριζε «ότι η Τουρκία θα κάνει τις προσεχείς ημέρες πιο αισθητή την παρουσία των ναυτικών της δυνάμεων, ανατολικά και νότια της Κύπρου.»⁶⁴

Παράλληλα, στις δηλώσεις του Α. Νταβούτογλου, η Τουρκία εμφανίζεται για μια ακόμη φορά ως υπερασπιστής του διεθνούς δικαίου, κατηγορώντας το Ισραήλ ότι θέτει τον εαυτό του υπεράνω του διεθνούς δικαίου και αψηφά την συνείδηση της ανθρωπότητας. Παράλληλα, προτίθεται να φέρει ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης το θέμα του αποκλεισμού της Γάζας. Έτσι, εμφανίζεται στα μάτια των αράβων ως υπερασπιστής του δικαίων του παλαιστινιακού λαού και θεματοφύλακας του διεθνούς δικαίου στον υπόλοιπο κόσμο.

Η Τουρκία του σήμερα είναι μια χώρα που διαμαρτύρεται «για τα ανεύθυνα, προκλητικά και μονομερή βήματα των Ελληνοκυπρίων» και συνάπτει συμφωνία οριοθέτησης χωρικών υδάτων με το ψευδοκράτος της Β. Κύπρου. Ο τούρκος πρωθυπουργός προειδοποίησε, επίσης, τις διεθνείς εταιρείες πετρελαίου και φυσικού αερίου «που συνεργάζονται με τους Ελληνοκυπρίους ότι το τουρκικό υπουργείο Ενέργειας έχει ξεκινήσει μια εργασία με σκοπό να μην γίνουν δεκτές οι εν λόγω εταιρείες στα διάφορα έργα ενέργειας στην Τουρκία και να υπάρξουν κάποιες κυρώσεις». Το δε τουρκικό σκάφος ερευνών Piri Reis ξεκίνησε στις 26/9/2001 τις έρευνες του μέσα στη ζώνη που όρισαν από κοινού και παρανόμως η Τουρκία και το καθεστώς των κατεχομένων.

Νομικό πολιτικό παράδοξο χαρακτηρίζει τη στάση της Τουρκίας στο θέμα των ερευνών για υδρογονάνθρακες στην Κυπριακή ΑΟΖ, ο καθηγητής του Διεθνούς Δικαίου και αντιπρόεδρος του ΕΔΑΔ, Χρίστος Ροζάκης. Όπως επισημαίνει σε συνέντευξη του στην εφημερίδα «Αλήθεια», η συμφωνία για καθορισμό

⁶⁴ «Απειλές Ερντογάν προς Ισραήλ: Η Ανατολική Μεσόγειος δεν είναι ξένη για τα πολεμικά μας πλοία» <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=307590//>, 7/9/2011

υφαλοκρηπίδας Τουρκίας - «ΤΔΒΚ» δεν έχει υπόσταση. Ωστόσο, σημειώνει ότι η Άγκυρα αντιμετωπίζει αφενός το κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου ως «κράτος» για έρευνες βορειοδυτικά της Κύπρου, αφετέρου το αντιμετωπίζει ως κοινότητα αναφορικά με τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων στην εκμετάλλευση των όποιων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στο τεμάχιο 12 της κυπριακής ΑΟΖ⁶⁵.

Σύμφωνα με διεθνείς αναλυτές, ένας από τους κύριους λόγους που οι Τούρκοι επιθυμούν να αναγνωρισθεί η Παλαιστίνη ως κυρίαρχο κράτος είναι, ότι θα μπορέσουν να καθορίσουν ΑΟΖ μεταξύ της Παλαιστίνης, του ψευδοκράτους και της Τουρκίας. Υπενθυμίζεται, επίσης, ότι ο Λίβανος αρνείται να επικυρώσει διά του κοινοβουλίου του τη συμφωνία που υπέγραψε με την Κυπριακή Δημοκρατία με την οποία καθορίζεται η ΑΟΖ μεταξύ των δύο χωρών. Η θέση της Βηρυτού είναι πως «η συμφωνία της (Κύπρου) με το Ισραήλ για τις έρευνες απειλεί τις σχέσεις της με τον Λίβανο», όπως είχε πει ο υπουργός Ενέργειας του Λιβάνου, Γκέμπραν Μπαζίλ, καλώντας την κυπριακή κυβέρνηση να «διορθώσει το λάθος» που έκανε για συμφωνία με το Ισραήλ.

Η Τουρκία κρατά τους τόνους ψηλά στην εναντίωσή της στο θέμα της εκμετάλλευσης της ΑΟΖ της Κύπρου και στο θέμα της αναγνώρισης της Παλαιστίνης διότι θέλει να αποδείξει στα αραβικά κράτη ότι είναι σε θέση να έρχεται σε αντίθεση με το Ισραήλ.

Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι οι Τούρκοι συστηματικά προσπαθούν να οικειοποιηθούν την κληρονομιά των Ελλήνων της Ιωνίας και να αποδείξουν ότι είναι αρχαιότερος λαός. Το πιο πρόσφατο παράδειγμα είναι η έκθεση ελληνικών αρχαιοτήτων στο μουσείο Σαμπαντζί στην Κωνσταντινούπολη στις 28 Αυγούστου, με τίτλο «Απέναντι, οι Κυκλάδες και η Δυτική Ανατολία κατά την 3^η χιλιετία πχ». Σκόπιμα ο τίτλος δημιουργεί την εντύπωση ότι η έκθεση αφορά στην πολιτισμικό διάλογο Ελλήνων και Τούρκων στην αρχαιότητα. Η Δρ Ναζά Όλτσερ, επιμελήτρια της έκθεσης και διευθύντρια του μουσείου, χωρίς να χρησιμοποιήσει τη λέξη «Τούρκοι» αφήνει να εννοηθεί ότι επηρέασαν τον ελληνικό αιγαιοπελαγίτικο πολιτισμό. Ωστόσο, η ίδια σε βιβλίο που έχει συγγράψει με άλλους επιστήμονες, παραδέχεται ότι, οι Τούρκοι εμφανίστηκαν στο χάρτη των εθνών το 600 μ.χ., Είναι

⁶⁵ Η Καθημερινή, «Χ.Ροζάκης : Νομικό Παράδοξο η τουρκική στάση για τις έρευνες στην ΑΟΖ» <http://www.kathimerini.com.cy/index.php/>, 25/9/2011.

χαρακτηριστικό ότι στην εφημερίδα New York Times, σε σχετικό άρθρο, με τίτλο «Αρχαίοι σύνδεσμοι φέρνουν μια σύγχρονη επαναπροσέγγιση» αναφέρεται ότι: «Η διαδικασία της συγκέντρωσης των αντικειμένων από τις δύο χώρες, όπως λένε οι επιμελητές της έκθεσης, βοήθησε τους ερευνητές να φωτίσουν περαιτέρω την υπόθεση της ανταλλαγής αγαθών και ιδεών μεταξύ των πολιτισμών (που έχουν ηλικία 5 χιλιατών) της Δυτικής Ανατολίας και των ελληνικών νησιών που είναι γνωστά ως Κυκλάδες. Είναι μια περιοχή που εξακολουθούν να υφίστανται πολιτικές και εδαφικές διαφορές – πολλά νησιά του Αιγαίου έχουν και ελληνικό και τουρκικό όνομα». Η συντάκτρια αφήνει να εννοηθεί ότι η επαναπροσέγγιση των δύο χώρων δύναται να πραγματοποιηθεί έχοντας ως βάση το κοινό παρελθόν. Το γεγονός, επίσης, ότι πρόκειται για μονομερείς εδαφικές διεκδικήσεις της Τουρκίας επί των ελληνικών νησιών, είναι ανύπαρκτο⁶⁶.

---

⁶⁶ «Όμηρος δεν διάβαζε ... «Χουριέτ», <http://ethnosnews.gr/2011/07/>, 29/7/2011.

2.ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η εξωτερική πολιτική μιας χώρας μεταβάλλεται όταν υπάρχουν αλλαγές στη δομή του διεθνούς συστήματος ή στο εσωτερικό της χώρας. Στην περίπτωση της Τουρκίας, διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν μεταβολές, τόσο σε διεθνές επίπεδο, όσο και στην ίδια την κοινωνία της. Η ήπια ισχύς δίνει έμφαση στην οικονομία, στον πολιτισμό και τους ιστορικούς δεσμούς. Ο Νταβούτογλου αναβιώνει το οθωμανικό παρελθόν με τέτοιο τρόπο ώστε να εξυπηρετήσει τις σημερινές επιδιώξεις της Τουρκίας για ηγεμονική θέση.

Η Τουρκία είναι μια χώρα με σημαντικές αντιφάσεις στο εσωτερικό της που αφορούν την ταυτότητά της, τον πολιτισμό και την ιστορία της. Σήμερα, βρίσκεται σε μεταβατική κατάσταση καθώς βρίσκονται σε εξέλιξη κοινωνικές και πολιτικές μεταβολές. Τα εσωτερικά προβλήματα στην παγκοσμιοποιημένη εποχή αποκτούν περιφερειακή αλλά και διεθνή διάσταση. Το κουρδικό ζήτημα είναι χαρακτηριστικό. Αφορά το εσωτερικό των περιφερειακών δρώντων όπως την Τουρκία, το Ιράν, τη Συρία, τις μεταξύ τους σχέσεις ενώ παράλληλα έχει μείζονα σημασία για τις διεθνείς ισορροπίες λόγω του ενεργειακού ζητήματος.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Νταβούτογλου αναφέρει ότι, για να σημειώσει επιτυχία στην εξωτερική της πολιτική, πρέπει η Τουρκία πρώτιστα να πετύχει ισορροπία μεταξύ της δημοκρατίας και της ασφάλειας στο εσωτερικό της. Αποτελεί πρόκληση για την Τουρκία να εμπεδώσει τη δημοκρατική λειτουργία του πολιτικού συστήματος και παράλληλα να διατηρήσει τον κοσμικό χαρακτήρα του κράτους σε μια κατεξοχήν μουσουλμανική κοινωνία.

Η κύρια αλλαγή στον σχεδιασμό και στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, είναι η βούληση και η εφαρμογή αυτόνομης εξωτερικής πολιτικής⁶⁷. Η Τουρκία αυτοκαθορίζει την εξωτερική της πολιτική σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με το παρελθόν και έχει αποδεσμευθεί από την ανάγκη ταύτισης με τις κυρίαρχες επιλογές των ΗΠΑ και των χωρών της Ευρώπης καθώς σήμερα στο νέο υπό διαμόρφωση διεθνές σύστημα τα περιθώρια κινήσεων είναι μεγαλύτερα.

---

⁶⁷ Philip Gordon and Omar Taspinar, «Winning Turkey: How America Can Revive a Fading Partnership», Washington Brookings D.C.: Institute Press, 2008, σελ.50.

Διαθέτει τον δεύτερο μεγαλύτερο στρατό στο NATO και τον ένατο στον κόσμο και πιστεύει με περίσσεια αυτοπεποίθηση ότι πλέον έχει έρθει η ώρα να γίνονται σεβαστές οι απόψεις της και οι δικές της εκτιμήσεις για το εθνικό της συμφέρον. Οι θέσεις που έχει πάρει τα τελευταία χρόνια σε αντίθεση με τις αμερικανικές επιλογές (σε ό,τι αφορά τις επιχειρήσεις του Ισραήλ, τον πόλεμο Ισραήλ-Λιβάνου το καλοκαίρι του 2006 και την διπλωματική απομόνωση της Χαμάς) αποδεικνύουν συνεχώς ότι θα επιδιώξει την εξυπηρέτηση του δικού της εθνικού συμφέροντος, έστω και αν αυτό σημαίνει ότι θα έρχεται σε αντίθεση με τις δυτικές αποφάσεις.

Αυτό δεν σημαίνει ότι η Τουρκία θα απομακρυνθεί από το δυτικό συνασπισμό ή θα έρθει σε σύγκρουση με τις θεμελιώδεις στρατηγικές επιλογές της Δύσης. Έχει επίγνωση του γεγονότος ότι η ενίσχυση της ήπιας ισχύος της στην Ανατολή και η επιδίωξη της να αναδειχθεί ως ηγέτιδα περιφερειακή δύναμη, είναι εφικτή μόνο ως χώρα που συγκαταλέγεται στο δυτικό συνασπισμό ισχύος.

Ωστόσο, η Τουρκία επιδιώκει την οικοδόμηση μιας νέας σχέσης με τη Δύση. Αισθάνεται ότι δύναται να εφαρμόζει αυτόβουλα πολιτικές ως σημαντική περιφερειακή δύναμη στη διεθνή σκηνή και αξιώνει από τις δυτικές χώρες την αναγνώριση αυτής της αναβάθμισης του status quo της.

Είναι αλήθεια ότι τα τελευταία χρόνια η Τουρκία έχει καταφέρει να επηρεάσει τον αραβικό κόσμο μέσω των επιχειρηματικών της ανοιγμάτων, της κουλτούρας της και πάνω από όλα ως πολιτικό πρότυπο. Η Τουρκία επιχειρεί να μεταδώσει το μήνυμα ότι οι λαοί της περιοχής μπορούν να συγκροτήσουν μοντέρνα, δημοκρατικά και ανεξάρτητα κράτη. Η εναντίωση στο Ισραήλ εξυπηρετεί επίσης στο να αποδείξει ότι παρά την συμμαχία της με τις ΗΠΑ, δύναται να ακολουθήσει ανεξάρτητη πολιτική.

Η αύξηση της επιρροής της Τουρκίας υποσκάπτει τη θέση του Ιράν στην περιοχή. Στην Παλαιστίνη, η Τουρκία έχει υποσκελίσει το Ιράν, ενώ ενδεχόμενη πτώση του καθεστώτος του Άσαντ, θα έχει ως αποτέλεσμα το Ιράν να χάσει τον πιο σημαντικό σύμμαχο στην περιοχή. Το πολιτικό πρότυπο της Τουρκίας έρχεται σε αντίθεση με το θεοκρατικό μοντέλο του Ιράν. Στους εξεγερμένους λαούς του αραβικού κόσμου, η Τουρκία με το πετυχημένο μοντέλο του ήπιου ισλαμισμού και του κοσμικού χαρακτήρα του κράτους, με το κατάλληλο μοντέλο δημοκρατίας και

ισλαμικής ταυτότητας, τις θεαματικές οικονομικές επιδόσεις και την αυτόνομη εξωτερική πολιτική, έχει κερδίσει σημαντικό έδαφος.

Οι ενθουσιώδεις υποδοχές που επεφύλαξαν στο Ρ.Τ.Ερντογάν στην Αίγυπτο, είναι ενδεικτικές της ανόδου της ήπιας ισχύος της Τουρκίας. Επίσης, είναι χαρακτηριστική η επίδραση της Τουρκίας επί του πολιτικού λόγου που καλλιεργούν τα κόμματα της Αιγύπτου που αντιτίθενται στο θεοκρατικό κράτος και επιθυμούν κράτος πολιτών.

Η Τουρκία προβάλλεται ως το καλύτερο πολιτικό πρότυπο που ανταποκρίνεται στα οράματα και τις προσδοκίες των λαών της «Αραβικής Άνοιξης», καθώς συνδυάζει κοσμικό σύνταγμα, ισλαμικά πολιτική ηγεσία, οικονομική ανάπτυξη, στρατιωτική ισχύ και αυτοκαθοριζόμενη εξωτερική πολιτική.

Η άποψη ότι στα πλαίσια επίτευξης του ευρωπαϊκού στόχου, αποδίδει ιδιαίτερη έμφαση στην χρήση ήπιας ισχύος κατά την άσκηση της εξωτερικής της πολιτικής, δεν ευσταθεί, καθώς συνεχίζει να ασκεί hard power πολιτική. Η πολιτική αυτή είναι ευκόλως αναγνωρίσιμη απέναντι στην Ελλάδα, στην Κύπρο και την Αρμενία. Η τελευταία της στάση δε στην συριακή κρίση αποκαλύπτει τα όρια της ήπιας ισχύος και τις πραγματικές προθέσεις της Τουρκίας να οικοδομήσει ένα περιβάλλον που θα της επιτρέψει να αναδειχθεί σε ηγεμονική δύναμη.

Είναι μια χώρα που διακρίνεται για την ευελιξία της στην διεθνή πολιτική σκηνή, καθώς αφενός δύναται να διοργανώνει διασκέψεις του ΝΑΤΟ, αφετέρου να φιλοξενεί τον ηγέτη της Χαμάς, που εμφανίζεται ως υποστηρικτής του παλαιστινιακού αγώνα ενάντια στη χριστιανική Δύση, και παράλληλα να ηγείται της πρωτοβουλίας για τη Συμμαχία των Πολιτισμών.

Ο σημερινός κόσμος διακρίνεται από έντονη αλληλεξάρτηση που απαιτεί ρυθμική διπλωματία. Από τη μια πλευρά η Τουρκία εξαρτάται ενεργειακά από Ρωσία και Ιράν, από την άλλη με την Ευρώπη προς την οποία πηγαίνει το 50% του εμπορίου, ενώ οι ΗΠΑ είναι ο σημαντικότερος σύμμαχός της στον τομέα της ασφάλειας.

Η μεγαλύτερη εστίαση της Τουρκίας στον ευρύτερο χώρο της Μέσης Ανατολής δεν σημαίνει ότι εγκαταλείπει σταδιακά τη Δύση και στρέφεται μονομερώς προς τον μουσουλμανικό κόσμο, αν και υπάρχουν στοιχεία όπου το θρησκευτικό στοιχείο είναι έντονο στη ρητορική αλλά και στην κοσμοθεωρία των ιθυνόντων.

Ο Νταβούτογλου πρεσβεύει ότι η ισλαμική κοσμοθεωρία είναι εναλλακτική στη Δυτική, και όχι συμπληρωματική. Και αυτό είναι ένα στοιχείο στο οποίο πρέπει να εστιάσουμε καθώς εκφράζει απαισιοδοξία για την δυνατότητα υιοθέτησης δυτικών θεσμών από τις μουσουλμανικές κοινωνίες.

Επίσης, υποστηρίζει ότι ο ισλαμικός κόσμος θα πρέπει να έχει ισχυρότερο και ενεργητικότερο ρόλο στο διεθνές σύστημα, και αυτό μπορεί να γίνει πραγματικότητα εάν η Τουρκία έχει την πολιτική πρωτοκαθεδρία στην σχέση του ισλαμικού κόσμου με τη Δύση.

Η νέα εξωτερική πολιτική ανταποκρίνεται στις δομικές αλλαγές στο περιβάλλον της Τουρκίας μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου και στις νέες εν δυνάμει απειλές ασφάλειας που προκύπτουν σε αυτό.

Οι κύριοι λόγοι που καθιστούν αναγκαίο τον προσανατολισμό της Τουρκίας με τη Δύση είναι οι εξής:

1. Η Τουρκία έχει επίγνωση του γεγονότος ότι ο στόχος της να αναδειχθεί σε περιφερειακή ηγεμονική δύναμη στην περιοχή της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί χωρίς δυτική υποστήριξη, και ιδιαίτερα των ΗΠΑ. Το Ιράν, παρά την όποια πρόοδο στην προσέγγιση των δύο χωρών, παραμένει πάντοτε γεωπολιτικά αντίπαλός της. Οι πρόσφατες δηλώσεις από την πλευρά του σε ό,τι αφορά στο θέμα της Συρίας, αποδεικνύουν ότι επιθυμεί να οριοθετήσει τη δράση της Τουρκίας καθώς θεωρεί ότι αντιβαίνει τα δικά του εθνικά συμφέροντα.

2. Με την Ρωσία και το Ιράν, τα περιθώρια συνεργασίας και σύμπλευσης αφορούν στο οικονομικό και ενεργειακό τομέα. Η Άγκυρα εκ των πραγμάτων δεν μπορεί να αντιταχθεί στο άξονα Μόσχας-Τεχεράνης. Η ανάδειξη του Ιράν ως πυρηνικής δύναμης θέτει αυτόματα για την Τουρκία ζήτημα ασφαλείας.

3. Οι μεταρρυθμίσεις ώστε η Τουρκία να καταστεί περισσότερο δημοκρατική δύναμη, έλαβαν χώρα προκειμένου η Τουρκία να υλοποιήσει έναν από τους θεμελιώδεις στόχους στις εξωτερικές της σχέσεις, την ένταξη στην Ευρώπη. Ο στόχος αυτός έχει σίγουρα εξασθενήσει λόγω της στάσης των κορυφαίων χωρών της Ευρώπης και έχει απογοητεύσει την τουρκική γνώμη και αλλά τις ελίτ. Ωστόσο, δεν μπορεί παρά να αναγνωρισθεί το γεγονός ότι η δυναμική για την επίτευξη αυτού του στόχου άλλαξε ποιοτικά το πολιτικό σύστημα της (η συρρίκνωση του ρόλου του στρατού και η ισχυροποίηση του κυβερνώντος κόμματος στη σύγκρουσή του με το

κατεστημένο του στρατού υπήρξαν σε μεγάλο βαθμό απόρροια αυτού του γεγονότος). Οι οικονομικές σχέσεις με την Ευρώπη είναι πολύ σημαντικές, επίσης, καθώς περίπου οι μισές από τις τουρκικές εξαγωγές κατευθύνονται στην Ε.Ε.

4. Οι στενές σχέσεις με την Ε.Ε. και η επιδίωξη του στόχου της ευρωπαϊκής ένταξης ενισχύει την ήπια ισχύ της Τουρκίας στο χώρο της ευρύτερης Μέσης Ανατολής.

5. Η τιθάσευση των ακραίων μουσουλμανικών στοιχείων είναι επίσης ένας στόχος που εξυπηρετεί τόσο τα τουρκικά σχέδια για την προώθηση του δικού τους μοντέλου ανάπτυξης στον μουσουλμανικό κόσμο, όσο και τα δυτικά συμφέροντα στην χάραξη της νέας παγκόσμιας τάξης

6. Η προώθηση των πολιτικών μεταρρυθμίσεων και η ενίσχυση της οικονομικής της ευρωστίας θα ενισχύουν την ήπια ισχύ της. Στασιμότητα ή υποχώρηση στα δύο παραπάνω πεδία θα επιφέρουν αρνητικά αποτελέσματα.

Ωστόσο, η σχέση με τη Δύση είναι πιο ευέλικτη, η Τουρκία δεν επιδεικνύει την ίδια αφοσίωση όπως στο παρελθόν και δημιουργεί ορισμένες φορές εύλογα ανησυχίες για την μακροπρόθεσμη πορεία της.

Παράλληλα, η Τουρκία είναι κρίσιμη σύμμαχος για τις ΗΠΑ, καθώς διατηρεί διαύλους επικοινωνίας με χώρες και πλευρές με τις οποίες δεν έχουν επαφή ή επιρροή. Διαφαίνεται ότι η Τουρκία σχεδιάζει να οικοδομήσει την περιφέρειά της με επίκεντρο την ίδια. Στο πλαίσιο αυτό αξιώνει οι παράμετροι της εξωτερικής της πολιτικής να λαμβάνονται υπόψη κατά την υλοποίηση των αμερικανικών στρατηγικών συμφερόντων στην περιοχή.

Το κρίσιμο στοιχείο είναι κατά πόσο η ήπια ισχύς που προσπαθεί να ασκήσει η Τουρκία ώστε να καταστεί ηγέτιδα χώρα στην περιφέρειά της, θα γίνει αποδεκτή από τους υπόλοιπους δρώντες. Η εικόνα της είναι άλλοτε ελκυστική και άλλοτε όχι. Και όπως απέδειξε η περίπτωση της Κεντρικής Ασίας, η Τουρκία αναγκάστηκε να υπαναχωρήσει από τα μεγαλεπήβολα σχέδια της και να ακολουθήσει πραγματιστική πολιτική. Η Τουρκία δεν έχει να αντιμετωπίσει μόνο την δυσπιστία του Ιράν αλλά και την ενδεχόμενη δραστηριοποίηση της Ρωσίας και της Κίνας. Είναι γεγονός ότι η Κίνα ασκεί πολύ δραστήρια ήπια ισχύ στην Αφρική.

Θα πρέπει, επίσης, να σημειώσουμε ότι η στρατιωτική ισχύς και τα ζητήματα ασφαλείας είναι στην πρώτη γραμμή στην πιο κρίσιμη περιοχή του πλανήτη σε ό,τι αφορά την ενέργεια. Η ρεαλιστική θέση για την πρωτοκαθεδρία της στρατιωτικής και οικονομικής ισχύος συμπληρώνεται στην εποχή της παγκοσμιοποίησης της επικοινωνίας από το πόσο ελκυστική είναι η εικόνα που εκπέμπει μια χώρα.

Τα πρωτεύοντα θέματα της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας εμπλέκονται με την εσωτερική πολιτική κατάστασή της. Μια από τις αντιφάσεις που παρατηρούνται είναι ότι, οι παραδοσιακές ελίτ που υποστηρίζουν τον δυτικό προσανατολισμό της χώρας, αποστρέφονται τη Δύση, λόγω της πίεσης για εκδημοκρατισμό που προσέφερε σημαντική πολιτική υποστήριξη στην εδραίωση του ΑΚΡ διότι θεωρούν ότι αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την ενδυνάμωση αποσχιστικών τάσεων και της ισλαμικής ταυτότητας. Θα πρέπει επίσης να σημειώσουμε ότι η τουρκική κοινωνία μετασχηματίζεται και εδραιώνεται μια νέα συντηρητική επιχειρηματική τάξη με θρησκευτική ταυτότητα καθώς και μια ελίτ με ισλαμικό προσανατολισμό. Σε περίπτωση που εμπεδωθεί η πολιτική σταθερότητα που παρατηρείται στην Τουρκία και επιδιωχθεί, με τον ίδιο δυναμισμό, η οικονομική ανάπτυξη με εξωστρεφή προσανατολισμό, δημιουργούνται οι κατάλληλες ευκαιρίες για την καλλιέργεια των νεο-οθωμανικών στόχων στην εξωτερική της πολιτική.

Οι αραβικές εξεγέρσεις δυσχεραίνουν την πολιτική μηδενικών προβλημάτων καθώς αυτή προϋποθέτει ένα περιβάλλον σχετικά σταθερό, αφετέρου ακυρώνουν τον ιδεαλισμό που πρόβαλε η Τουρκία τα τελευταία χρόνια ως χώρας που υποστηρίζει τη δημοκρατία, την ελευθερία και τα ανθρώπινα δικαιώματα στον αραβικό κόσμο.

Μετά την αρχική ήπια υποστήριξη στον Μ.Καντάφι λόγω των σημαντικών οικονομικών συμφερόντων της Τουρκίας στην Λιβύη, η εκτίμηση ότι θα επικρατήσουν οι αντάρτες, είχε ως αποτέλεσμα την στροφή 180 μοιρών για την Τουρκία. Έτσι, η Τουρκία είναι αυτή τη στιγμή ο ισχυρότερος σύμμαχος του Μεταβατικού Εθνικού Συμβουλίου, ως χώρα της Ανατολής που ανήκει ταυτόχρονα στον δυτικό συνασπισμό. Παρόμοιες εκτιμήσεις για επικράτηση της Αραβικής Άνοιξης και στη Συρία, έχουν δώσει τέλος στις άλλοτε εγκάρδιες σχέσεις με το καθεστώς Άσαντ με αποτέλεσμα την ενίσχυση της αντιπολίτευσης και την προετοιμασία της επέκτασης της τουρκικής επιρροής και σ' αυτή τη χώρα.

Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η Τουρκία διακρίνεται για την επιλεκτική υποστήριξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων... Έχει υποστηρίξει τα δικαιώματα των Βόσνιων, έχει κατηγορήσει την Κίνα για διάπραξη γενοκτονίας κατά της μειονότητας του Ουιγούρων, τα δικαιώματα των πολιτών της Συρίας, ενώ έχει απαλλάξει το δικτάτορα Omar al-Bashir από τις κατηγορίες της διεθνούς κοινότητας για τη σφαγή στο Σουδάν, δηλώνοντας ότι οι Μουσουλμάνοι δεν θα διέπρατταν ποτέ γενοκτονία, αρνείται να αναγνωρίσει την αρμενική γενοκτονία, απειλεί δε με κυρώσεις τις χώρες που έχουν προβεί σε αναγνώριση ή εξετάζουν το ενδεχόμενο αναγνώρισής της, ενώ καταπιέζει τους πολίτες της χώρας της λόγω διαφορετικής εθνικής καταγωγής.

Η άποψη ότι η Τουρκία θα εξελισσόταν σε ήπια περιφερειακή δύναμη καθώς ο Νταβούτογλου διεκήρυττε την αρχή καλής γειτονίας και των μηδενικών προβλημάτων αφενός, αφετέρου εν αναμονή του εξευρωπαϊσμού της εξωτερικής πολιτικής της υπό την προσπάθεια επίτευξης του ευρωπαϊκού στόχου, καταρρίπτεται, στις προκλητικές δηλώσεις Ερντογάν για καταβύθιση των δυτικών και ισραηλινών δυνάμεων γύρω από την εξέδρα της γεώτρησης στο "Οικόπεδο 12» της Κύπρου. Ο άξονας συμμαχίας ανάμεσα στην Τουρκία, τις ΗΠΑ και το Ισραήλ τη δεκαετία του 90 μοιάζει παρωχημένος από τις εξελίξεις που θα φέρουν νέες ισορροπίες στην Μέση Ανατολή.

Ωστόσο, για τη Δύση και κυρίως για τις ΗΠΑ, η Τουρκία έχει μεγάλη στρατηγική αξία, αφενός λόγω γεωγραφικής τοποθέτησης, αφετέρου διότι προάγουν την Τουρκία ως χώρα πρότυπο που συνδυάζει τη δημοκρατία με το Ισλάμ. Σε περίπτωση που υπάρξει οικονομική ή πολιτική κρίση με επιπτώσεις στα όρια μεταξύ θρησκείας και κράτους, οι συνέπειες θα είναι ιδιαίτερα αρνητικές στην αντιμετώπιση του ριζοσπαστικού ισλάμ.

Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας είναι διφορούμενη. Απέναντι στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς εμφανίζεται ως η κατάλληλη χώρα που θα επιδιώξει προς όφελός τους τη δικαιοσύνη σε παγκόσμιο επίπεδο ενώ απέναντι στη Δύση εμφανίζεται ως η δημοκρατική, κοσμική χώρα και αξιόπιστη σύμμαχό της. Ένα είναι βέβαιο, ότι η Δύση δεν θα πρέπει να θεωρεί ως δεδομένη την υποστήριξή της *a priori*. Ο στόχος της είναι να διαδραματίσει ρόλο περιφερειακής αλλά και παγκόσμιας δύναμης με αποτέλεσμα να αξιώνει να συμμετέχει ισότιμα στο σχεδιασμό της νέας τάξης πραγμάτων στην Ευρασία.

Η Τουρκία διαπίστωσε τα όρια της στην προσπάθειά της να αναδυθεί ως ηγεμονική δύναμη στην Κεντρική Ασία. Σήμερα, εφαρμόζοντας αφενός στρατηγική σκληρής και ήπιας ισχύος, διατρέχει τον κίνδυνο υπερεκτίμησης των δυνατοτήτων της. Η πολιτική των μηδενικών προβλημάτων που προσπάθησε να οικοδομήσει, καταρρίπτεται από την προσπάθεια υλοποίησης των νέο-οθωμανικών της σχεδίων και τις δικές της προκλητικές ενέργειες στην Ανατολική Μεσόγειο, που καθιστούν την ίδια, παράγοντα αστάθειας στην περιοχή.

ΓΑΛΕΙΣΤΗΜΟ ΓΕΡΑΝ

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- **Ήφαιστος, Παναγιώτης.** *Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Δυνάμεων , Γαλλίας , Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας.* Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2000.
- **Ήφαιστος, Παναγιώτης, και Αθανάσιος Πλατιάς.** *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη.* Αθήνα: Εστία, 2002.
- **Καραγιάννης, Μάνος.** *Η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική στον Καύκασο, Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι, Προκλήσεις και Προοπτικές.* Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2006.
- **Νταβούτογλου, Αχμέτ.** *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας.* Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2010.
- **Νταβούτογλου, Αχμέτ.** *Εναλλακτικές κοσμοθεωρίες. Η επίδραση της Ισλαμικής κοσμοθεωρίας και της Δυτικής κοσμοθεωρίας στην πολιτική θεωρία.* Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2011.
- **Nye, Joseph S.** *Ηπια Ισχύς, «Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική».* Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2005 (Ελληνική μετάφραση).
- **Χάντιγκτον, Σάμιουελ.** *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών.* Αθήνα: Εκδόσεις Terzo Books, 1998 (Ελληνική μετάφραση).

Ξενόγλωσση

- **Barkey, Henri J.** *Reluctant Neighbor Turkey's Role in the Middle East.* United States Institute of Peace: Press Books, April 1997.
- **Taspinar, Omer, Philip H. Gordon.** *Winning Turkey: How America Can Revive a Fading Partnership.* Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2008.
- **Mango, Andrew.** *Turkey, The Challenge of a New Role.* Westport, Conn. Praeger: The Washington Papers, 1994.

Κείμενα

- **Παπανικολάου, Κωνσταντίνος.** *Τουρκικές Βουλευτικές Εκλογές- Το προφίλ της Διακυβέρνησης του Ερντογάν.* [http:// www.ekem.gr/index.php//](http://www.ekem.gr/index.php//) 15.06.11.

- **Benard, Cheryl.** *Five Pillars of Democracy: How the West Can Promote an Islamic Reformation.*

<http://www.rand.org/publications/randreview/issues/spring2004/pillars.html/>
15.09.10.

- **Blank, Stephen.** *The Strategic Importance of Central Asia, An American View.*

Parameters › Vol. 38 Nbr. 1, <http://news-business.vlex.com/vid/strategic-importance-central-asia-view-64995283//April 2008>

- **Cengiz, Handar .** *Turkey's "Soft Power" Strategy: A New Vision for a Multi-Polar World.* SETA, Foundation for Political, Economic, Social Research, Brief No:38S. December 2009.

- **Davutoğlu, Ahmet.** *Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007.* Insight Turkey. Vol.10/NO.1/2008pp.77-96

http://www.insightturkey.com/Insight_Turkey_10_1_A_Davutoglu.pdf//

- **Delibas, Kayhan.** *Conceptualising Islamic Movements. The Case of Turkey.* *International Political Science Review.* Vol. 30 no 1 pp 89-103, January 2009.

- **Fotiou, Eleni.** *Caucasus Stability and Cooperation Platform: What is at Stake for Regional Cooperation?.* ICBS International Centre for Black Sea studies policy BRIEF no 16, June 2009.

- **Giannotta, Valeria.** *Is Turkey turning its face from the West?* SGIR 7th Pan-European Conference "Politics in Hard Times" - Stockholm, Sweden, Panel: Turkish membership proving the universality of European values. Images of an attainable utopia or dangerous naiveté? September 9-11, 2010.

- **Istar, Gozaydin.** *Religion as Soft Power in the International Relations of Turkey* İstanbul Technical University, Department of Humanities and Social Sciences, PSA 2010.

- **Kaysan, Oskar.** *Strategic Pragmatism Of Central Asian States From Global Perspectives.* Journal of Global Strategic Management, European Research Centre, UK. December 8, 2010.

- **Kramer, Heinz.** *AKP's "new" foreign policy between vision and pragmatism.* Research Division EU External Division, Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs, Working Paper FG 2, SWP Berlin, 1 June , 2010.

- **Larrabee, Stephen F.** *Troubled partnership: U.S.–Turkish relations in an era of global geopolitical change.* RAND Corporation, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2009/RAND_MG899.pdf// September 15, 2010.

-**Larrabee, Stephen F.** *The Turkish Chimera.* <http://www.rand.org/commentary/2011/03/23/PS.html//> March 23, 2011.

- **Neylan, David.** *Experts discuss Turkey's role in an emerging Asian region.* Today's Zaman, March 20, 2011.
- **Noya, Javier.** *The Symbolic Power of Nations.* Place Branding, Vol. 2, no 1, January 2006, pp. 53-67(15).
- **Nur Bilge, Criss.** *Parameters Of Turkish Foreign Policy Under The Akp Governments.* UNISCI Discussion Papers, no 23, May 2010.
- **Ozcam, Yusuf Ziya.** *Determinants of Political Behaviour in Istanbul.* Party Politics, Vol 6, no 4, p.505, 2000.
- **Ömer, Taşpinar.** *The Three Strategic Visions of Turkey.* Center on the United States and Brookings, US-Europe analysis, no 50, March 8, 2011.
- **Ömer, Taşpinar.** *The three Strategic Visions of Turkey.* Center on the United States and Europe at Brookings US-Europe Analysis Series no 50, March 8, 2011.
- **Quelch, John and Katherine Jocz.** *Opinion Piece Positioning the nation state. Place Branding and Public Diplomacy* no 1, 229–237, July 1, 2005.
- **Rose, Jonathan.** *The Branding of States: The Uneasy Marriage of Marketing to Politics.* Journal of Political Marketing, pp 254-275, November 20, 2010.
- **Rabasa, Angel and Stephen F.Larrabee.** *The Rise of Political Islam in Turkey.* Rand, National Defense Research Institute http://www.rand.org/pubs/monographs/2008/RAND_MG726.pdf//, Monograph 2008.
- **Raptopoulos, N.** *Rediscovering its Arab neighbours? The AKP imprint on Turkish Foreign Policy in the Middle East.* Les Cahiers du RMES, no 1, 2004.
- **Shahram Chubin, David Aaron, Abdulaziz Sager,Shai Feldman.** *Middle East Perspectives Conference Proceedings from Gstaad, Switzerland, prepared for the RAND,* 2008.
- **Sandrin, Paula,** *Turkish Foreign Policy after the End of Cold War: From Securitising to Desecuritising Actor.* LSE Contemporary Turkish Studies 2nd Doctoral Dissertation Conference, May 1, 2009.
- **Yılmaz, Şuhnaz and Ziya Öniş.** *Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey during the AKP Era.* Turkish Studies vol. 10, No. 1, March 7–24, 2009:
- **Zeyno, Baran and Ian O. Lesser.** *Turkey's Identity and Strategy – A Game of Three-Dimensional Chess Powers and Principles.* : International Leadership in a Shrinking World, Lexington Press,. March 1, 2009.

Ιστοσελίδες

www.memri.org

www.milliyet.com,

www.politis-gr.com

www.todayszaman.com

www.huriyetaidailynews.com

www.world-newspapers.com

www.rand.org

www.turkishweekly.net

www.toukikanea.gr

www.Infognomonpolitics.gr

©

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ